

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Харківська асоціація політологів

УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ: СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНОСТІ ТА ПРОГНОЗ МАЙБУТНЬОГО

Збірник матеріалів
XXIII Всеукраїнської наукової конференції
викладачів, молодих науковців і студентів

(м. Харків, 30 листопада 2021 р.)

Харків
«Право»
2021

Редакційна колегія:

Д. В. Лученко, доктор юридичних наук, професор (*голова*);
М. П. Требін, доктор філософських наук, професор (*заст. голови*);
О. М. Сахань, кандидатка соціологічних наук, доцентка (*відп. секретарка*);
Л. М. Герасіна, докторка соціологічних наук, професорка;
Г. П. Клімова, докторка філософських наук, професорка;
О. Ю. Панфілов, доктор філософських наук, професор;
В. Л. Погрібна, докторка соціологічних наук, професорка;
І. О. Поліщук, доктор політичних наук, професор;
В. Д. Воднік, кандидатка філософських наук, доцентка;
О. В. Волянська, кандидатка соціологічних наук, доцентка

У45 **Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього** : зб. матеріалів XXIII Всеукр. наук. конф. викладачів, молодих науковців і студентів (м. Харків, 30 листоп. 2021 р.) / М-во освіти і науки України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; Харків. асоц. політологів. – Харків : Право, 2021. – 196 с.

ISBN 978-966-998-300-8

У збірнику представлені матеріали учасників XXIII Всеукраїнської наукової конференції викладачів, молодих науковців і студентів «Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього», проведеної 30 листопада 2021 р. Тематика конференції включає розгляд таких проблем, як методологічні проблеми дослідження сучасного українського суспільства; динаміка соціальної структури в умовах трансформації українського соціуму; демографічні процеси в сучасній Україні; розвиток політичної системи України: в пошуках оптимальної моделі демократії; політична та правова культура як чинник формування правової держави; політичні проблеми національної безпеки; специфіка українських політичних практик; молодь в українському соціумі: суперечливість соціалізації; «гібридна війна» у світовому політичному процесі; Україна в період розвитку та кризи глобалізації; розбудова громадянського суспільства, підвищення суспільної активності громадян тощо.

Збірник розрахований на студентів закладів вищої освіти України, які вивчають політологію, соціологію, соціально-політичні студії, конфліктологію, основи національної безпеки України.

УДК 316+32+34

ISBN 978-966-998-300-8

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2021
© Харківська асоціація політологів, 2021
© Видавництво «Право», оформлення, 2021

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні учасники конференції!

Від широкого серця вітаю Вас з відкриттям XXIII Всеукраїнської наукової конференції викладачів, молодих науковців і студентів «Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього», яку організувала кафедра соціології та політології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Сучасний період розвитку суспільства характеризується глибокими зрушеннями, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності світової спільноти та глобальними змінами, які трансформують соціальну структуру кожної країни, справляючи вплив на усі сфери життєдіяльності особистості, що вимагає від неї «встигати» за соціально-економічними і науково-технологічними перетвореннями, адекватно реагувати на них. Тому з'являється потреба постійного переосмислення відомих і отримання нових знань про людину, суспільство і соціально-політичні процеси в державі.

Особливу практичну значимість набуває професійна компетентність спеціалістів різних сфер та рівнів суспільного життя, вміння фахівців адекватно сприймати складні обставини життя, правильно їх оцінювати, швидко адаптуватися до нових пізнавальних ситуацій, цілеспрямовано переробляти наявну інформацію, знати закономірності її оптимального використання, прогнозувати результати діяльності, використовуючи свій інтелектуальний і творчий потенціал.

Наша конференція є надзвичайно важливою практикою для наслідування студентською молоддю та аспірантським корпусом традицій і досвіду наукового пізнання соціальної реальності, отримання навичок аналізу сучасності та прогнозування майбутнього. Тому декілька років поспіль організатори конференції продовжують плідну практику поєднання наукової та студентської трибун, що забезпечує цікавий формат обміну досвідом та ідеями досвідчених викладачів вищих закладів освіти зі студентами та створює фундамент для соціалізації молодих науковців, сприяє усвідомленню нинішніми студентами перспектив їх подальшої особистої діяльності, вияву соціальної активності, саморозвитку та самореалізації, розвитку творчого мислення, дослідницьких вмінь, без яких важко як продовжувати освіту, так і реалізовуватися на ринку праці. У зв'язку з цим науково-дослідницька діяльність набуває все більшого значення і перетворюється в один з основних компонентів професійної підготовки майбутнього фахівця.

Сьомий рік поспіль найактуальнішими для учасників нашої конференції залишаються гострі проблеми безпеки світу, «гібридної війни» у світовому

політичному процесі, питання національної безпеки та територіальної цілісності України. Не втрачають своєї актуальності питання, які стосуються соціології молоді та девіантних відхилень. Значна частина тез присвячено також методологічним проблемам дослідження сучасного українського суспільства, вивченню демографічних процесів в сучасній Україні, аналізу динаміки соціальної структури в умовах трансформації українського соціуму. В політологічній площині виявилася цікавими питання розбудови громадянського суспільства, розвитку політичної та правової культури, специфіки українських політичних практик та пошуку оптимальної моделі демократії в умовах сучасного розвитку політичної системи України. Усі ці проблеми, що віддзеркалюють найбільш чутливі соціальні процеси та явища нашого життя знайшли своє відображення у тезах майже 100 учасників конференції.

В роботі конференції цього року беруть участь авторитетні вчені, молоді науковці та студенти з різних закладів вищої освіти Харкова та України (Національна академія внутрішніх справ, Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба тощо). Що цілком зрозуміло, бо дослідження проблем, які включені до тематики конференції, є ознакою не лише зацікавленості майбутніх юристів у поглибленні знань у сфері соціально-політичних студій але й бажанням знаходити «точки перетину» правової методології з теорією та методами інших соціальних наук. Очевидно, таке методологічне «збагачення» буде корисним для більш глибокого розуміння спеціальних правових наук, які все частіше виходять за межі традиційної, переважно – позитивістської, правової методології.

Тому ще раз висловлюю подяку ініціаторам й учасникам нашого заходу за можливість продуктивно спілкуватися і збагатитися новими знаннями у сфері політології, соціології та правознавства. Бажаю всім вам цікавих виступів, творчої наснаги у плідному обговоренні запропонованих порядком денним питань і подальших наукових досягнень.

Проректор з наукової роботи
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор
Дмитро ЛУЧЕНКО

НАУКОВА ТРИБУНА

Герасіна Л. М.,
докторка соціологічних наук, професорка,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДЕМОКРАТИЧНІ ПІДВАЛИНИ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОЇ ЯПОНІЇ

Політико-правова система Японії характеризується дійсним політичним плюралізмом завдяки не тільки великій множині громадських організацій – професійних, жіночих, молодіжних, екологічних, але й наявності значної кількості політичних партій в країні. Динаміка партогенезу в Японії специфічна – партії виникають, зникають і відтворюються знову, адже чинне законодавство надає можливість тій особі, що висуває свою кандидатуру на виборах, оголосити своїх прихильників політичною партією. Так, усього в Японії зареєстровано близько 10 тисяч партій, але переважна більшість з них діє на місцевому рівні.

У післявоєнній Японії тривалий час існувала *багатопартійна система домінування* (з однією домінуючою майже 40 років Ліберально-демократичною партією); вона постійно отримувала більшість голосів у нижній палаті парламенту і формувала чинний уряд. В той же час, інші партії були широко представлені в парламенті (навіть комуністична), але у складі уряду не брали участі. Проте, після поразки ЛДП Японії на виборах 1993 року, а також унаслідок низки парламентських криз і частих відставок Кабінету, партійна система була модифікована, і відтепер уряд частіше формується на коаліційній основі. Останнім часом Кабінет міністрів складався з представників ЛДП Японії, Соціал-демократичної партії (головного суперника ліберальних демократів) і невеликої партії Сакігаке («Провісник»); але позиції ЛДП у складі уряду дещо посилились. Партійну демократію в Японії, крім урядової коаліції, забезпечує дієва опозиція. Цю роль здебільше відіграють – Партія демократичного соціалізму, Комуністична партія, Партія «чистої політики» (Комейто), Нова партія Японії, Партія нових рубежів, Партія відновлення Японії (три останні виникли під час парламент-

ських криз 1990-х рр.); вони складають, залежно від місця у політичних структурах, парламентську чи позапарламентську опозицію [1, с. 557–64].

Підвалини демократії в Японії, що є унітарною державою, пов'язані зі специфікою її *адміністративно-територіального устрою*, який має політико-правові особливості через існування розвинутої мережі муніципальних органів та інституцій. Столиця країни – місто Токіо адміністративно побудована з 23 спеціальних районів, що прирівняні до міст. Ієрархічна система розподілу територій і адміністративного управління будується на дворівневій основі: верхню ланку складають 47 префектур Японії; нижня – це невеликі міста, селища і сільські громади, що мають необхідний обсяг правових компетенцій. Місцевим законодавчим органом є муніципальні збори. Але на захист інтересів усього суспільства у країні діють механізми прямого контролю центральних відомств за діяльністю органів муніципального управління, особливо у фінансовій сфері, системі освіти, охорони здоров'я, діяльності поліції, що надає політиці державного управління сталого, узгодженого характеру.

Закон про місцеву автономію 1947 р. має забезпечувати баланс інтересів держави і громади; так, він передбачає ряд особливих форм прямої демократії для участі виборців у керуванні адміністративно-територіальними одиницями та захисту прав і свобод людини. Це стосується засобів громадського контролю за діяльністю голів адміністрацій (губернаторів, мерів) і членів місцевих органів управління, а також права виборців щодо їх відкликання; допускає пропозиції відносно розпуску окремих місцевих зборів (за зверненням 1/3 виборців) у випадку несумлінного виконання їх членами належних обов'язків. Проте, в японській політико-правовій системі майже не застосовується народна законодавча ініціатива, тобто загальнодержавні референдуми в Японії майже не проводились, за виключенням конституційного референдуму (раз на 10 років) щодо відкликання членів Верховного Суду.

Власне, саме *судова система* Японії, завдяки її оригінальній вертикальній ієрархії й розгалуженню за сферами соціально-правових відносин, створює ситуацію реальної правової захищеності громадян і свідчить про демократичну роль правосуддя у розв'язанні соціально-правових конфліктів. Очолює судову владу країни Верховний суд, до складу якого входять: головний суддя (затверджується імператором за поданням уряду) і 14 суддів, що призначаються Кабінетом міністрів. Верховний суд Японії здійснює конституційний контроль і є останньою інстанцією розгляду всіх інших справ; він має також повноваження судового управління, згідно традицій судового

централізму, узагальнює судову практику і видає керівні вказівки для судів нижчих інстанцій [2, с. 55–57].

Судами першої інстанції у справах про державні злочини, а також апеляційною інстанцією в цивільних і кримінальних справах є вищі суди, які структуровані на декілька відділень. Майже 50 окружних судів діють у кожній префектурі Японії, розглядаючи основну масу кримінальних і цивільних справ. Нижня ланка – це дисциплінарні суди: дрібні кримінальні і цивільні справи в них одноосібно розв’язує авторитетний суддя, якому не обов’язково мати юридичну освіту. Особливе місце займають суди з сімейних справ (діють при окружних судах), що вирішують спори про спадщину, дрібні кримінальні проступки, скоєні неповнолітніми, та інші спори у галузі сімейного права. Нарешті, за відсутності в Японії адміністративних судів, судовий контроль за державним управлінням здійснюють суди загальної юрисдикції на підставі спеціальної процедури і за спеціальним позовом; у тому числі й т.зв. «народним позовом», коли небайдужі громадяни, яким відомо про незаконні акти адміністрації, щоб їх виправити, звертаються до суду за захистом інтересів інших осіб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституционное право зарубежных стран / Под общей ред. М. В. Баглая, Ю. И. Лейбо, Л. М. Энтина. Москва: НОРМА, 2002. 832 с.

2. Герасіна Л. М., Окладна М. Г. Конституційно-політичний процес в Японії: історичні віхи та узгодження політико-правових засад системи влади. *Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. праць*. Вип. 15. Харків: Право, 2008. С. 46–58.

Клімова Г. П.,
докторка філософських наук, професорка,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРО ТИПОЛОГІЮ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Найважливішим структурним елементом політичної системи суспільства є політична культура. Вона обумовлює характер взаємодії держави та громадян, держави та інститутів народовладдя, забезпечує цілісність та інте-

грованість суспільної свідомості, надає особистості основні принципи її політичної поведінки [1, с. 90–111]. Політична культура – досить складне, багатогранне, глибоке за змістом явище. Прояви феномена політичної культури були відомі ще мислителям Античності. Судження про цінності, настрої, що впливають на політику, дії влади, зустрічаються у Конфуція, Сократа, Платона, Сенеки, Аристотеля. Політична культура розумілася ними як норма поведінки. Традиції античної політичної думки продовжили римські філософи. Так, Полібій переробив і доопрацював принципи правової і політичної філософії Аристотеля відповідно до Давнього Риму. Політична культура Давнього Риму була прообразом сучасної західної політичної культури. У Новий час, коли в європейських державах були встановлені конституційні форми правління, разом з ними був встановлений і новий тип політичної культури. За думкою Т. Гоббса, головною рисою людини є прагнення до панування. Філософ стверджував, що суверенна влада держави позбавляє суспільство від хаосу і насилля, запобігає *bellum omnium contra omnes* (війни всіх проти всіх – лат.). Мислителі Відродження (Н. Макіавеллі, М. Монтень), європейські просвітники намагалися усвідомити залежність між реальною політикою і уявленнями про цінності, традиції, норми моралі у суб'єктів – особистостей, соціальних груп і спільнот. Саме ж поняття «політична культура» як суб'єктивний вимір політики було введено в науковий обіг лише в XVIII ст. німецьким мислителем Й. Гердером [2, с. 493]. І включно до середини XX ст. політична культура розглядалася скоріш на рівні світоглядного універсалізму, аніж в її конкретних формах і проявах. Завдяки зусиллям Г. Алмонда, С. Верби, Л. Пая, Д. Каванаха та інших дослідників були розроблені теоретичні основи для розгляду політичної культури.

Слід зауважити, що сьогодні поняття політичної культури все більше збагачується сенсами, похідними від «культури» як надприродної реальності, що виражає цілісність життєвих проявів суспільства. У зв'язку з цим політичну культуру можна трактувати як частину загальної культури і успадкування, що включає історично сформовану сукупність політичних знань, ціннісних орієнтацій, зразків поведінки соціального суб'єкта (індивіда, соціальної групи, суспільства в цілому) і їх реалізацію в певній системі політичних відносин і політичної діяльності.

Теоретичний аналіз політичної культури потребує звернення до розгляду типології даного феномену. Одним з перших дану проблему почав аналізувати Г. Алмонд, який у статті «Порівняльний аналіз політичних

систем» (1956 р.) виділив два типи демократичних режимів, що різняться особливостями політичної культури і рольової структури: стабільні англо-американські і нестабільні європейські континентальні системи. Перші характеризуються гомогенною і світською політичною культурою. Більшість учасників поділяє базові ідеї системи і шляхи їх досягнення, що створює умови для досягнення громадянського консенсусу. Другим системам притаманна розроблена і поляризована політична культура. У силу цього в суспільстві відсутня стійка злагода відносно базових пріоритетів [3, р. 398–399, 407].

Ступінь згоди між членами суспільства по відношенню до владних структур і фундаментальних цінностей поклав в основу своєї типології політичної культури і У. Розенбаум. На основі вказаного критерію він виділив фрагментарну (відображає роз'єднаність і конфліктність політичного життя) і інтегровану (характеризується згодою і кооперацією різних суспільних сил) політичну культуру [4, р. 61]. Даний напрямок типології політичних культур продовжив Д. Каванах. У відповідності з формами зв'язку між різними компонентами політичної культури вчений веде розмову про такі її види як гомогенна (єдина), фрагментарна (конфліктна), змішана (різноманітна, неофіційна) і штучно гомогенна підданська [5, р. 10–12].

Найбільшу популярність і наукове застосування отримала класифікація політичних культур, що була запропонована Г. Алмондом і С. Вербой. У якості критерію типології політичних культур був виокремлений рівень «частотності різноманітних видів когнітивних, емоційних і оцінювальних орієнтацій на політичну систему». На цій підставі були виділені чисті типи політичних культур: патріархальна, підданська і учасницька. Патріархальна політична культура в найбільшій ступені характерна для простих, традиційних систем. У сучасних же політичних системах даний тип політичної культури виражається, передусім, через відсутність у населення інтересу до політики, до існуючої політичної системи, до необхідності участі в політичному житті, у відсутності навичок політичної діяльності. Підданська політична культура характеризується високою частотою позитивних орієнтацій на інституціонально і функціонально диференційовану політичну систему і її «виходи», але орієнтації на «вхід» і власну активну роль наближені до нуля. Громадянин повністю підпорядкований законам і владі. По суті, це пасивне ставлення до політики, що притаманне централізованим авторитарним системам. Учасницька політична куль-

тура передбачає, що члени суспільства позитивно зорієнтовані на систему в цілому і її різноманітні аспекти («входи» і «виходи») і схильні проявляти активність в політиці. Пересічна людина тут практична релевантна і компетентна, стає свідомим, активним і лояльним учасником політичного процесу. Дана культура співвідноситься з демократичною політичною структурою [6, р. 33–38]. Поруч з трьома чистими типами політичної культури автори виділили ще три типи системно змішаних політичних культур: 1) патріархально-підданську культуру, 2) піддансько-учасницьку культуру і 3) патріархально-учасницьку культуру [6, р. 41–47]. Специфічне поєднання патріархальних, підданських і учасницьких орієнтацій породжує, за їхньою думкою, особливу громадянську культуру, що забезпечує якісне і ефективне функціонування демократичних політичних систем.

У подальшому (в 1990-ті рр.) концепція політичної культури отримала розробку у працях голландських учених Ф. Хьюкса і Ф. Хікспурса [7]. Удосконалюючи типологію культур, розроблену Г. Алмондом і С. Вербою, вони виділили дві групи політичних культур – пасивні (приходська, підданська, спостерігачів) і активні (протестна, клієнтистська, громадянська, автономна, партисипантна (участь), громадянська партисипантна). В якості емпіричних індикаторів названих типів були виділені рівень суб'єктивного інтересу індивідів до політики як про- або антисистемної орієнтації, політична довіра до державних інститутів, оцінка можливостей особистої участі в політичному житті і впливу на політику як установку у відношенні індивідуальної політичної активності. Індивіди, що орієнтуються на тип пасивних культур, не усвідомлюють можливості свого впливу на політику і не хочуть приймати в ній участі. І, навпаки, індивіди, що орієнтуються на активні типи політичних культур, переконані в своїй можливості впливу на політичні процеси і бажають приймати активну участь в політичних акціях. Отже, основними рисами цивільної культури називалися наявність у її носіїв помірного (середнього) суб'єктивного політичного інтересу, високий рівень довіри до політичних інститутів і високі очікування від власної політичної активності. Фактично, громадянська культура, як і в теорії Г. Алмонда і С. Верби, є моделлю деякого усередненого типу активістської культури, характерної для демократичних систем.

Таким чином, політична культура має різноманітні підходи до визначення її типів, кожен з яких володіє своїми особливостями. В цілому ж політична культура є мірилом політичної зрілості держави і всього суспільства.

Вона характеризує ступінь і якість політичної свідомості й політичної участі людей у вирішенні державних і суспільних справ в конкретний історичний період існування та розвитку суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя: монографія / О. О. Безрук, Л. М. Герасіна, І. В. Голошко та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. 560 с.
2. Політологія: навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / За наук. ред. д-ра політ. н. Хоми Н. М. [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. Львів : «Новий Світ – 2000», 2014. 779 с.
3. Almond G. A. Comparative Political System. *The Journal of Politics*. 1956. Vol. 18, Number 3. P. 391–409. DOI: 10.2307/2127255
4. Rosenbaum W. A. Political Culture. New York: Praeger, 1975. ix, 181 p.
5. Kavanagh D. Political Science and Political Behavior. London; Boston: Allen & Unwin, 1983. xiv, 225 p.
6. Almond G., Verba S. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1963. xi, 562 p.
7. Heunks F., Hiksloops F. Political culture 1960–1990. *Values in Western Societies* / Ed. by R. de Moor. Tilburg: Tilburg University Press, 1995. P. 51–82.

Копилов В. О.,

доктор філософських наук, професор,
Національний аерокосмічний університет
імені М. Є. Жуковського

ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК ТЕНДЕНЦІЯ СУЧАСНОСТІ

Суперечливі тенденції інформаціоналізму – глобальності, глобалізму й глобалізації – супроводжуються одночасним «розширенням» і «звужуванням» ідентичності. Серед затребуваних сьогодні ідентичностей особливе місце посідає регіональна (територіальна), оскільки в ній знімаються абстрактність глобальної, космополітичної ідентичності й вузькість конкретних традиційних ідентичностей «крові». Дійсно, сучасна криза національних держав як фрагмент світ-системної кризи приводить до зростаючої політич-

ної ролі великих регіонів. Потреба українського народу у формуванні громадянського суспільства і правової держави пов'язана не тільки з посиленням ролі регіонів України, але й зі зовнішньою «ною» регіоналістською орієнтацією. Тут на перший план висувається проблема вибору між «закритими» і «відкритими» регіоналістськими стратегіями.

Дослідники виділяють регіональну ідентичність європейських країн («ЄС-ідентичність»), під якою вони розуміють відчуття нової належності цих країн до політико-географічного району, що простягнувся від Балтики до Адріатики та відділив західну частину континенту від східної частини. Вчені характеризують ЄС не як міжнародний режим або федерацію держав, а як систему держав, кожна з яких є суверенною. ЄС оснований на серії «міжурядових операцій». Політичні процеси, що відбуваються в ЄС, можна охарактеризувати як наднаціональні. ЄС здобув повноваження завдяки «добровільній відмові» від деяких аспектів національного суверенітету і передачі їх Співтовариству. Це стало можливим завдяки особливим для Європейського регіону політичним, культурним та історичним взаємозв'язкам.

Такий регіоналізм є історично новим, більше того, «відкритим», тобто оснований на багатобічній співпраці, а саме політичній, економічній, культурній, соціальній. Рух «відкритого регіоналізму» не обмежується Європою. Можна вказати на ряд таких нових регіональних рухів: у Південній Азії – на Асоціацію держав Південно-Східної Азії (АСЕАН/ASEAN); у Латинській Америці – на Союз латиноамериканських країн, що функціонує на базі Південноамериканського спільного ринку MERCOSUR. Набагато більш скромні регіональні ініціативи мають місце на Близькому Сході – наприклад Об'єднана рада країн Персидського залив (GCC), Союз арабських країн Магрибу (AMU), Арабська рада економічного співробітництва (АРС). Стартували регіональні ініціативи в Африці, країнах Карибського моря, Азії та на островах Тихого океану. Становлять інтерес перспективи проекту Євразійського економічного союзу (ЕАЭС). Процес множинної «відкритої регіоналізації» всюди став інтенсивнішим. Це є тенденцією багатополлярної глобалізації.

Новий регіоналізм «знімає» єдиний зразок модернізації та створює умови для концепції множинності модернізмів і національних модернізацій. Але модернізації суспільства без нових технологій не буде. Тут працює закон: за кожною технологічною революцією слідує революція соціальна. Особливе місце в нових інтеграційних процесах належить трансферу тех-

нологій. Трансфер будь-яких технологій є основною формою просування інновацій. Так, особливо важливий політичний трансфер – процес передачі політичних технологій керівництва, організацій та контролю з одного соціокультурного середовища в інше. Політичний трансфер, об'єктами якого виступають «ноу-хау» (ідеї, цінності, ідеології, знання, освіта, практики, інститути тощо, в решті решт ідентичність як форма соціальності), може бути пов'язаний як із місцевою ініціативою, так і зі зусиллями ззовні, як з перетинанням національних кордонів, так і всередині країни, як такий, що приймає «жорсткі» (насильницьке нав'язування формальних інститутів), так і «м'які» (нейтральне та інколи ненавмисне розширення сфер застосування політекономічних інновацій) форми.

Панфілов О. Ю.,

доктор філософських наук, професор,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого;

Онпиченко П. М.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Харківський національний університет
Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТА СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

У сучасному українському суспільстві інформатизація є важливим засобом організації і регулювання приватної і суспільної життєдіяльності, однією із форм закріплення і розповсюдження знань, дієвим інструментом і основою управління. Інформація виступає основним джерелом інтенсифікації і гармонізації суспільного розвитку. Тому перед суспільством повстає проблема оволодіння інформацією, її обробки, каналів руху, способів осмислення та оцінки, механізмів ефективного використання на практиці. Якщо у розвитку інформаційних технологій не будуть прийняті заходи, які упорядковують їх застосування, то суспільство може «потонути» в інформації, залишиться тільки з її «розголосами», якими й так переповнене так зване інформаційне поле. Створюється парадокс: велика кількість інформації

створює інформаційні ілюзії, а люди втрачають достовірну і реально потрібну інформацію.

Згідно законодавства інформаційний ресурс (ІР) визначається як сукупність документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних, періодичні видання, патентна документація, промислові каталоги, конструкторська документація, звітна науково-технічна документація з науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, депоновані рукописи, переклади науково-технічної літератури і документації), зафіксовані на паперових чи інших носіях. Головні труднощі в розумінні природи й функцій інформаційного ресурсу полягають у розкритті механізму перетворення знань на силу, способів його впливу на матеріальні фактори прогресу.

Інформаційні ресурси мають такі основні особливості: вони практично невичерпні; не зникають, а зберігаються й навіть збільшуються; не є самостійними, тому мають лише потенційне значення, а поєднуючись з іншими ресурсами, виступають певною рушійною силою; їхня ефективність пов'язана з ефектом повторного виробництва знань; вони є формою безпосереднього включення науки до складу виробничих сил; виникають в результаті не просто розумової праці, а її творчої частини; перетворення знань в ІР залежить від можливості їхнього кодування.

Національні інформаційні ресурси – це уся належна Україні інформація, включаючи окремі документи та масиви документів, незалежно від змісту, форми, часу і місця їх створення, форми власності, а також кінцеві результати інтелектуальної, творчої діяльності, зафіксовані на будь-яких носіях інформації, доступні для використання особою, суспільством та державою через засоби масової інформації та телекомунікації, архіви, бібліотеки, музеї, фонди, банки даних, публічні виступи, художньо-виконавську діяльність тощо. Національні ІР формуються в результаті діяльності органів державної влади, державних і недержавних підприємств, суспільних, наукових, навчальних і інших організацій. Вони можуть бути державними й недержавними, знаходитися у власності й володінні громадян, органів державної влади, органів міського самоврядування, організацій та суспільних об'єднань. Наслідки технологічних інновацій прискорили революцію у відтворенні та розповсюдженні інформаційних ресурсів. На відміну від багатьох галузей матеріального виробництва, інформаційний ресурс буде відігравати зростаючу роль як в економіці окремих країн, так й у світовій

економіці. Ця роль визначається фундаментальними інтеграційними процесами, що відбуваються в людському суспільстві, особливо процесом інформаційної інтеграції людства, що забезпечується бурхливим розвитком міжнародної інфраструктури, включаючи комунікаційні мережі і центри накопичення та передачі інформації. Життєдіяльність будь-якого члена суспільства супроводжується потоком інформаційних повідомлень, які фіксуються на папері, фотознімках, у комп'ютерах та перетворюються на ІР. Частина цих ресурсів є індивідуальною власністю і може бути недоступна для інших людей. Ця частина являється розширенням внутрішніх ІР, що містяться у пам'яті людини.

Глобальний інформаційний простір як якісно нове середовище функціонування та розвитку міжнародних відносин, органічно містить у собі економічні, політичні, соціальні й культурні процеси, а самі інформаційні технології стають значною змістовною характеристикою цих процесів, створюють принципово нові умови функціонування й розвитку інформаційних ресурсів.

Це обумовлює важливість вирішення Україною проблеми розв'язання і необхідності подолання негативних тенденцій у створенні в правовому і організаційному плані логічно завершеної системи управління, формування, розвитку, використання й захисту інформаційних ресурсів, ліквідація відставання у розвитку інформаційного законодавства. Основний напрям державної політики у сфері інформатизації має спрямовуватися на інформаційно-комунікативні технології, на підвищення ефективності виробничих процесів та управління, формування інформаційного суспільства та сфери інформаційних та комунікативних технологій як галузі економіки. Завдання інформатизації у складі Національної програми інформатизації (НПІ) спрямовані на вирішення завдань у таких пріоритетних напрямках: нормативно-правове забезпечення процесів інформатизації; розвиток національної інфраструктури інформатизації; забезпечення конституційних прав особи; забезпечення інформаційного суверенітету України, створення захищеного інформаційного простору; інформатизація процесів державного управління; інформатизація у сфері науки, освіти і культури.

Таким чином, інформаційні ресурси та інформаційний простір у цілому є важливою складовою сучасного суспільства і є основою для соціального, економічного, інтелектуального та наукового розвитку, передумовою для прогресу суспільства.

Погрібна В. Л.,
докторка соціологічних наук, професорка,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВИБУХ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Інформація відтворює явища та закони зовнішнього світу і створює можливості передбачення і перетворення дійсності в інтересах міжнародного співтовариства. Це – факт. На відміну від інших ресурсів, які мають властивість вичерпуватися, інформаційні ресурси не тільки відтворюються, а навіть збільшуються протягом їх використання. Втім, чи можна назвати цей процес цілком природним і безумовно сприятливим для соціального прогресу людства? Відповідь на першу частину питання – «так», бо технологічний розвиток ані зупинити, ані суттєво загальмувати неможливо в принципі. Друга частина питання такої однозначної відповіді не має. Темпи зростання обсягів інформації в нашому житті підрахували д-р Мартін Гілберт з колегами з університету Південної Каліфорнії (США). Науковці дослідили 60 категорій цифрових і аналогових технологій, використовуваних в період 1986–2007 рр. За їхніми даними, ключовий момент переходу від аналогових до цифрових технологій стався 2002 року, й зараз кожна доросла людина зберігає в комп'ютері, на носіях інформації і на магнітній стрічці кредитної картки інформацію, що дорівнює вмістові 600 000 книжок. Використовуючи за одиницю виміру 85-сторінкову газету, науковці встановили, що в середині 1980-х років пересічна людина отримувала близько 40 таких «газет» інформації щодня, у 2007 р. цей показник зріс до 174 [1]. За наступні майже 15 років виявлена американськими фахівцями тенденція не змінилася.

Загальна кількість створених людиною даних у світі ще на початку XXI століття оцінювалася науковцями в 295 екзабайт. Мало того, що ми не встигаємо опанувати велику частину інформації, яка накопичується, вона ще й швидко застаріває і вимагає заміни [2]. Вперше над цим фактом задумалися вчені у 70-х роках минулого століття. Тоді і з'явився термін «інформаційний вибух», який має такі прояви: виникають суперечності між обмеженими можливостями людини щодо сприйняття та переробки інформації та існуючими потужними потоками та масивами інформації, що зберігається; існує велика кількість надлишкової інформації, яка ускладнює сприйняття корис-

ної для споживача інформації; створюються певні економічні, політичні та інші соціальні бар'єри, що перешкоджають розповсюдженню інформації [3]. Отже, інформаційний вибух не просто відбувся, але й призвів до виникнення досить складної, навіть парадоксальної, ситуації: у світі накопичений і постійно збільшується величезний інформаційний потенціал, яким люди теоретично можуть, але фактично не спроможні скористатися в повному обсязі через обмеженість своїх фізіологічних можливостей. Це означає, що формується спокуса втручання в процеси формування масової свідомості через «фільтрацію» інформації. До того ж інформаційний вибух перетворив інформацію на глобальну проблему, бо вона, по-перше, стала стратегічним ресурсом для кожної держави, соціальної групи і навіть людини та, по-друге, набула статусу об'єктивного чинника, який детермінує загальносвітовий розвиток, впливаючи на формування відповідної геополітики. При цьому міжнародні комунікації відбуваються в умовах активного маніпулювання інформацією, її спотворення та неконтрольованого поширення, що значно ускладнює, а часом навіть унеможлиблює міжнародне співробітництво та об'єднання зусиль держав задля вирішення значної кількості загальнолюдських проблем, як-то боротьба з тероризмом, екологічними катастрофами, пандемією COVID-19 тощо. Відсутність доброї волі певної кількості держав (в першу чергу тих, які володіють значним інформаційним потенціалом) поступитися частиною власних інтересів на користь загальнолюдських призводить до того, що інформація перетворюється з інструменту соціального прогресу на зброю масового ураження, котра використовується в сучасних гібридних війнах, до однієї з яких опинилася втягнутою й Україна. Тому ми вважаємо, що відомий вислів Натана Ротшильда «Хто володіє інформацією, той володіє світом» втратив свою актуальність і має поступитися іншому: «Хто керує інформаційними потоками, той володіє світом», а інформаційний вибух стає тригером кризи глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ми споживаємо щодня у п'ять разів більше інформації, ніж 20 років тому, створюємо – у 200 разів більше. Вчені підрахували обсяг інформації та швидкість його зростання. URL: <https://ms.detector.media/mediadoslidzhennya/post/10378/2011-02-14-my-spozhyvaiemo-shchodnya-u-pyat-raziv-bilshe-informatsii-nizh-20-rokiv-tomu-stvoryuiemo-u-200-raziv-bilshe/> (дата звернення: 15.10.2021).
2. Lyman P., Varian H. R. How much information? 2003. URL: https://chnm.gmu.edu/digitalhistory/links/pdf/preserving/8_5a.pdf (accessed: 15.10.2021).

3. Информационный взрыв в обществе. URL: https://web.archive.org/web/20170903105339/http://do.bti.secna.ru/lib/book_it/vzriv.html (дата обращения: 15.10.2021).

Полищук І. О.,
доктор політичних наук, професор,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ГЕОПОЛІТИЧНІ НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Теоретичне та прикладне осмислення змісту геополітичних інтересів тої чи іншої держави або міждержавних альянсів є актуальним завданням вітчизняної політичної науки. Це викликано тим, що натеper спостерігається трансформація геополітичних процесів та інтересів, пов'язана з перетворенням геополітичної картини сучасного світу. На сучасному етапі Україна знаходиться на драматичному, доленосному відрізку своєї історії. Військова агресія Російської Федерації від 2014 р., яка призвела до анексії Кримської автономії та створення фейкових, маріонеткових «республік» – «ЛНР» та «ДНР» актуалізувала необхідність визначення геополітичного позиціонування Української держави. Потрібно чітко визначити, яке місце наша держава займає в новій архітектурі міжнародних відносин у контексті забезпечення власної національної безпеки.

Унікальність сучасної ситуації полягає у тому, що зараз у політичній сфері значно активніше починає застосовуватися геополітична аргументація. По суті геополітика стає своєрідною новою ідеологією, якою обґрунтовується не тільки зовнішньополітичний, але й внутрішньополітичний курс тої чи іншої держави. Принципова зміна сучасного світоустрою й загальної геополітичної ситуації після припинення ідеологічного протистояння двох соціальних моделей, які уособлювали Радянський Союз та США, відбувається на тлі істотного посилення загрози безпеки й проявів міжнародного тероризму, що актуалізує необхідність відновлення ідейно-теоретичних і методологічних основ дослідження геополітичних інтересів як домінантного фактора сучасної політики.

Модерний політичний процес ґрунтується на геополітичних інтересах, які сьогодні стають важливими факторами, що детермінують характер міждержавних відносин. Взаємодія між країнами натеper викликана необхід-

ністю вирішенням проблем територіального та ресурсного розвитку. Слід наголосити, що розроблення ефективної геополітичної стратегії можливе лише за об'ємного, всебічного бачення світу, постійно вивчення сучасних тенденцій, відмови від імпульсивних та непродуманих рішень. Зиск для Української держави та для нашого народу має визначати наші геополітичні інтереси. Тут немає місця зайвим амбіціям, романтизму та неадекватності. Патріотизм, прагматизм та професіоналізм мають стати ключовими принципами при виробленні геополітичної стратегії України. Необхідно дотримуватися формули не просто «геополітичні інтереси», а «національні геополітичні інтереси» України, адже це підкреслює взаємозв'язок зовнішньої політики з внутрішньою політикою та їх головну мету – всебічне забезпечення прогресивного самобутнього розвитку Українського народу. Це передбачає збереження та захист системи традиційних національних цінностей, заперечення яких ставить під питання саме існування нашого народу. Серед першочергових національних геополітичних інтересів України на сучасному етапі слід назвати: відбиття військової агресії Російської Федерації, відновлення миру, запобігання війн, гарантування зовнішнього та внутрішнього суверенітету, державної й територіальної цілісності, створення сучасної ефективної системи оборони й національної безпеки, налагодження постійних взаємокорисних зав'язків з ключовими міжнародними стратегічними партнерами: США, Великобританією, Канадою, Польщею, Німеччиною та ін. На мій погляд, єдино можливе ефективне геополітичне позиціонування України на сучасному етапі – східний форпост західної демократичної цивілізації, який протистоїть авторитарній загрози зі Сходу для усієї об'єднаної Європи.

Требін М. П.,

доктор філософських наук, професор,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

МЕТОДИ КОНТРПРОПАГАНДИ В УМОВАХ «ГІБРИДНОЇ» ВІЙНИ УКРАЇНИ З РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ

В умовах «гібридної» війни велике значення має контрпропаганда, тому що найважливіший компонент «гібридної» війни – інформаційна складова

[1, с. 369]. Досягнення цілей контрпропагандистської діяльності здійснюється завдяки різноманітним методам, засобам, технологіям та прийомам. Як добре відомо, що метод (від грец. μέθοδος – шлях дослідження, пізнання, теорія, вчення) – в широкому сенсі свідомий спосіб досягнення будь-якого результату, здійснення певної діяльності, вирішення деяких завдань [2, с. 551]. Метод передбачає відому послідовність дій на основі чітко усвідомлюваного артикульованого і контрольованого ідеального плану в найрізноманітніших видах пізнавальної і практичної діяльності в суспільстві і культурі. Ступінь цієї усвідомленості і контролю ідеального плану діяльності може бути різною, але так чи інакше здійснення діяльності на основі того чи іншого методу в принципі передбачає свідоме співвіднесення способів дії суб'єктів даної діяльності з реальною ситуацією, оцінку їх ефективності, критичний аналіз і вибір різних альтернатив дії та ін. Таким чином, розробка і застосування методу пов'язані з раціоналізацією діяльності, з рефлексією над її передумовами.

Осмилення сутності, змісту, особливостей методів контрпропаганди дуже активно здійснювалося за радянські часи такими вченими, як В. М. Іванов, М. М. Кейзеров, Е. А. Ножин, М. М. Чистяков та ін., але виключно на засадах марксизму-ленінізму [3–7]. До речі й українські фахівці партійної пропаганди та контрпропаганди також активно долучалися до цієї діяльності, наприклад, перший Президент нашої держави, колишній секретар ЦК КПУ Л. М. Кравчук [8]. У ХХІ ст. окремі вчені зверталися до теоретичного осмилення контрпропагандистської діяльності, наприклад Г. Г. Почепцов, І. І. Харкевич та ін. [9–10]. У сучасній Україні до проблем контрпропаганди звернулися після початку «гібридної» війни з Російською Федерацією у 2014 р. А. С. Близнюк, Т. С. Гіріна, Б. М. Калініченко, А. Михайличенко, Д. М. Павлов, Т. О. Чернишова та ін. [11–15; 16, с. 258–281; 17, с. 20–27]. На Заході проблеми контрпропагандистської діяльності розглядаються в межах стратегічних комунікацій – суспільного міждисциплінарного наукового напрямку, в рамках якого досліджуються загальні та специфічні об'єктивні закономірності організації та функціонування системи стратегічних комунікацій, виробляються на підставі її пізнання загальні теоретичні положення, спрямовані на підвищення ефективності функціонування даної системи [18, с. 351]. Найвідомішими представниками цього напрямку є Т. Барт, М. Джеймс, Л. Мазур, Т. Сірен, С. Татхем, Дж. Уайт, Дж. А. Хендрікс та ін. [19–24].

Методів ведення контрпропаганди досить багато. Умовно усі методи контрпропаганди можна поділити на превентивні, наступальні й оборонні (протидії, нейтралізуючі).

Превентивна контрпропаганда спрямована на інформування громадян України про природу і сутність російської пропаганди, на формування у громадян України критичного мислення, створення та поширення контрнарративів, наукового аналізу інформації, медіаграмотності та розпізнавання дезінформації. Перш за все, це метод викриття, який спрямований на точки уразливості російської пропаганди. Реалізація цього методу передбачає організацію відповідних тренінгів з критичного мислення, що спрямовані на формування навичок визначення когнітивних викривлень та їх причин, а також на вивчення тем, які можливо буде використовувати російська пропаганда, а також пропагандисти квазіреспублік. До таких тем належать меседжі, пов'язані з потребами, цілями, страхами та турботами особистості. Як стверджують фахівці гуманітарної сфери життєво необхідною здатністю людини майбутнього стане вміння критично мислити [25, с. 123; 26, с. 43–44; 27, с. 17–23]. XXI ст. стане часом, коли саме розумові здібності окремих людей, а не природні ресурси, капітал і технології, визначатимуть вирішальну грань між успіхом і невдачею, між лідерами та веденими. Критичне мислення – це наукове мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень. Як підкреслюють Ричард Пауль та Лінда Елдер, головним чином йому притаманні такі властивості, як усвідомленість, самостійність, рефлексивність (самоаналіз), цілеспрямованість, обґрунтованість, контрольованість, самоорганізованість [28]. Системоутворюючою властивістю є усвідомленість, оскільки найсуттєвішою рисою критичного мислення є високий ступінь усвідомленості власних розумових дій, пильна увага до них. Усвідомленість робить людину вільною, дозволяє конструювати майбутнє в доцільній діяльності, що будується за мірою людини – ідеальною метою. Життєдіяльність невільної людини повністю підкорена обставинам, в той час як вільна людина усвідомлює необхідність цілеспрямованої зміни обставин, своїх способів діяльності, своїх знань, умінь і навичок, своїх потреб і здібностей – переробки самої себе. Таким чином, усвідомлення призводить до рефлексивності, контрольованості та самоорганізації. Усвідомленість породжує самостійність, яка характеризується вмінням людини ставити нові завдання й розв'язувати їх, не користуючись допомогою інших людей. «Свобода, – стверджував американський філософ,

психолог та реформатор освіти Джон Д'юї, – не полягає в підтримці безперервної та безперешкодної зовнішньої діяльності, але є чимсь досягнутим шляхом боротьби, особистого розмірковування, виходом із утруднень, що перешкоджають безпосередньому достатку та довільному успіху» [29, с. 54]. Самостійність мислення спирається на знання та досвід інших людей, але передбачає творчий підхід до пізнання дійсності, знаходження нових, власних шляхів і способів розв'язання пізнавальних та інших проблем. Самостійність людини – це риса особистості, що проявляється в умінні здобувати нові знання, оволодівати новими методами пізнавальної та практичної діяльності, а також використовувати їх для розв'язування на підставі вольових зусиль будь-яких життєвих проблем. Ключовими якостями самостійної людини є вміння рефлексувати та ставити перед собою цілі. Цілеутворення завжди передбачає напрацювання планів, що без обґрунтованості, контрольованості та самоорганізованості неможливо, адже створення плану потребує виваженого обміркування, а його виконання слід контролювати і корегувати.

Критичне мислення також може бути представлене двома блоками: змістовним та операційним. До змістовного блоку критичного мислення віднесемо: 1) загальнометодологічні принципи (переконання у необхідності самокорекції методу дослідження, увага до процедури дослідження; врахування інших точок зору; готовність бути критичним не лише по відношенню до інших, але й до себе); 2) стратегії (розділити проблему на частини; розв'язати більш прості проблеми, що відбивають деякі аспекти основної проблеми; використати смислові та графічні організатори [30, с. 163–172], щоб представити проблему різними способами; розглянути окремі випадки, щоб «відчути» проблему [30, с. 168–187]; аналіз засобів та цілей [31, с. 248–254]). Операційний блок складають уміння з контролю розумової діяльності та її самовдосконалення: 1) уміння бачити проблему, діалектичний зв'язок між суперечностями; 2) доводити — добирати прийнятні, відповідні та несуперечливі аргументи; 3) знаходити контраргументи; 4) помічати факти, що суперечать власній думці; 5) обґрунтовувати; 6) оцінювати — вибирати одну з альтернатив, усвідомлювати обмеження, що накладаються на висновок (істинність висновку за певних умов) 7) уміння спростовувати (фальсифікація) [30, с. 211–261]; 8) узагальнювати; 9) будувати гіпотези; 10) робити висновки.

Найважливішим і найпродуктивнішим методом превентивної контрпропаганди ми вважаємо поширення контрнарративу. Сучасне інформацій-

не протиборство багатьма дослідниками визначається як війна смислів, або війна наративів. Оскільки в ситуації постправди переважає розповідь про реальність (наратив), висвітлення подій у певному ракурсі, то актори сучасної війни активно користуються нав'язуванням цільовій аудиторії таких наративів, які б сприяли насадженню певної ідеології. Існують стратегічні наративи, які конструюють смисли великої політики, як зовнішньої, так і внутрішньої. Для того, щоб поширювати ці наративи, пропагандисти (насамперед, медіа) використовують різні комунікативні стратегії. По-перше, фреймінг – організація «контенту новинного повідомлення шляхом “вставлення” його в “рамочку”, тобто в контекст певного наративу для окреслення параметрів “правильного” сприймання новини масовою аудиторією» [32, с. 31]. По-друге, праймінг, тобто організація «правильного» сприйняття аудиторією новин знову ж таки в контексті певного наративу. І нарешті встановлення «порядку денного» – оформлення подачі інформації (кількості повідомлень, їх черговості, замовчування одних та нав'язування інших тощо).

Битва наративів, яка відбувається зараз у стосунках між Росією та Україною, пов'язана з одвічною претензією російської культури на винятковість, на владні позиції стосовно української, що буцімто є менш вартісною. У російській культурі здавна склався наратив обраності та особливої місії російського народу, який поширювався й наразі поширюється офіційною пропагандистською машиною. Основними рисами цього місіонерського проекту, на думку вітчизняного філософа Миколи Ожевана, є: по-перше, усвідомлення місіонером своєї виключності, тобто володіння ним особливими винятковими якостями, необхідними для виконання Надзавдання; по-друге, сприйняття місіонером цього Надзавдання як частини широкого національного проекту; по-третє, «посланництво» місіонера на чужину для виконання цього Надзавдання. Як зазначає дослідник, «для В. Путіна та його оточення неоголошена гібридна війна проти України, а разом і країн Заходу як її “спонсорів” стало зручним приводом для реанімації місіонерського наративу, сильно вкоріненого в російській політичній культурі, де модернізаційне “прорубування вікна в Європу” постійно наштовхувалося на спротив контрмодернізаційного пошуку міфічного Антихриста в образі Заходу» [32, с. 34]. Переважними фреймами такого стратегічного наративу Російської Федерації стають такі: «неспроможність України проводити самостійну державну політику», «залежність України від США та Європи», «розпалення Україною громадянської війни», «необхідність рятувати російськомовних

українців, що стали жертвами бандерівців» тощо. Так, за даними недержавної громадської організації Інститут масової інформації (ІМІ), яка діє в громадському секторі з 1995 р. та реалізує проекти, спрямовані на посилення позитивного впливу медіа на становлення громадянського суспільства в Україні, одним із найпоширеніших нарративів, який просувають російські ЗМІ з 2014 р., є нарратив «Україна – фашистська держава»: «У центрі повідомлень лежить висловлювання представника Росії при ОБСЄ Олександра Лукашевича, який зазначив, що український уряд нібито фінансує “військово-патріотичні” табори для молоді під егідою ультраправих угруповань. Це висловлювання поширили видання RT, МК, РІА Новості» [33]. Також низку публікацій у російських ЗМІ присвячено нібито підготовці арештів та репресій опозиції. З посиланням на представника «Опозиційної платформи – за життя» Вадима Рабіновича видання повідомляє про те, що «чинна влада зрослася з радикалами», які нібито нападають на громадян (RT, РІА Новості). Серед повідомлень на цю тематику була і фейкова новина про те, що нібито «на з'їзді партії “Європейська солідарність”, яку очолює колишній Президент України Петро Порошенко, для учасників заходу прогнали гімн терористичної расистської організації ку-клукс-клан» [33]. У проаналізованих текстах щодо цієї теми виявлено ознаки маніпуляції, дезінформації та фейкову інформацію.

Найкращим способом руйнації чужого нарративу є інший нарратив, вибудований поруч, іншими словами – контрнарратив. Таким стратегічним українським контрнарративом, важливим для формування політичної нації є самоусвідомлення українців як самостійного та незалежного європейського етносу, який має власну унікальну історію. На жаль, ідеї про генетичну та історичну єдність українців і росіян, що формувалися протягом століть імперською ідеологією, продовжили формувати ментальність громадян незалежної України, що, як бачимо, мало серйозні негативні наслідки. Тому головним завданням контрпропагандистської діяльності різних рівнів організації є створення та поширення протилежного стратегічного нарративу, «який умовно можна назвати **“Українці – самостійний європейський етнос, який має власну історію”**. Донести правду про історичний шлях українців, унікальність їх культурних традицій до суспільства, розкрити їх духовно-ментальні риси – значить зламати ідеологію “Русского мира”, спрямовану на відродження імперії-2, та стереотипи “меншовартості” українців» [34, с. 106].

Наразі є достатня кількість досліджень, що доводять самостійну історію українців, тому імперському нарративу, який заперечує існування україн-

ського етносу як такого, може бути протиставлений контрнарратив, який утверджує ідею власної ідентичності та державності. У контексті поширення контрнарративу «українці – самостійна нація, яка має власну історію» є продуктивним здійснення ребрендингу (зміна вигляду) Збройних Сил України, який наразі успішно триває. Ідеться про зміну військової символіки, військових звань, форми одягу, військових свят тощо. Плідною є тенденція найменувань військових частин, які з 1999 до 2015 рр. перебували в парадигмі радянської мілітарної історії. З 2017 р. згідно з розпорядженням начальника Генерального штабу ЗСУ почався процес перейменування військових частин на основі використання української мілітарної традиції, національної історичної традиції і в деяких ситуаціях – територіальної традиції. Усі ці зміни «працюють» на створення стратегічного контрнарративу, який повинен протиставити імперським ідеологічним конструкціям нову реальність українських Збройних Сил, що ведуть свій відлік від національних військових формувань і мають власні мілітарні та бойові традиції.

Завдяки формуванню критичного мислення, створення та поширення контрнарративів, медіаосвіти дуже успішно можна сформувати медіаграмотність громадян України, тобто досягнення такого рівню медіакультури, що стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою цих медіазасобів, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції – розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують. Чинниками медіаграмотності є сукупність знань, навичок та умінь, які дозволяють людям аналізувати, критично оцінювати і створювати повідомлення різних жанрів і форм для різних типів медіа, а також розуміти й аналізувати складні процеси функціонування медіа в суспільстві, та їхній вплив [35, с. 10].

В умовах інформаційного суспільства дезінформація традиційно є одним із найефективніших методів (способів, прийомів) досягнення переваг у політичній, військовій, економічній, науково-технічній, інформаційній та інших сферах діяльності людини, суспільства й держави. Дезінформація (фр. *des* – префікс, що означає знищення, видалення, спотворення) – це «поширення неправдивої інформації з метою введення в оману» [18, с. 77]. Неперевершено образно, вичерпно філософську сутність застосування дезінформування сформулював у VI ст. до н. е. китайський стратег Сунь-Цзи у своєму трактаті «Мистецтво війни»: «Війна – це шлях обману. Тому, якщо

ти й можеш що-небудь, показуй супротивнику, ніби не можеш; якщо ти й користуєшся чим-небудь, показуй йому, ніби ти цим не користуєшся; хоч би ти й перебував близько, показуй, ніби ти далеко; хоч би ти й перебував далеко, показуй, ніби ти близько; замануй його вигодою; доведи його до розладу та бери його...» [36, с. 10–11].

Щоб успішно боротися з вражою пропагандою треба мати уявлення про основні методи дезінформації, а саме [37, с. 80]:

1. *Уведення в оману* конкретної особи (групи осіб) шляхом надання за-відомо хибної інформації (застарілої, неповної, спотвореної, перекрученої) як підстави для прийняття відповідного рішення. Основним способом при цьому виступає уведення об'єкта в оману щодо потенціалу суб'єкта (або третьої сторони) та його (її) намірів. Залежно від частки достовірних відомостей, використаних при підготовці спеціальних інформаційних операцій, розрізняють «сіре» (передбачає використання синтезу правдивої та неправдивої інформації) та «чорне» (переважає неправдива інформація) дезінформування.

2. *Модифікація інформаційного потоку*. Полягає у вибіркового поданні інформації (неповнота, напівправа, дозованість, замовчування певної частини інформації) або в тенденційному викладенні чи упередженому висвітленні фактів чи іншої інформації щодо подій за допомогою спеціально підібраних правдивих даних. Як правило, спеціально сформована інформація доводиться об'єкту дозовано, для підтримання постійно зростаючого напруження, передбачає систематичне «підкидання» нових порцій відповідно обмежених і дозованих даних у середовище інформаційного дефіциту.

3. *«Білий шум»* – технологія оточення правдивої інформації її неправдивими версіями, що так само підтвержені певними доказами, фактами, свідками. Такі версії дивесифікують справжню версію, розчиняють її в загальному потоці, який у сприйнятті людини зливається в один «білий шум», і вона швидко втрачає до нього інтерес. Цей спосіб застосовується переважно в комплексі заходів локалізації витoku інформації.

4. *Дезінформування «від зворотного»* відбувається шляхом надання правдивих відомостей у перекрученому вигляді чи в такій ситуації, коли вони сприймаються об'єктом спрямувань як неправдиві. Внаслідок застосування подібних заходів виникає ситуація, коли об'єкт знає правдиву інформацію про наміри чи конкретні дії протилежної сторони, але сприймає її неадекватно й не готовий протистояти негативному впливу.

5. *Термінологічне «мінування»* полягає у викривленні (підміні, спотворенні) первинної істинної суті принципово важливих, базових термінів, понять і тлумачень загальносвітоглядного та оперативного-прикладного характеру.

На думку М. Присяжнюка та О. Параніч, дезінформація може здійснюватися двома основними способами: дисимуляцією і симуляцією [38]. Принцип дисимуляції полягає у тому, що суб'єкт намагається приховати явище або подію від об'єкта. Значення симуляції прямо протилежне і передбачає намагання суб'єкта змусити об'єкт дезінформування повірити в істинність наданої йому інформації.

Використовуючи та доповнюючи запропонований цими дослідниками підхід В. М. Шлапаченко, дисимуляцію і симуляцію поділів на три категорії відповідно: дисимуляція – маскуванню, камуфлювання (легендування), затінення обстановкою; симуляція – конструювання, імітація, обманні (удавані) дії [37, с. 81–82].

Маскування є найбільш простою формою дисимуляції й полягає в максимальному приховуванні об'єктом явища (інформації, подій, предметів), яке він не хоче розголошувати. Як приклад, маскуванню в мирний час можна навести факт озброєння нацистської Німеччини в міжвоєнний період, коли було успішно приховано створення німцями наступального потенціалу й розгортання виробництва важкого озброєння, хоча Німеччина формально контролювалася країнами-переможницями в Першій світовій війні з метою дотримання нею Версальського договору [38].

Камуфлювання (легендування) застосовується тоді, коли приховуване явище не можна зробити зовсім непомітним, тому здійснюється часткове маскуванню, що спотворює сприйняття цього явища (предмета, зразка озброєння, інформації, події) об'єктом дезінформування, внаслідок чого його важко правильно ідентифікувати. Наприклад, із метою перешкодити ідентифікації військового корабля на ньому можуть бути зведені хибні надбудови (димари тощо). Ця ж категорія дисимуляції може використовуватися для того, щоб приховати справжнє призначення установи (підприємства, бази, конспіративної квартири), мету політичних заходів тощо. До речі, конспіративна діяльність також базується на застосуванні цього методу. Особливість двох зазначених вище методів уведення в оману полягає в тому, що у процесі їхньої реалізації заходи вживаються безпосередньо щодо того явища, яке має бути прихованим.

Третій метод – затінення обстановкою – має зовсім інший характер. У цьому випадку заходи, що вживаються, торкаються обстановки навколо приховуваного явища, тобто якщо потрібно потай надіслати сигнал, кругом нього створюється такий шум, що всі, крім тих, кому він призначений, сприймають його як частину цього шуму. Метод затінення обстановкою використовувався в 1944 р. в спеціальній дезінформаційній операції «Фортитюд», метою якої було перешкодити концентрації німецьких військ у районі висадження в Нормандії (операція «Оверлорд»). Союзники поширили масу хибних повідомлень про нібито майбутні военні операції на різних стратегічних напрямках у Європі від Скандинавії до Середземномор'я. Весь цей потік інформації створив значні перешкоди німецькій розвідці при аналізі ситуації, завдяки чому їй не вдалося розкрити підготовку союзників до проведення операції [39].

Основні категорії симуляції – конструювання, імітація й обманні (удавані) дії – поєднує те, що вони мають на меті створення видимості, демонстрацію події або явища, якого насправді немає.

Конструювання полягає у тому, що суб'єкт створює нове, але хибне явище і прагне, щоб об'єкт дезінформації сприйняв його як дійсне. Для наочності можна навести факт розроблення США програми «Зоряні війни», коли їм удалося переконати Радянський Союз у тому, що США мають зовсім новий тип зброї, яка значно знижує ефективність усього радянського ракетно-ядерного потенціалу.

Імітація використовується постійно, здебільшого під час ведення бойових дій. Так, в операції «Бура в пустелі» іракська сторона широко й успішно використовувала хибні аеродроми, моделі танків, і американці здійснювали по них масовані авіаційні й артилерійські удари.

Обманні (удавані) дії. Сутність цього методу полягає у проведенні відволікаючого маневру, в наслідок якого об'єкт сприймає одне явище за інше (яке приховується), тобто неадекватно або хибно оцінює його зміст. Удавані дії мають подібність із методами дисимуляції, але відрізняються від них тим, що становлять реальні дії для відволікання уваги об'єкта від інших запланованих заходів (більш важливих) або з іншою метою. Типовим прикладом використання цього методу при веденні бойових дій є розвідка боєм (удаваний наступ), яка проводиться перед початком справжнього наступу для розкриття системи оборони противника [37, с. 82].

Зауважимо, що заходи дисимуляції спрямовані на уведення в оману об'єкта (противника, спостерігача, розвідника тощо) шляхом поширення

в навколишньому інформаційному середовищі умисно спотвореної інформації, яка в разі її правдивого сприйняття приводить до вигідних суб'єкту помилкових рішень (дій), що, власне, і є метою цих заходів. Отже, основна їх відмінність від заходів симуляції полягає в тому, що ця дезінформація спеціально не доводиться до об'єкта, а він сам потрапляє в інформаційний «капкан» на одному з напрямів своєї розвідувальної діяльності, прорахованому суб'єктом. Фактично ці способи можна визначити як «активну» й «пасивну» дезінформацію

Наступальна контрпропаганда побудована за принципом асиметрії і діє непередбачувано для супротивників. Основна мета наступальної контрпропаганди – нанесення ударів по противнику на його власній території. Вона включає показ проблем і труднощів, які є в самій Росії, або на тимчасово окупованих українських територіях. До методів *наступальної контрпропаганди* відносяться [40, с. 122–123]:

«Трансляція негативу» – полягає у формуванні у громадян України негативного ставлення до певного об'єкту пропаганди (наприклад, наративу «русский мир») за допомогою демонстрації тих груп осіб (наприклад, російських пропагандистів Д. Кисельова, В. Соловйова та ін.), які його підтримують (використовують), але викликають у цільовій аудиторії негативні емоції.

«Проекція негативного образу» – полягає в проектуванні негативних якостей будь-якого об'єкта, або явища на інший об'єкт або явище з метою створення його справжнього образу. Наприклад, на сайті «Інформаційні війська України» ми можемо знайти інформацію щодо РФ і В. Путіна: «Тоталітарна поліцейська країна з беззмінним фюрером, де всім править путінський кооператив “Озеро” і ФСБ, щось скімлить в сторону України» [41]. У даному прикладі РФ показана як тоталітарна (виникає почуття жахів Голодомору, ГУЛАГу, мільйонів жертв сталінського режиму тощо), поліцейська (тобто держава де обмежені права і свободи людини) держава, яку очолює фюрер (асоціація с Адольфом Гітлером і мільйонами загиблих і знищених протягом панування нацистського режиму у Німеччині), а допомагають йому кооператив «Озеро» (олігархи, які збагатилися завдяки пограбуванню російського народу) та ФСБ (знов таки держава де обмежені права і свободи людини, де немає закону та справедливості, де є постійне втручання в особисте життя громадян з боку секретних служб).

«Негативна інтерпретація» – полягає у внесенні змін до російської пропаганди, які надають їй інший напрямок і зміст, знижують довіру до неї, створюють негативний образ.

«Знецінення негативу» – включає перенесення акцентів на елементи будь-якої теми, що володіють меншою негативністю, короткому порушенні і не згадуванні надалі даної теми тощо.

«Громадський осуд» – використовується для створення осуду тих чи інших дій суб'єкта пропаганди з боку громадської думки. Здійснюється підбором висловлювань груп впливу, «представників» різних верств населення, відповідних даних соціально-психологічних опитувань тощо.

«Створення контрасту» – складається в підборі фактів, відомостей, образів, на тлі яких оцінка певних елементів іміджу приймає необхідний відтінок.

«Страхітливі теми і повідомлення» є одними з найефективніших методів психологічного впливу на громадян України. Мета – уявити можливі дії Російської Федерації як загрозу для суверенітету, територіальної цілісності України, життя, безпеки і добробуту українських громадян тощо.

«Семантичний дискурс» – представляє поступову конвертацію позитивних чутток, що надаються російськими пропагандистами, в негативні за допомогою семантичного дискурсу.

Оборонна контрпропаганда є класичною контрпропагандою, її головне завдання – протидія підривної пропаганди російських ЗМІ, вона доводить її брехливість, неточність, спотвореність. Методи оборонної контрпропаганди [40, с. 123]:

«Пряме спростування» – полягає в прямому спростуванні різних пунктів неправдивої російської пропаганди. Показовим прикладом спростування недостовірної інформації може бути аргументоване спростування фейку, який з'явився 22 квітня 2021 р. на Telegram-каналі «ХС Харків», а пізніше був поширений на інстаграм-сторінці української волонтерської спільноти під назвою «Алекс Туманов групп», звідки потрапив на фейсбук-сторінку народної депутатки Соломії Бобровської, яка й надала йому офіційного розголосу. Авторка розмістила зафільмований обід одного з курсантів ХНУПС, на тарілці якого видно щось на кшталт ракоподібного. Міністерство оборони переконливо доводить, що відео є провокативним, оскільки: це створіння абсолютно не притаманне фауні України і схоже на ракоподібних, які живуть у північних морях і океанах, тому в Харкові його можна побачити тільки в екзотичному зоомагазині; на відео видно, що ця істота не варилась у казані разом із борщем, адже ракоподібні, потрапивши в температуру 100° С, отримують червоне забарвлення, у кадри ж створіння зелено-коричневе, тобто не варене; істота нагадує скоріше силіконову іграшку або приманку для морської риболовлі, яку в даному випадку застосували як реквізит у ві-

деоролику, щоб викликати певну реакцію у глядачів; як було встановлено керівництвом ХНУПС, відео спочатку з'явилося на одному з російських інтернет-ресурсів [42]. Цілком логічним є й висновок як про відсутність медіаграмотності в користувачів інтернет-ресурсів, яких використовують у рамках класичних гібридних загроз для здійснення деструктивного психологічного впливу на свідомість громадян, так і про недостатній рівень свідомості самих авторів відео, які мають розуміти, що будь-яка публічна інформація, яка від них походить, може стати зняряддям у «гібридній» війні й завдати шкоди іміджу Збройних Сил України.

«Спростування стереотипу» – складається в прямому спростуванні стереотипів, що розповсюджуються російською пропагандою (наприклад, «росіяни й українці – брати навіки», «злочиння ОУН – УПА в роки Другої світової війни» тощо). Без додаткових заходів рідко буває ефективний. Це пов'язано з психологічними особливостями сприйняття людиною: зруйнувати створений стереотип набагато складніше, ніж створити новий.

«Ігнорування» – полягає в навмисному ігноруванні тих чи інших тем російської пропаганди. Базується на тому припущенні, що негативна тема, що залишається «на слуху», приносить більший збиток порівняно з темою, що з'явилася на короткий проміжок часу (ефективно в разі незначності теми пропаганди супротивника).

«Імунізація» – полягає у превентивному використанні пропагандистської теми, яка може бути застосована пропагандою супротивника, зі зміненими і пом'якшеними компонентами або елементами для зменшення довіри до теми.

«Використання евфемізмів» – метод «приклеювання ярликів» навпаки, полягає в заміні емоційно забарвлених слів менш емоційними і зрозумілими словами.

Також, як оборонна так і наступальна контрпропаганда можуть використовувати прийоми софістики.

Таким чином, широко використовуючи різні методи контрпропаганди ми можемо сприяти розв'язанню деяких проблем: формуванню у громадян України критичного мислення, медіаграмотності; роз'ясненню рішень воєнно-політичного керівництва держави, завдань, що стоять перед країною; прогнозуванню, запобіганню та нейтралізації наслідків негативного інформаційно-пропагандистського впливу російської пропаганди на громадян України [43]; організації захисту від негативного інформаційно-пропагандистського впливу російської пропаганди, своєчасного виявлення і роз'яс-

нення громадянам України цілей, форм та методів цього впливу; проведенню контрпропагандистських заходів (акцій), спрямованих на громадян України; працювати з населенням в напрямку роз'яснення тих тем, котрі є об'єктом маніпуляцій в російських ЗМІ, зокрема роз'яснення ролі НАТО, ЄС та інших міжнародних інституцій, які російські ЗМІ всебічно демонізують; вихованню громадян України на національно-історичних та військово-патріотичних цінностях і традиціях Українського народу та його Збройних сил; поширенню контрнарративу «українці – самостійна нація, яка має власну історію та духовно-ментальні риси»; висвітленню української мілітарної історії, союзництва з сусідніми країнами у протистоянні російській агресії, перемог українського війська в боротьбі з північним сусідом; роз'яснювальна робота стосовно необхідності ребрендингу Збройних Сил України в напрямку полишення радянських традицій та переходу до українських.

ЛІТЕРАТУРА

1. Требін М. П. Феномен «гібридної» війни. *Гілея: науковий вісник*. 2014. Вип. 87. С. 366-371.
2. Новая философская энциклопедия: в 4 т. / Ин-т философии РАН; Нац. общ.-научн. фонд; Научно-ред. совет: предс. В. С. Степин. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Мысль, 2010. Том II. 634, [2] с.
3. Артемов В. Л. Против клеветы и домыслов: Сущность, методы, практика контрпропаганды. Москва: Политиздат, 1987. 158,[2] с.
4. Иванов В. Н. Контрпропаганда: вопросы теории и практики. Москва: о-во «Знание» РСФСР, 1984. 47 с.
5. Кейзеров Н. М., Ножин Е. А. Контрпропаганда: проблемы методологии и методики. Москва: Мысль, 1984. 80 с.
6. Контрпропаганда: теория и практика / [Д. А. Волкогонов, И. С. Даниленко, И. А. Климов и др.]; под ред. Д. А. Волкогонова. Москва: Воениздат, 1988. 238, [2] с.
7. Чистяков Н. М. Контрпропаганда: сущность и основные направления. Алма-Ата: О-во «Знание» КазССР, 1986. 30,[1] с.
8. Контрпропаганда: вопросы теории и практики: [Сб. ст. / Отв. ред. Л. М. Кравчук]. Киев: Политиздат Украины, 1985. 365 с.
9. Почепцов Г. Г. Пропаганда и контрпропаганда. Москва: Центр, 2004. 253 с.
10. Харкевич И. И. Оружие контрпропаганды. Москва: Контакт-культура, 2008. 238, [1] с.
11. Близнюк А. С. Пропаганда та контрпропаганда в умовах сучасної гібридної війни. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2015. Т. 60. С. 49–54.

12. Гиріна Т. Радіопрограми мовами національних меншин в Україні: інформаційні інтервенції та контрпропаганда. *Образ*. 2018. Вип. 1. С. 82–89.

13. Михайличенко А. Контрпропаганда в українських ЗМІ, реалії сьогодення. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2017. Vol. 21, Issue 130. P. 59–64.

14. Калініченко Б. М Особливості здійснення контрпропаганди в умовах гібридної війни. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2018. Вип. 23. С. 74–80.

15. Павлов Д. М. Специфіка здійснення контрпропагандистських політичних технологій. *Наукові праці. Політологія*. 2017. Том 309. Вип. 297. С. 46–52.

16. Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс: монографія / за ред. В. А. Кротюка. Харків: ФОП Федорко М. Ю., 2021. 558 с.

17. Специфіка розвитку сучасного соціально-гуманітарного середовища: кол. моногр / Березовська-Чміль О. Б., Кучин С. П., Чернишова Т. О. та ін. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2021. 124 с.

18. Попова Т. В., Ліпкан В. А. Стратегічні комунікації: [словник] / за заг. ред. В. А. Ліпкана. Київ: ФОП О. С. Ліпкан, 2016. 416 с.

19. Burt T. Dark Art: The Changing Face of Public Relations. London: Elliott and Thompson Limited, 2012. xii, 212 p.

20. James M. Positioning theory and strategic communications: a new approach to public relations research and practice. New York Routledge, Taylor & Francis Group, 2014. xiv, 228 p.

21. Sirén T. Winning wars before they emerge: from kinetic warfare to strategic communications as a proactive and mind-centric paradigm of the art of war. Boca Raton: Universal-Publishers, 2013. xix, 317 p.

22. Social media and strategic communications / edited by Hana S. Noor Al-Deen and John Allen Hendricks. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2013. xxv, 238 p.

23. Tatham S. U. S. governmental information operations and strategic communications: a discredited tool or user failure?: implications for future conflict. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute and U. S. Army War College Press, 2013. xiii, 80 p.

24. White J., Mazur L. Strategic communications management: making public relations work. Wokingham, England; Reading, Mass.: Addison-Wesley Pub., 1995. xvi, 277 p.

25. Надлер Дж., Хибино Ш. Мышление прорыва / [пер. с англ. С. И. Аналин]. Минск: Попури, 1999. 496 с.

26. Тоффлер Э. Шок будущего / [пер. с англ.]. Москва: ООО «Издательство АСТ», 2002. 557 с.

27. Халперн Д. Психология критического мышления. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 512 с.

28. Paul R., Elder L. Critical thinking: tools for taking charge of your learning and your life. 3rd ed. Boston: Pearson, 2012. xxxii, 493 p.

29. Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления. (Как мы мыслим) / [пер. с англ. Н. М. Никольской]; ред. Ю. С. Расказова. Москва: Лабиринт, 1999. 192 с.
30. Такман Б. В. Педагогическая психология: от теории к практике / [пер. с англ.]. Москва: Прогресс, 2002. 572 с.
31. Андерсон Дж. Когнитивная психология. 5-е изд. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 496 с.
32. Ожеван М. А. Глобальна війна стратегічних нарративів: виклики та ризики для України. *Стратегічні пріоритети*. 2016. №4 (41). С. 30–40.
33. Романюк В., Чуранова О. Україна в інформаційному просторі Росії та Білорусі: основні нарративи. *Інститут масової інформації*. 22.09.2020. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/ukrayina-v-informatsijnomu-prostori-rosiyi-ta-bilorusi-osnovni-naratyvy-i35175> (дата звернення: 12.10.2021).
34. Снитко О. С. Стратегічні нарративи у системі механізмів протидії інформаційним впливам. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2020. Вип. XL. С. 99–118.
35. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За наук. ред. В. В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
36. Сунь-цзи. Мистецтво війни / переклад Григорія Латника. Київ: Арії, 2014. 128 с.
37. Шлапаченко В. М. Дезінформація як спосіб інформаційно-психологічного впливу. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2013. №2 (12). С. 78–86.
38. Присяжнюк М. М., Параніч О. П. Дезінформація та її роль у інформаційно-психологічних операціях. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2007. С. 38–40.
39. Latimer J. Deception in war. Woodstock, NY: Overlook Press, 2001. xii, 356 p.
40. Душкина М. Р. Применение технологий контрпропаганды в антикризисной PR-коммуникации. *Система ценностей современного общества: сборник материалов XVI Международной научно-практической конференции, Новосибирск, 28 декабря 2010 г.* / Центр развития научного сотрудничества; под общ. ред. С. С. Чернова. Новосибирск: ЦРНС, 2010. С. 119-124.
41. Інформаційні війська України. 13.05.2021. URL: https://www.facebook.com/pg/i.army.org/posts/?ref=page_internal (дата звернення: 12.10.2021).
42. Відео із силіконовим реквізитом у тарілці курсанта спочатку з'явилося на російському інтернет-ресурсі. *Міністерство оборони України. Офіційний веб сайт*. 01 травня 2021 р. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2021/05/01/video-iz-silikonovim-rekvizitom-u-tarilci-kursanta-spochatku-zyavilosya-na-rosijskomu-internet-resursi/> (дата звернення: 12.10.2021).
43. Рогов П. Д., Ткаченко В. А., Голубцов С. М. Удосконалення морально-психологічного забезпечення як невід'ємна складова захисту військ (сил) та

протидії негативному інформаційно-психологічному впливу. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2017. №2. С. 58–65.

Воднік В. Д.,
кандидатка філософських наук, доцентка,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ДІТЕЙ-СИРИТ В УМОВАХ ПОБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Динамізм соціальних процесів у період побудови громадянського суспільства в Україні, кризова ситуація в багатьох сферах громадського життя неминуче призводять до збільшення чисельності дітей-сиріт. Рівень сирітства, а особливо соціального, є важливим ключовим стратегічним показником трансформації сімейних цінностей та відносин, державної сімейної політики, загальної демографічної ситуації в країні. Економічні, соціальні, екологічні та інші проблеми в суспільстві торкнулися в першу чергу найбільш соціально незахищеної категорії населення – дітей, особливо дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Однією з найвищих соціальною цінністю держави є соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Вивчення природи, причин, наслідків, тенденцій даного соціального явища має як наукове, так і практичне значення. Воно повинно бути основою для удосконалення соціальних відносин і інститутів громадянського суспільства, соціальних норм і практики їх застосування, для зміцнення системи соціального контролю, послідовної реалізації заходів морального і правового виховання, соціальної профілактики і відповідальності. Всі вони спрямовані на те, щоб забезпечити максимальний захист особистості, задоволення інтересів громадян, демократизацію і гуманізацію нашого суспільства. В Україні вже давно існує нагальна потреба розробки дієвої стратегії у галузі соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Законодавство України про соціальний захист дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, складається з Конституції України,

Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» та інших законодавчих актів, що регулюють правовідносини, пов'язані з наданням матеріальної, соціальної та правової допомоги дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, а також особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Вирішення масштабних соціально-економічних, культурних, медичних, правових та інших проблем, які обумовлюють існування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в нашому суспільстві залежить від ефективності їх соціального захисту, запобігання даного соціального явища. Актуальним залишається питання щодо поліпшення ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів опіки та піклування, спрямованої на профілактику соціального сирітства, розроблення комплексних соціальних послуг для дітей, позбавлених батьківського піклування, та сімей з дітьми, які опинилися в складних життєвих обставинах, упровадження нових технологій соціальної роботи з такими дітьми та сім'ями. Потребує невідкладного вирішення питання щодо удосконалення системи соціальної адаптації дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб із числа таких дітей, підготовки їх до самостійного життя після виходу з інтернатних закладів, оскільки існуюча система виховання в таких закладах не створює відповідних можливостей.

Недостатньо ефективним є механізм взаємодії органів виконавчої влади з громадськими організаціями, які здійснюють діяльність у сфері захисту прав дітей. Нові технології, спрямовані на попередження соціального сирітства та розвиток превентивних послуг, які пропонуються такими громадськими організаціями, не завжди знаходять підтримку з боку органів виконавчої влади і впроваджуються повільними темпами. Потребує удосконалення діяльність органів опіки та піклування з профілактики соціального сирітства, надання сім'ям з дітьми якісних соціальних послуг, спрямованих на підтримку виховної функції родини. Профілактика буде ефективною лише тоді, коли проблеми сім'ї, жінки, дитини стануть головними у державі та суспільстві. Потрібні сучасні програми допомоги родині, материнству, дитинству, відповідна законодавча база, дієвий механізм реалізації прийнятих рішень.

Однією з важливих передумов вирішення проблем дітей-сиріт є вивчення і врахування різноманітних причин та негативних суспільних наслідків даного явища. Науковці виходять з двох критеріїв причин появи соціально-

го сирітства. До першого слід віднести чинники, що здійснюють зовнішній негативний вплив на сім'ю, а до другого – внутрішні негативні чинники, що можуть з'явитися в середовищі родини, внаслідок впливу зовнішніх факторів. Зовнішні причини виникнення соціального сирітства закладаються в державі і обумовлені соціально-економічними умовами. Для них є характерними такі ознаки, як об'єктивність виникнення, залежність безпосередньо від держави. До таких причин слід віднести економічну нестабільність, бідність, зростання злочинності, збройні конфлікти, інфляцію, безробіття, невирішеність житлової проблеми тощо. Внутрішні причини виникнення соціального сирітства, на відміну від зовнішніх, утворюються безпосередньо в середовищі сім'ї. Для них є характерними такі основні ознаки, як суб'єктивність виникнення і існування та залежність від зовнішніх негативних факторів. Їх поява здебільшого обумовлена внутрішніми сімейними проблемами. Проте і зовнішні чинники (несприятлива соціально-економічна ситуація в державі, безробіття тощо) часто стають каталізаторами негативних процесів в сім'ї. До таких причин відносять позашлюбне народження дитини, відмову від новонароджених немовлят, погані матеріальні та житлові умови, помилки у вихованні, жорстокість і знущання з боку батьків, поширення алкоголізму, наркоманії, ув'язнення батьків, а також неповну родину, стан морально-психологічного клімату тощо.

Крім вище розглянутих причин залишення дітей без батьківського піклування можна виділити ще: морально-етичні (асоціальний спосіб життя батьків, різні види залежності, примушення дітей до жебракування, злочинні діяння батьків, різноманітні форми насильства, спрямованого на дітей); психологічні (суб'єктивні) – ранне або позашлюбне материнство; дисфункційність сім'ї (неповна, новоутворена, багатодітна, родина інвалідів), нездорова емоційна атмосфера в сім'ї, конфліктність її членів; медичні – наявність хвороб у батьків, що унеможлиблює виконання батьківських обов'язків. Хоча усі причини у своєму конкретному прояві можуть бути різними, а часом і протилежними у різних суспільствах, за своєю суттю вони зводяться до об'єктивних і суб'єктивних суперечностей суспільного розвитку, які порушують взаємодію особистості із соціальним середовищем і призводять до форм поведінки індивідів (або діяльності соціальних груп), які не узгоджуються з існуючою нормативною системою. Зміцнення демократичних інститутів, побудова громадянського суспільства в Україні неможливі без зменшення негативних впливів даного соціального явища. До соціально-психологічних наслідків впливу соціального сирітства на дітей

відносять: появу глибоко депресивного стану, небажання спілкуватися; дратівливість, агресивність, тривожність дитини, відсутність довіри до навколишнього світу; поява шкільної дезадаптації та девіантних проявів у поведінці.

Усе зазначене зумовлює необхідність формування принципово нових підходів до розв'язання проблем соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. В умовах становлення і розвитку демократичної правової держави, побудови громадянського суспільства в Україні соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування – один з основних напрямів внутрішньої політики країни. Йдеться про вплив на процеси, що мають виняткове значення для майбутнього розвитку суспільства.

Основними засадами державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа є: створення умов для реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї; виховання та утримання дітей за принципом родинності; сприяння усиновленню дітей, створення системи заохочення та підтримки усиновлювачів; забезпечення пріоритету форм влаштування; захист майнових, житлових та інших прав та інтересів таких дітей; створення належних умов для їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, підготовки дітей до самостійного життя; забезпечення права на здоровий розвиток; забезпечення соціально-правових гарантій; створення умов для надання психологічної, медичної та педагогічної допомоги; формування системи соціальної адаптації; забезпечення вільним вибором сфери професійної діяльності, яка б оптимально відповідала потребам та бажанням особистості дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, а також особи із їх числа та запитам ринку праці; належне матеріально-технічне забезпечення незалежно від форми влаштування та утримання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, сприяння в наданні реальної допомоги і підтримки підприємствами, установами та організаціями різних форм власності, банківськими установами, культурно-освітніми, громадськими, спортивними та іншими організаціями; вжиття вичерпних заходів щодо забезпечення доступу до безоплатної правової допомоги на підставах та в порядку, встановлених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги. Заходи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа повинні гарантуватися, забезпечуватися та охоронятися державою.

Кротюк В. А.,
кандидат філософських наук, доцент,
Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба,

УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ У БИТВІ ІСТОРИЧНИХ ПАМ'ЯТЕЙ

Протягом багатьох років Україна була об'єктом російської політики пам'яті, спрямованої на: поширення російської квазі-ідентичності («радянський народ» / «русский мир») серед українських громадян; дискредитацію та маргіналізацію маркерів української ідентичності, не сумісних із російською квазі-ідентичністю (Мазепа, Петлюра, Бандера, Голодомор, УПА); популяризацію войовничого культу Перемоги над фашизмом, що спирався на міфологію Великої Вітчизняної війни; формування образу ворога – українського фашиста-бандерівця. Перші два напрями мали сприяти зростанню проросійських настроїв серед українського населення, два інших були використані для їх радикалізації.

З 2014 р. проти України було розгорнуто грандіозну пропагандистську кампанію, головними учасниками якої стали російські й проросійські ЗМК. При цьому тема «фашизму» стала однією з найважливіших для російської пропаганди, оскільки вона дозволяє використовувати для опису подій в Україні дискурс «Великої Вітчизняної війни». Зокрема, Револуція гідності змальовувалась як «фашистський переворот»; тема «фашизму» була використана для виправдання окупації Криму та збройної російської агресії на сході України. «Україна – фашистська держава» – другий за популярністю меседж серед понад 500 фейкових повідомлень російських і проросійських ЗМК, проаналізованих Stopfake.org. Використовуючи риторику, пов'язану з «Великою Вітчизняною війною» («нацисти», «ополченці», «каратели») для опису подій в Україні, російська пропаганда намагається зобразити «фашистами» українську владу, а також тих, хто відстоює суверенітет України. Водночас, щоб підкреслити «антифашистський» характер режиму «ДНР» і «ЛНР», його активісти і бойовики масово використовують «георгіївську стрічку» та іншу атрибутику «Великої Вітчизняної війни».

Дослідники визначають такі цілі «антифашистської» риторики у російській пропаганді: у внутрішньоросійському контексті – актуалізувати образ ворога і викликати потребу боротися з ним; у внутрішньоукраїнському

контексті – розколоти країну, радикалізувати потенційних прихильників російської інтервенції і потрактувати діяльність прибічників «русского мира» як боротьбу з фашизмом; у зовнішньополітичному контексті – дискредитувати Україну в очах Заходу, зробити позиції прихильників України вразливими для критики за підтримку «фашистського режиму».

Активний і систематичний вплив російської політики пам'яті в Україні уможливила масштабна культурна експансія Росії, а також український внутрішньополітичний конфлікт довкола питань історії, в якому одна зі сторін зробила ставку на радянсько-проросійську модель ідентичності. В українському контексті російська політика пам'яті: 1) підтримувала серед українських громадян російську квазі-ідентичність («радянський народ» / «русский мир») та дискредитувала не сумісні з нею маркери української ідентичності; 2) популяризувала войовничий культ Перемоги над фашизмом і формувала образ ворога – «українського фашиста-бандерівця». Далі в ході пропагандистської кампанії російських ЗМІ сформований образ ворога було використано для мобілізації російської та проросійської аудиторії, а також для виправдання збройної агресії проти України.

Цілком очікувано російська політика пам'яті досягла найбільших успіхів там, де українська сторона не мала власного концептуального бачення, наслідувала радянські практики і почасти підігрувала російському впливу. Натомість вона зазнала невдачі там, де зіткнулася з цілеспрямованою, систематичною українською політикою пам'яті. Для ефективної протидії РФ необхідне комплексне застосування превентивних, блокуючих та нейтралізуючих заходів, здійснення виваженої і систематичної національної політики пам'яті.

Сахань О. М.,

кандидатка соціологічних наук, доцентка,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

КОРУПЦІЯ ЯК НЕГАТИВНИЙ БРЕНД СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

За роки незалежності корупція стала своєрідним національним брендом України. Активізація корупції та розширення її численних *видів* від «елітарної» або «можновладної», яка характерна для органів державного управлін-

ня вищого та середнього рівнів, центрального апарату правоохоронних органів та судової гілки влади до «низової», що проявляється на рівні дрібного чиновництва (наприклад, у сфері житлово-комунального та побутового обслуговування населення), збільшення її *форм* (хабарництво, шахрайство, розкрадання, зловживання посадовим становищем, протекціонізм, непотизм, кронізм, фаворитизм, клієнтизм, кумівство, панібратство та ін.) і обсягів по усіх сферах діяльності від політичної до побутової в умовах сучасних світових та регіональних процесів перетворює це деструктивне явище у найнебезпечнішу загрозу розвитку суспільства та існування держави. Корупція підриває верховенство закону і справедливості, послаблюючи довіру громадян до системи державного управління, перешкоджає економічному розвитку та суспільному відтворенню, гальмує процес реформування, послаблює демократію та деформує політичну організацію суспільства, сприяє зростанню злочинності, завдає шкоди конституційному ладу, національній безпеці та міжнародному іміджу нашої країни, ускладнює інтеграцію України у європейський та світовий простір. Корупція знецінює особисті досягнення індивідів, посилює соціальну нерівність, поглиблює бідність серед широких верств населення, згубно впливає на моральні принципи в соціумі, закріплюючи в масовій свідомості стереотипи толерантності до корупційних відносин, що і обумовлює необхідність пошуку механізмів протидії цьому злочинному явищу.

Українська влада час від часу робить певні кроки у вирішенні питання щодо зменшення обсягів корупції в країні, переважно даючи суспільству голосливі обіцянки, які, до речі, у своїй більшості не виконуються, а потім «демонтує антикорупційну інфраструктуру і мінімізує відповідальність» [1] за це злочинне діяння. Тому проблема подолання корупції з усіма її проявами залишається актуальною і потребує комплексного вивчення та дослідження.

Термін «корупція» походить від латинського слова «*corruptio*», що означає «псувати», «руйнувати», «завдавати шкоди». Дійсно, це негативне суспільне явище псує життя громадян, руйнує плани талановитих та працелюбних людей, позбавляючи їх омріяних перспектив. Найбільш активна і високоосвічена частина населення, переважно продуктивного віку, замість того, щоб займатися справою, ефективно використовуючи здобуті у вузах знання та уміння, вимушена долати штучні бюрократичні перешкоди. Не знайшовши роботи із гідною зарплатою та втративши можливості самореалізації в сфері діяльності за отриманою професією, шукає щастя за кордо-

ном, вливаючись у міграційні потоки. На сьогодні, в процесах, пов'язаних з *трудовою міграцією*, задіяне близько 5 млн. наших співгромадян, хоча по неофіційним даним усі 7 млн., серед яких майже половина – *інтелектуальні мігранти*. Через відтік цієї частини соціуму наша країна втрачає висококваліфіковані кадри, що в свою чергу, негативно впливає на соціально-економічний, науково-технічний та духовно-культурний розвиток країни. Замість тих, хто має розвинуті розумові, аналітичні здібності, уміння своєчасно реагувати на новітні тенденції розвитку, з високим рівнем самоорганізації, самоконтролю та моральності [2] відповідні посади в різних сферах діяльності займають численні родичі та друзі, куми та фаворити керівників різних закладів та організацій. Вони знаходяться у соціальному контакті з тими, хто призначає їх на посади та створює сприятливі умови роботи, головне – відповідають системі кланового розпізнавання як «своя» людина.

Наприклад, у *науково-освітній сфері* України міцно закріпилися такі форми корупції, як непотизм, кронізм, фаворитизм і т. п. У найпрестижніших українських вишах утворилися цілі сімейні клани з подружжя, батьків, дітей, онуків, племінників, невісток, зятів, сватів та інших родичів, які в деяких університетах, не соромлячись колег, навіть працюють на одній кафедрі. Більшість таких співробітників, що отримали посади не за особисті професійні якості, а виключно через родинні або дружні зв'язки з керівництвом закладу, займають місця звільнених з причин завершення контракту, переважно за віком (до речі, не старших, а іноді й молодших за керівництвом ВНЗ), досвідчених викладачів, які ще можуть і хочуть займатися улюбленою справою але є далекими від ланцюгу сімейних кланів у своїх вузах, тому контракт з ними не продовжують. Так званих «пільговиків» – родичів та близьких до керівництва даного вишу (від завідувачів кафедр до ректорату) приймають до аспірантури, влаштовуючи формальний конкурс, а то і без нього, для них пишуть замовні статті та дисертації. А потім налагоджують «своїм людям» захист дисертацій на кшталт того, як це було організоване для нардепа від «Опозиційної платформи – За життя» Іллі Киви. Новоспечений науковець, який двох слів зв'язати не може, захистив дисертацію, на 245 сторінках якої розмістилися копії підроблених документів, посилання на неіснуючі праці та виступи англійською мовою на різних наукових конференціях, яких теж не було, ганебні відповіді на запитання членів вченої ради, що показало повне нерозуміння здобувачем змісту його дисертації та дискредитувало науково-освітню сферу України.

Нардепами стають не назавжди. От дехто з них і намагається, використовуючи такий шанс, як свою посаду, набрати відповідні бонуси, у тому

числі, у вигляді наукових ступенів та звань, що дає можливість отримання додаткових грошей. А деякі зацікавлені у своїй неправомірній вигоді члени наукових рад вступають у корупційні відносини із претендентами на отримання бажаного наукового ступеня, який дозволяє держслужбовцю мати надбавку до його посадового окладу. Відповідно наукова ступінь кандидата наук (доктора філософії) дає надбавку 15%, доктора наук – 25%. Загалом понад 100 народних депутатів ВР останнього скликання отримують надбавки за наукові ступені і почесні звання з наших з вами податків [3].

Генерація науково-педагогічних кадрів, що входять до сімейно-кланових пірамід у багатьох вузах країни у своїй більшості недостатньо мотивована на здійснення освітнього процесу на високому методичному і науковому рівні, проте має можливість, на відміну від інших членів своїх трудових колективів, відвідувати науково-практичні заходи та проходити закордонне стажування за межами країни за рахунок бюджетних коштів навчального закладу, чи не щорічно отримувати нагороди та премії за «видатні заслуги», гранти для проведення наукових досліджень, розробки законопроектів та інших цілей або бути гарантами освітніх програм, над розробкою яких працюють інші викладачі і співробітники кафедр та лабораторій, які не мають подібних привілеїв та можливостей але завжди виконують свою роботу на високому професійному рівні. Нажаль з кожним роком у вузах країни кількість науково-педагогічних працівників, на плечах яких тримається робота їх вузів зменшується з причин описаних вище.

Очевидно, що «кадрова політика непотизму та інших форм корупції сприяла тому, що науко-освітня та інші сфери діяльності, слідом за політико-управлінською, заповнюючись родичами, друзями та знайомими не самого високого рівню професіоналізму та компетентності, не кажучи про порядність співробітників, вливалися в корупційний потік, забезпечуючи своє існування, а не розвиток відповідної галузі. Це призвело до *депрофесіоналізації багатьох сфер* діяльності та послаблення довіри до них з боку населення» [4, с. 192].

З погіршенням складу науково-педагогічних працівників у вузах нашої країни впала і якість освіти. ВНЗ країни «штампують» фахівців, значна кількість з яких має посередні знання та професійні навички. Роками відбуваються десятки захистів фейкових дисертацій. Тисячі наших докторів та кандидатів наук продукують наукові праці, які невідомі на світовому науковому ринку та які ніхто не читає, крім них самих, їхніх друзів та учнів [5]. Були б гроші та зв'язки. Стає соромно і страшно за нашу державу, коли на

керівних посадах в усіх провідних галузях життя майже немає компетентних фахівців, які отримали вищу освіту.

Хоча чому дивуватися, коли «рука руку мисє!»! Якщо за наполяганням президента В. Зеленського в. о. міністра освіти і науки призначили плагіатора Сергія Шкарлета в обхід Верховної Ради та наукової спільноти, які виступали категорично проти цього призначення, хто буде звертати увагу на корупційне павутиння у вишах або інших закладах та організаціях країни, яке виходить з органів державної влади та розповзається як спрут без перешкод по усіх сферах суспільства. Тим більше, що серед нардепів українського парламенту, достатня кількість тих, хто «писав» і захищав дисертації під час виконання ними обов'язків народних обранців. При цьому усі прекрасно розуміли, що такий здобувач наукового ступеня хіба що підписав текст, названий його дисертацією.

Але ж це ми, народ України, обираємо таких депутатів до різних інститутів, які займаються особистими (у тому числі, захист дисертації), а не державними справами, а потім сваримо усю владу, замість себе. Саме українські громадяни обрали колись президентом країни напівграмотного В. Януковича, а депутатами Парламенту від партії Регіонів О. Царьова та багатьох інших, хто ганьбив імідж України. Десятиріччями ми спостерігаємо за відвертими проявами корупції, навіть у своїх трудових колективах, засуджуємо у кулуарах відповідні відносини і тільки окремі смільчаки відверто виражають свій протест та намагаються боротися з цим злом. Як сталося після захисту кандидатської дисертації нардепа І. Киви, коли львів'янин, викладач УКУ, кандидат медичних наук Олександр Ябчанок та черкашанин, засновник Черкаської школи підприємництва, кандидат економічних наук Іван Подоляк спалили свої дипломи кандидатів наук на знак протесту дискредитації цієї наукової ступені. Українське суспільство, зневірене у справедливості і втомлене від щоденного вирішення безлічі повсякденних проблем, безумовно реагує на подібні корупційні явища, останнім часом переважно через відгуки користувачів у соціальних мережах, що не сприяє викореню корупції з нашого життя.

Для того, щоб в Україні відбулися реальні зміни і наша держава позбулася корупції як негативного національного бренду необхідно перебудувати не тільки систему освіти, яка готує кадри непристосовані для сьогодення, припинити практику щорічного продукування багатьох сотень дисертацій, переважно по соціогуманітарним наукам неприпустимо низького рівня, а й запустити діяльність інституційної системи і державної політики у сфері

протидії корупції, через засоби масової інформації та соціальні мережі поширювати інформацію про корупцію задля того, щоб сформувати нульову толерантність населення до цього злочинного явища, навчити громадян виявляти та попереджати корупційні прояви, нарешті, ввести справжні конкурси на посади і систему оцінок ефективності керівника на посаді, тоді коло можливостей для корупційних проявів буде звужуватися, а Україна позбудеться ганебного бренду корупційної держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Солонина Е. Зеленський і корупція: шість кроків вперед і десять назад. *Радіо Свобода. Політика*. 9 грудня 2020 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zelenskyu-i-koruptsiya/30991531.html> (дата звернення: 25.10.2021).
2. Мар'яненко Г. І. Сучасна інтелектуальна міграція та участь державної служби зайнятості України у міграційній політиці населення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 9. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1049> (дата звернення: 25.10.2021).
3. Пиріг В. Понад 100 народних депутатів отримують надбавки за наукові ступені і почесні звання. *ZAXID.NET*. 13 травня 2021 р. URL: https://zaxid.net/doplati_deputatam_za_naukovi_stupeni_ta_pochesni_zvannya_sumi_n1518813 (дата звернення: 25.10.2021).
4. Сахань О. М. Проблема непотизму в сучасному українському суспільстві. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: політологія. 2017. № 2(33). С. 189–210.
5. Черніг Р. Україна без науки, або як провалили спробу Наукового Комітету зупинити вал фейкових дисертацій. *Вокс Україна*. 23 липня 2018 р. URL: <https://voxukraine.org/ukrayina-bez-nauki-abo-yak-provalili-sprobu-naukovogo-komitetu-zupiniti-val-fejkovih-disertatsij/> (дата звернення: 25.10.2021).

Семенов С. С.,

кандидат філософських наук, доцент,
Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ДО ПРОБЛЕМИ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Мережа Інтернет породила культуру реальної віртуальності й характеризується обмеженим сенсорним переживанням, множинністю особистості й анонімністю, вирівнюванням статусів, розмиванням просторових кордонів,

розтягуванням і конденсацією часу, необмеженою доступністю контактів. Вона утворила систему, в якій сама реальність повністю занурена у віртуальні образи. За допомогою Інтернет може конструюватися та програмуватися сама соціальна реальність. Часте й довге перебування в мережі веде до розриву соціальних зв'язків, втрати цінностей людської спільноти. Про це свідчать факти збільшення кількості розлучень, послаблення родинних і дружніх контактів, прохолодні відносини між колегами. Інтернет сприяє певній ізоляції людей. «Контакти» і «комунікації» заміщують людське спілкування, їх місце займає формальна, позбавлена індивідуальності, визначеність; зникає довіра. Людина ховається від агресивного фізичного світу, зникає у віртуальній мережі. Весь неозорий космос компактно розміщується у комп'ютері.

Має право на життя ідея Ламетрі про те, що людина перетворилася на машину, правда, з одним уточненням: машину інтелектуальну, цифрову. Надмірне перебування людей у віртуальній реальності викликає негативні наслідки. У таємничому світі, де панують свої закони й правила життя, реальність пластична, рухома й піддається найлегшому впливу, з неї можна виліпити все, що завгодно. Людина стає всемогутньою, набуває властивостей деміурга, її існування безхмарне та комфортне, що позначається на психіці. Вона не напружується, не переборює труднощі, розслаблюється, втрачає здатність опиратися, перетворюється на благополучне створіння, не здатне впоратися з реаліями справжнього життя. Online-гравець у результаті багатогодинного перебування у віртуальному середовищі потрапляє в залежність, близьку до наркотичної. У ході гри виробляється гормон щастя дофамін. Якщо на деякий час суб'єкта «відключити» від комп'ютера та Інтернет, у того починається своєрідна «ломка», яка викликає дискомфорт, роздратованість, агресію.

Юнаків та дівчат віком до 18 років прийнято називати «поколінням Інтернету», яке замість реального «живого» спілкування прагне електронних контактів. Воно стає розсудливим, проте не йде на компроміс, не терпить заперечень, втрачає такі елементарні людські якості, як співпереживання, співчуття, вміння ділитися душевним теплом, навички комунікативного спілкування, вміння знаходити друзів. Виростає глибока прірва між особистістю й соціальним світом. Простежується тенденція розширювального, метафоричного використання поняття «віртуальна реальність», за допомогою якого позначаються нові економічні, політичні, культурні феномени, не пов'язані безпосередньо з комп'ютеризацією, що виявляють подібність

логіки віртуальної реальності до логіки людської діяльності. Віртуальна реальність сприймається як створена реальність, яка існує поза людською свідомістю й актуалізується лише при зверненні до неї конкретного індивіда. Людина отримує можливість самостійно формувати простір індивідуального буття і структурувати життєвий простір, виходячи з особистих уподобань, сформованих кіберкомунікативним середовищем. Життя людини розглядається у двох паралельних середовищах: середовищі соціальної реальності і його копії – віртуальному світі, сформованому за допомогою техніко-технологічних засобів. Відбувається постійне зростання питомої ваги Інтернет при виборі можливостей самореалізації різних соціальних груп. Розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, шалене збільшення обсягів інформації, глобальність процесів, що відбуваються, неминуче підвищує інтерес до теоретичного осмислення проблеми віртуалізації соціальної реальності.

Фоміна С. В.,

кандидатка юридичних наук, доцентка,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Е-ТЕХНОЛОГІЇ У ВИБОРАХ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ВИКЛИКИ

Сфера застосування інформаційних технологій нині постійно розширюється, в тому числі, і під час організації виборчого процесу, де вони можуть використовуватися на різних етапах і стадіях. Починаючи від реєстрації виборців, що є навіть більш поширеним, порівняно з їх використанням на етапі голосування чи підрахунку голосів, та інших важливих етапах, зокрема утворення виборчих округів, голосування, підрахунок голосів та встановлення результатів виборів. Водночас використання інформаційних технологій має досить суперечливу історію. Існують як успішні приклади їх використання в деяких країнах Європи, наприклад у Швейцарії чи Франції, та і не зовсім.

Запроваджуючи різні форми електронної демократії, влада розширює обізнаність громадян щодо актуальних проблем політики, програм, законодавчих нововведень, створює кращі можливості для консультування грома-

дян та їх участі у процесі ухвалення рішень. Відсутність дієвих механізмів побудови конструктивного діалогу органів влади з громадськістю та недостатній рівень їх взаємодії призводять до вироблення неефективної політики, а тому удосконалення існуючих та імплементація нових демократичних механізмів комунікації між владою та громадянами шляхом застосування інформаційно-комунікаційних технологій набуває особливого значення. Питання е-демократії стало предметом наукового розгляду різних вітчизняних та іноземних науковців. До складових електронної демократії (е-демократія) належать: е-парламент, е-законодавство, е-вибори, е-референдум, е-голосування, е-суд, е-петиції, е-опитування тощо.

Застосування надійних і об'єктивних засобів голосування і захисту результатів виборів були предметом неодноразового обговорення на міжнародному та європейському рівнях, що викладено, зокрема, у низці доповідей Європейської комісії за демократію через право (Венеціанська комісія), присвячених проблемам відповідності е-голосування (голосування поштою або електронне голосування) стандартам Ради Європи. Так 30 вересня 2004 р. Комітет міністрів Ради Європи прийняв «Рекомендації з правових, організаційних і технічних стандартів електронного голосування», головним принципом яких є те, що електронне голосування має відповідати такому ж рівню надійності і безпеки, як і звичайне голосування. Разом із тим слід зазначити, що електронне голосування розглядається лише як паралельне, додаткова альтернатива до звичайного [1, с. 96]. У Рекомендаціях щодо стандартів електронного голосування, які були схвалені ще в 2004 році, Венеціанська комісія визначила 5 основних принципів, що відображають засади європейської демократії та однаково придатні як для виборчих кампаній, так і для референдумів, це: 1) універсальне право голосу: всі люди мають право голосу; 2) рівні права голосу: кожен виборець має рівну кількість голосів; 3) свобода права голосу; 4) таємність права голосу; 5) пряме право голосу.

Електронне голосування – є терміном, який використовується для різних типів голосування, охоплюючи як процес здійснення голосування за допомогою електронних засобів, так і процес автоматичного підрахунку голосів за допомогою електронних пристроїв та спеціального програмного забезпечення. На сьогоднішній день в багатьох країнах світу вже запроваджена система електронного голосування. Наприклад, у США, Канаді, Бразилії, Індії, Бельгії, Австралії, Естонії, Південній Кореї давно використовують

електронну систему голосування. Комп'ютерні технології у виборчому процесі використовують для складання списків виборців та списків кандидатів, підрахунку голосів, визначення результатів виборів. Загалом у світі електронне голосування застосовується у таких формах: 1) голосування на виборчих дільницях за допомогою спеціально встановленого обладнання; 2) голосування за допомогою пересувних електронних урн; 3) голосування за допомогою комп'ютера, приєднаного до мережі Інтернет; 4) дистанційне електронне голосування за допомогою мобільного телефону або комунікатора. У лютому 2017 р. Венеціанська комісія переглянула стандарти е-голосування. Наприклад, більше немає диференціації при розгляді «правових, експлуатаційних і технічних» стандартів, а засади прозорості і сертифікації з 2010 р. замінено новими документами. В структурі самого документа був сформований новий Додаток «Стандарти електронного голосування».

Голосування на виборчих дільницях організовані за допомогою спеціальних технічних пристроїв для голосування, які уже протягом тривалого часу використовуються у багатьох штатах США (зокрема, у м. Арлінгтоні, штат Вірджинія). Там машина для голосування створена на базі комп'ютера (зовні нагадує ноутбук), є досить простою у використанні. Перейняти досвід проведення електронних виборів Україна може в Естонії. Вперше експериментальний досвід он-лайн-демократії було застосовано на місцевих виборах у 2005 р. За два роки таким чином можна було вже обрати парламент країни. Варто зазначити, що електронне голосування – лише одна з електоральних можливостей. Традиційна процедура голосування також була збережена як альтернативна. Під час місцевих виборів 2009 р. в Естонії можливістю Інтернет-голосування скористалися 9,5% громадян, а вже під час парламентських виборів 2011 р. їх кількість зросла до 24,5%. Вибори через Інтернет – особлива новація естонців. Щоб скористатися такою можливістю, жителю Естонії потрібна дійсна ID-карта, комп'ютер, плата для зчитування карт та завантажена з сайту виборчої комісії програма.

У Норвегії було запроваджено пілотний проект – електронне голосування на місцевих виборах у 10 муніципалітетах, завдяки якому 167 000 виборців мали можливість віддати свій голос, не виходячи з дому, до дня голосування, а в день виборів – голосувати звичайним способом. У 2014 р. Норвегія тимчасово призупинила процес упровадження е-голосування у контексті проблеми безпеки. 11 вересня 2017 р. у Норвегії відбулись парламентські вибори. Участь у виборах взяли майже три мільйони виборців (78,2%). Державні органи, муніципалітети, виборчі комісії створюють усі

можливості для того, щоб наблизити виборчу скриньку до громадян. І виборці цим охоче користуються (раннє і дострокове голосування, додатковий день виборів, розміщення та облаштування пунктів голосування, експерименти з інтернет-голосуванням у 2011 і 2013 роках тощо) [2, с. 57].

Швейцарія постійно продовжує розширювати використання е-голосування. На сьогодні у Женеві до 30% місцевих виборців здійснює інтернет-голосування. З метою удосконалення безпеки е-голосування та е-виборів було запроваджено процедуру е-голосування з індивідуальними перевірканими кодами.

Латвійська система електронної організації виборів побудована на тому, щоб не втрачати довіру виборців, постійно доводячи на практиці, що система дійсно працює, а отримані результати дійсно правильні. У Латвії функціонують декілька блоків електронної системи. По-перше – це формування списків кандидатів в якому передбачається електронне складання документів і списків кандидатів для партій; оновлення даних та створення необхідних е-документів. По-друге – електронний процес приймання, перевірки і реєстрації цих списків у виборчих комісіях та автоматизоване сповіщення статусу процесу усім зацікавленим сторонам і розміщення інформації про кандидатів у мережі Інтернет. Починаючи з 2014 року ЦВК Латвії успішно запровадила низку новацій у системі організації виборчого процесу – систему надання списку кандидатів, електронний журнал ходу виборів та інтернет-сторінку для оприлюднення результатів виборів. Нині електронний журнал ходу виборів (ЖХВ) пристосований для забезпечення виборів до парламенту та Європарламенту в Латвії. У Латвії всі дільниці підключені до Інтернету і на всіх дільницях є комп'ютери. Наступний етап електронної системи – централізований збір даних. Електронне середовище є саме тим напрямом, в якому повинен розвиватися виборчий процес. Паперове голосування все-таки визнане у Латвії найнадійнішим, але підрахунок голосів можна провести як вручну, так і машинним способом. Латвійський досвід доводить, що немає оптимального рішення. Так само і автоматизований підрахунок голосів теж має свої позитивні і негативні сторони. В Латвії для підрахунку голосів використовуються сканери серійного випуску які сканують листівки і створюють файли. Всю роботу роблять машини, а розумову, відповідальну роботу, роблять люди. Машини підраховують у відкритому режимі результат. Отриману інформацію по кожному кандидату можна порівняти вже протягом декількох хвилин на веб-сайти Комісії.

Головними бар'єрами на шляху розвитку е-демократії, з якими зіштовхуються місцеві органи влади, такі: необхідність оновлення комунікаційної інфраструктури, брак фінансових ресурсів, брак професійно-кваліфікованого персоналу, цифровий бар'єр для певних громадян, низька зацікавленість громадян [3, с. 170]. Недоліками застосування електронного голосування (е-голосування) у виборчому процесі також є брак прозорості, обмежена відкритість системи, порушення таємності голосування у системах, обмежені можливості перерахунку голосів. Європейські стандарти управління виборчим процесом передусім покликані забезпечувати реалізацію основних принципів виборчого права – загального, рівного, вільного і прямого, а також принципу таємності голосування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колісник В., Любченко П. Голосування та встановлення результатів виборів; проблеми правового регулювання. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1(76). С. 93–102.
2. Коновал О. Норвезький секрет успішних виборів. *Вісник ЦВК*. 2017. № 2(36). С. 55–57.
3. Кохалик Х. Світовий досвід впровадження електронної демократії: проблеми та досягнення. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 42. С. 169–174.

Яковлев М. В.,
кандидат політичних наук, доцент,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТЬ І ПОНЯТІЙНІСТЬ КОНЦЕПТІВ: КАТЕГОРІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕМПІРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Наукова методологія досліджень різних суспільно-політичних питань ґрунтується на алгоритмі, згідно з яким науковці спершу концептуалізують досліджуване явище, а потім операціоналізують його, що дозволяє збирати дані в полі, проводити кількісні та якісні емпіричні дослідження тощо. Концептуалізація передбачає перетворення якогось часто абстрактного чи багатозначного поняття на щось прикладне, або в іще вужчому розумінні – на

щось, що можна практично виміряти, побачити, розібрати на складові, в чому, власне, й полягає суть наступного етапу – операціоналізації. Також концептуалізації потребують поняття, які неможна назвати виключно абстрактними з тих міркувань, що їм або вже присвячена велика кількість різних емпіричних досліджень (приклад: «демократія», яку, звісно, можна розуміти як абстрактну чи філософську категорію, «ідеальний тип» чи навіть бажаний, фантазійний конструкт, недосяжний ідеал, вигаданий у часи давньогрецьких полісів, однак різні види «індексів демократії» вказують на те, що існує ціла традиція вимірювання численних показників, вимірів чи складових «демократичності»), або їм надано багато різних визначень, що свідчить не лише про увагу до предметного поля дослідження, але й про різноманітні підходи до концептуалізації явища, яким з різних практичних (дуже часто – з політичних) міркувань займалися науковці, журналісти, громадські діячі, публіцисти та ін.

Складність концептуалізації понять у суспільно-політичних дослідженнях обумовлена низкою причин, деякі з них актуальні для сучасного українського соціуму, а деякі мають тривалу історію, хоча в Україні їм все ще не приділяють належної уваги. Однією з таких проблем є сама природа явищ, які науковці намагаються дефініювати у такий спосіб, щоб уможливити їх дослідження на практиці. Ще всередині минулого століття, у 1956 р. шотландський філософ і суспільно-політичний теоретик Вільям Брайс Геллі висунув тезу про існування *сутнісно оспорюваних концептів* (essentially contested concepts – назва англійською, мовою оригіналу; при цьому цікаво відзначити, що російською у перекладі трапляється варіант «принципально спорное понятие», що містить у собі компонент «принципціальність», якого нема в англійському оригіналі, бо в ньому йдеться про *essence*, тобто саму *суть* поняття), ідея якого полягала в тому, що є поняття, яким неможливо дати «неоспорювані» визначення, щодо яких однозначно будуть точитися дискусії, зокрема й через ціннісні позиції (до речі, одним з цих понять і є «демократія» або, скажімо, «свобода», бо ліберальний і консервативні погляди на свободу будуть між собою однозначно суттєво відрізнятися). Відповідно, будь-які емпіричні дослідження таких оспорюваних понять мають чітко виходити з розуміння, що обраний аспект досліджуваного явища не може претендувати на наукову нейтральність (якщо така взагалі можлива) бо так чи інакше в основі дослідження лежатимуть ціннісні чи світоглядні переконання науковців. Виходом із ситуації може бути відверта та прямолінійна декларація ідеологічних позицій. В цьому розумінні «зраз-

ковими» (однак не «взірцевими») є будь-які публікації радянських часів, присвячені, приміром, «буржуазним теоріям», в яких самі визначення чітко окреслюють ціннісні позиції, «таврують» набір поглядів як такий, що не відповідає «ідеалу». В умовах сучасного світу можна сподіватися, що такого більше не станеться, однак багато популярних сучасних трендів, зокрема й cancel culture в широкому розумінні (як ідеологічна «зачистка») може призвести і до повторення підходів до визначення з радянського минулого.

Наступна складність роботи з визначеннями, що стосується сучасних підходів, є пустотність і зловживаність деяких понять, що особливо відчутно на тих поняттях, які часто вживаються у неймовірно широких значеннях: «токсичні стосунки», «аб'юз», «харрасмент», бо, приміром, виникає питання, де пролягає межа між фліртом і харрасментом, і чи є зловживання владних повноважень по відношенню до людини, яка має менший ресурс влади, її «аб'юзом» і що саме становить «токсичність» у стосунках, а саме – хто має право визначати ступінь цієї токсичності, і що найголовніше – встановлювати її джерело. Популярність англіцизмів також є окремим питанням, бо разом з якимось терміном, який не завжди коректно перекладається (яскравий приклад, на який уже ніхто не звертає особливої уваги, це «панічна атака», хоча у подібних конструкціях вона означає не «атаку», а саме «напад», як, приміром, «серцевий напад», бо «серцева атака» звучить дуже дивно, а от панічна – чомусь ні), до мовно-культурного контексту просочується й ідеологія, яка за ним стоїть (у наведеному прикладі – особливий лівий дискурс, джерелом якого є ліві кола у США з його цінністю надмірної чутливості). Науковці вже звертають на це увагу: зокрема, австрійський філософ Норберт Пфаллер пише про те, що у сучасному світі зникає «мова дорослих» (нім. *Erwachsensprache*) і, натомість, починає панувати викривлений принцип «хто почувається більше ображеним – той і має рацію», що веде до політичної цензури та обмеження свободи слова. Якщо гіперболізувати, то можна сказати, що надмірна чутливість до вживання слів, понять, категорій у довгостроковій перспективі може призвести до того, що нікого неможна буде ніяк назвати взагалі, а підбір ідеологічно нейтрального терміну може бути вкрай ускладненим, бо за бажання можна висунути претензії навіть до математичних позначень – чому, приміром, залежну змінну позначають як Y , а незалежну – X , чи нема в цьому якоїсь дискримінації чи образи чиїхось почуттів – що, звісно, є іронічним перебільшенням, вжитим тут виключно для ілюстрації ризиків, які несе в собі один із сучасних трендів.

Окремою проблемою, яка гостро стоїть перед дослідниками політичних явищ в Україні (і не тільки), є *квазітерміни* та *терміноїди*, під якими розуміють або «неповноцінні» терміни, або слова, які претендують на роль термінів (а інколи її навіть виконують), однак які важко визнати за повноцінні терміни. Найбільш радикальними прикладами є такі слова, що використовуються на позначення політичної та ідеологічної (інколи – навіть світоглядної) позицій, як «порохоботи», «вата», «укропи» тощо. Побутові дискусії, особливо в інтернет-середовищі, майорять прикладами використання таких слів і, що цікаво, маємо визнати, що навіть професійні політологи, які уникають вживання подібних «слівців» у своєму мовленні чи академічних публікаціях, мусять розуміти, про що йдеться, бо суто гіпотетично, якщо український політолог вважає себе людиною, обізнаною в українських внутрішньополітичних питаннях, він чи вона не може не знати, що (а головне – кого) мають на увазі люди, коли говорять, скажімо, про «порохоботів». Подібне явище характерне і для країн Європи: приміром, ті, хто критикують Німеччину за її провідну роль у Європейському Союзі, разом із критикою діяльності Ангели Меркель як федеральної канцлерки (вживання фемінітивів також є окремою, у тому числі й методологічною, темою), вживають квазітермін «Меркельрейх». Цікаво, що станом на зараз «Брекзит» став цілком повноцінним терміном, що позначає вихід Великої Британії з ЄС, однак на самому початку свого існування це був терміноід. Слід визнати, що інколи без терміноідів і квазітермінів важко обійтися, але їхній «неповноцінний науковий статус» не дозволяє послуговуватися ними у справді солідних академічних публікаціях, а тим більше – у прикладних емпіричних дослідженнях, бо вони також можуть порушувати й етичні норми (у наведених прикладах, приміром, йдеться і про те, що такі слова можуть ображати, використовуватися для іншування та навішування ярликів). У таких ситуаціях перед дослідниками стоїть дуже складне завдання: спершу сформулювати визначення концепту, яке б охоплювало понятійне поле квазітерміна (чи терміноїда), а вже далі перейти до його операціоналізації.

Нарешті, методологічні проблеми категоріального характеру стосуються і більш глобального рівня – протистояння якісної та кількісної дослідницької традиції, яке є особливо відчутним у суспільствознавчих дисциплінах. Американський методолог, політолог-міжнародник Ґ. Гертц вважає, що краще взагалі не визначати концепти «напряму», а давати їм визначення через дискусію про те, як їх «практично» варто сконструювати так, як треба досліднику, а інші підходи, на кшталт обговорення смислу концептів, він

називає *семантичними*. Можна припустити, що сучасному українському суспільствознавству бракує дискусії про вихідні припущення, з якими дослідники-якісники і дослідники-кількісники приступають до своїх емпіричних розвідок, у тому числі й в тому, що стосується визначень, понять і концептів. Одна дослідницька школа може висувати сурову вимогу до концепту: він має бути таким, який легко формалізується до рівня математичних показників, в ньому слід чітко виокремити критерії наявності чи відсутності ознак, сукупність яких формує досліджуване явище тощо. Натомість для іншої школи критично важливим може бути ціннісний і світоглядний вимір концепту, які важко зафіксувати, а тим більше – виміряти – за допомогою стандартизованих інструментів збору соціальної інформації. Ці питання також варто доповнити й дискусіями про роль презентизму та історизму в дослідженні понять і категорій, зокрема й у прикладному вимірі суспільствознавчих розвідок.

Марков А. В., Тимошенко О. В.,
старші викладачі,
Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Глобалізований сучасний світ важко уявити без Інтернету, комп'ютерних технологій, електронних порталів та електронних баз інформації. Однією з нагальних проблем для розвитку України є визначення стратегічних цілей й пріоритетів переходу України до інформаційного суспільства; окреслити коло проблемних питань у його формуванні, з урахуванням ймовірних небезпек й можливостей інформаційного простору.

Стратегія становлення інформаційного суспільства в Україні вимагає вирішення таких проблем: по-перше, подолання значного дисбалансу між віковими, регіональними аудиторіями вітчизняного сегмента мережі Інтернет. Так, Київ та міста-мільйонники досі залишаються основним джерелом Інтернет-аудиторії, тоді як невеликі міста, селища й села мають лімітований доступ до інформаційного простору. по-друге, ліквідацію значних прогалів на законодавчо-нормативному рівні. В Україні досі не прийнято низку ключових

чових документів, що мають сприяти формуванню розвиненого інформаційного суспільства: Інформаційний кодекс України, Стратегія розбудови інформаційного суспільства тощо.

Основними стратегічними цілями розвитку інформаційного суспільства в Україні є: прискорення розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних ІКТ в усій сфері суспільного життя, зокрема в економіку України і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування; забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх ІКТ у формуванні всебічно розвиненої особистості; розвиток національної інформаційної інфраструктури та її інтеграція із світовою інфраструктурою (ресурсами інформаційної інфраструктури є: програмування, мобільний зв'язок та багато інших сучасних технологій інформаційної сфери суспільства); збереження культурної спадщини України шляхом її електронного документування; використання ІКТ для вдосконалення державного управління, відносин між державою і громадянами, становлення електронних форм взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування і фізичними та юридичними особами; досягнення ефективної участі всіх регіонів у процесах становлення інформаційного суспільства шляхом децентралізації та підтримки регіональних і місцевих ініціатив; захист інформаційних прав громадян, насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу, підтримки демократичних інститутів та мінімізації ризику «інформаційної нерівності»; вдосконалення законодавства з регулювання інформаційних відносин; покращення стану інформаційної безпеки в умовах використання новітніх ІКТ.

Необхідно зазначити, що з досягненням стратегічних цілей Україна зможе отримати чимало позитивних чинників від створення інформаційного суспільства, серед них: поліпшення життєвого рівня населення; забезпечення вільного доступу населення до телекомунікаційних послуг, зокрема до мережі Інтернет, ІКТ (інформаційні та комунікативні технології) та інформаційних ресурсів; збільшення різноманітності та кількості послуг населенню та бізнесу, що надаються за допомогою ІКТ; створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів на основі врахування національних, світоглядних, політичних, економічних, культурних та інших аспектів розвитку України; надання кожній людині можливості для здобуття знань, умінь і навичок з використанням ІКТ під час навчання, виховання та професійної підготовки.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ОНЛАЙН: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Пандемія COVID-19 наклала дуже відчутні обмеження на людство в багатьох аспектах: стало важче подорожувати (а за певних обставин – майже неможливо: як усередині країни, так і за її межі під час посилення карантинних заходів і нового явища, до якого ніхто не був готовий, але яке вже увійшло до нашого слововжитку – «локдаун»). Не оминули обмеження і наукову спільноту, зокрема й соціальні науки, для яких вочевидь вкрай важливим є дослідження і «робота» з соціумом, тож великою мірою виклики мають *методологічний характер*. Науковці, що проводять польові дослідження, а також ті, які вимагають face-to-face спілкування, змушені підлаштовуватися під нові умови взаємодії з респондентами. Через необхідність дотримання фізичної дистанції, стало набагато важче проводити дослідження, що вимагають очної присутності респондента.

Стрімкий розвиток інноваційних технологій сприяв появі і нових методів дослідження в усіх галузях науки. Інструменти та програмне забезпечення для використання цифрових методів досліджень також активно розробляють й активно поширюють у всьому світі. Особливо в розвинених країнах використання цифрових методів дослідження не є рідкістю, це неабияк допомагає збирати і аналізувати дані досліджень в умовах локдауну та карантинних обмежень.

Комітети з етики наукових досліджень почали вимагати від тих, хто діє в межах їхньої юрисдикції, доведення методів досліджень до відповідності місцевим заходам із охорони здоров'я, що стало, у свою чергу, викликом для дослідників. Складнощі виникли і при підборі респондентів, а причиною стали саме пандемічні обмеження через COVID-19: дістатися до респондентів у деяких місцевих організаціях не вдалося, бо вони були зачинені на карантин, а процедури для проведення досліджень з урахуванням вищезгаданих обмежень прописано не було. Також деякі організації відмовлялися співпрацювати за допомогою програмного забезпечення Zoom, оскільки його використання не було передбачено їхніми нормативними документами.

Відповідно до політики Zoom щодо обміну даними від червня 2021 р., дані можуть передаватися або зберігатися в США, а також у країнах за межами Європейської економічної зони, Швейцарії та Великої Британії. Враховуючи цей факт, існує очевидний ризик для респондентів, оскільки Zoom – це «хмарний» сервіс. Справді, це обмежує ступінь гарантованої конфіденційності та приватності, оскільки влада в цьому випадку належить компанії, що отримує дані.

DRM, Digital Research Method – це такі методи, що передбачають використання он-лайн і цифрових технологій для збирання та обробки даних дослідження. Дослідники наводять приклади інструментів, таких як контент-аналіз, аналіз соціальних медіа, аналіз соціальних мереж, он-лайн опитування, освітні дослідження та глибинні інтерв'ю в Інтернеті або обговорення у фокус-групах (за умов наявності інноваційного програмного забезпечення та необхідного інструментарію цифрових досліджень).

Використання DRM у соціально-гуманітарних дослідженнях може позитивно вплинути на процес дослідження для збору та аналізу даних. Охоплення DRM є ширшим, необмеженим у просторі завдяки розвитку технологій, які дослідники мають змогу використовувати в роботі. Оскільки DRM не передбачає безлічі поїздок науковців (переміщень, подорожей) для збору даних, особливо беручи до уваги карантинні обмеження через поширення COVID-19, ця умова безпосередньо знижує вартість дослідницької діяльності. Ще однією перевагою є те, що DRM є більш ефективними у використанні часу: можна провести набагато більше глибинних інтерв'ю (або фокус-груп, наприклад) за менший проміжок часу, оскільки дослідники не витратять час на подорожі до респондентів або на налаштування обладнання чи підготовкою кімнати для кожної наступної фокус-групи. Іншими словами, знижуються логістичні витрати (або взагалі немає потреби в них).

На прикладі проведених мною он-лайн фокус-групових досліджень у рамках магістерської тези, було підтверджено те, що респонденти почувалися більш безпечно як в аспектах здоров'я, так і щодо забезпечення їхньої анонімності. Також респонденти не витрачали час, щоб дістатися до місця проведення дослідження, а ще попередньо голосували за зручний для всіх часовий проміжок – таким чином, ніхто з респондентів не відмовився брати участь у дослідженні через ті чи інші обставини місця та часу. На противагу цьому, традиційні (або оф-лайн) фокус-групові дослідження не мають таких переваг, пов'язаних із часом або логістикою.

Серед переваг DRM також можна визначити і те, що ці методи забезпечують охоплення ширшого діапазону даних – як стосовно об'єму інформації, так і відносно часових рамок, оскільки масиви даних, що зберігаються в мережі Інтернет у відкритому доступі, можуть бути використаними для безлічі досліджень. У свою чергу, інформація з соціальних мереж може бути використана для аналізу соціальних зв'язків або мережевого аналізу. Обмеженням для DRM є те, що валідність даних, взятих із мережі, потрібно перевіряти, що також потребує часу. Одним із найбільш значущих викликів, що постають перед DRM, є забезпечення належного обслуговування цифрової інфраструктури для уможливлення сканування, передачі, обробки та аналізу даних. Доступ до Інтернету, (особливо в країнах, що розвиваються) часто є обмеженим: повільне з'єднання з Інтернетом, що може призвести до порушення під час збору даних або створити похибки під час аналізу даних.

Використовуючи DRM, дослідники отримують доступ до Big Data, що зберігається в мережі Інтернет. Такі дані можна знайти у Facebook, Instagram та Twitter. Значущою проблемою дослідники вважають цифровий розрив, який досі існує у цифровому світі. Йдеться про глобальні диспропорції з перспективи доступу до обчислювальних та інформаційних ресурсів, таких як Інтернет, та отриманих можливостей від такого доступу. Цифровий розрив – світова проблема, що призводить до нерівності в доступі до даних, наприклад, у розвинених країнах та країнах, що розвиваються, у слабorozвинених регіонах. Через це цифровий розрив є перепоною для належного впровадження DRM.

Важливим аспектом он-лайн-досліджень є й етичні питання. Дані, отримані з соціальних мереж для аналізу, на жаль, не завжди збираються належним чином (без порушень прав людини). Яскравим прикладом цього є скандал, що відбувся 2016 р. під час президентських виборів у США: консалтингова компанія Cambridge Analytica незаконно отримувала інформацію про користувачів з Facebook і використовувала їх для підтримки політичної кампанії Дональда Трампа. Даний кейс поставив питання про захищеність інформації у соціальних мережах в цілому, і, на мою думку, про етичну складову сучасних соціологічних досліджень зокрема. Скандал, який виник, відкрив дискусію щодо використання даних соціальних мереж та виділив дві основні проблеми: дані зібрані з соцмереж є одночасно потужними та нейтральними, та єдиний спосіб проти зловживань цими даними – заблокувати їх всередині платформи.

Зважаючи на описані вище переваги та недоліки методологій досліджень он-лайн, можна зробити висновок, що дослідники неминуче повинні пристосовуватися до умов, які виникли внаслідок пандемії COVID-19. DRM, у свою чергу, вважається потенційно альтернативним інструментарієм у соціологічних дослідженнях в умовах невизначеної пандемічної ситуації. Відкритими є багато питань щодо етичних аспектів досліджень он-лайн, а також безпеки респондентів, законності шляхів збору даних, цифрових розривів, а також валідності та надійності даних із мережі Інтернет. Ця тема є надзвичайно актуальною зараз, тому щодня з'являються нові матеріали та напрацювання науковців – роботи, присвячені саме адаптації наукового середовища і практиків-дослідників до умов, спричинених пандемією COVID-19.

Тесфайє Л. А.,

аспірантка,

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,

РОЛЬ ЗМІ В ПРОЦЕСАХ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНІ

Політична ситуація в Україні характеризується стійким підвищенням значення ролі комунікативних процесів у функціонуванні політичної системи, що визначає актуальність та обумовлює необхідність дослідження даної проблеми. Інформація (та водночас канали комунікації, які здійснюють її обробку та трансфер) стає стратегічним ресурсом та системоутворюючим фактором політичної реальності. Забезпечення стабільного розвитку політичних інститутів, налагодження ефективного механізму взаємодії гілок влади, центральних і регіональних органів державного урядування та місцевого самоврядування, встановлення конструктивного діалогу влади й громадськості неможливо без удосконалення системи політичної комунікації, розвитку в ній каналів прямого й зворотного зв'язку.

Основним каналом, через який реалізуються механізми політичної комунікації, на сьогоднішній день є засоби масової інформації. Мас-медіа стають не лише опосередкованою ланкою політичних процесів, а потужним інструментом впливу на аудиторію. Інформаційна сфера сьогодні представ-

ляє собою один з факторів перетворення як економічного та культурного, так і політичного простору. Засоби масової інформації відіграють роль своєрідного майданчику для широкого та швидкого донесення інформації до різних груп населення. Мас-медіа розглядаються як найважливіший інструмент цілеспрямованого конструювання та регулювання політичної системи, засіб встановлення зв'язків і відносин з громадськістю. Основним джерелом інформації про актуальну політичну ситуацію для громадян (включаючи найрізноманітніші соціальні верстви населення, від простих робітників до фінансової еліти) стають канали засобів масової інформації. Можна з впевненістю сказати, що саме ЗМІ багато в чому формують картинку світу сучасної людини [1].

Свого часу американські дослідники П. Лазарсфельд і Б. Берельсон, наукові раці яких присвячувалися дослідженню масової комунікації під час президентських кампаній, запропонували вивчати ефективність медіа-впливів за одним з таких векторів: певні види повідомлень за певними темами, запропоновані увазі певних категорій людей за певних умов, справляють певний вплив. Термін «медіа-вплив» або «ефект медіа» використовуються в медіазнавстві, психології, теорії спілкування, соціології для позначення ймовірних шляхів впливу медіа на його аудиторію: її думки (уявлення) і поведінку. Засоби масової інформації відіграють важливу роль у формуванні та висвітленні громадської думки, поєднуючи світ з особистістю та відтворюючи самооцінку суспільства.

Залежно від рівня освіти, досвіду, поінформованості, уподобань, культури, емоційності світосприйняття, люди поділяються на соціально-психологічні категорії (групи), яким притаманні типологічні характеристики. Тому, виробники інформації, враховуючи всі відмінності, для досягнення своїх цілей та впливу на свідомість використовують інформаційно-маніпулятивні технології, адресуючи до певного типу аудиторії.

Як зазначає Г. Штромайер, внаслідок того, що наше уявлення про реальність опосередковано ЗМІ, стало безглуздо відділяти образ від явища, яке його створює. Що представляє собою той чи інший політик або подія можна зрозуміти лише в їх медіальному інсценуванні. Події, які відбуваються у реальному житті, стають суспільно-значимими лише через своє медіальне відображення [2]. Інформаційна складова відіграє найважливішу роль у висвітленні політичних процесів оскільки уявлення про політику, яка проводиться у країні, формується, перш за все, не через висвітлення законодавчих актів і нормативно-правових документів, а за допомогою інфор-

маційного фону та на основі створеного політичного дискурсу в засобах масової інформації.

Встановлення прямої комунікації між політичними діячами та громадянами ускладнено об'єктивними чинниками (фізична неможливість охопити велику кількість представників електорату), що знову ж таки підкреслює значимість ЗМІ для політичної сфери. Вчені акцентують увагу на тому, що функціонування та відтворення взаємовідносин між владою та громадянами є неможливим без ідеологічних інструментів, найважливішим з яких є засоби масової інформації. Вони забезпечують неперервність та цілеспрямованість інформаційного впливу, окреслюючи вектор суспільної думки та відображаючи погляди, переконання, ціннісні орієнтації певних соціальних груп. Індикаторами ефективної діяльності ЗМІ у рамках політичного процесу є: прозорість діяльності влади; двостороння взаємодія політичних суб'єктів; відкритий характер політичного процесу; конкурентоздатність політичного поля; високий рівень громадянської свідомості в країні.

Засоби масової інформації орієнтовані на артикуляцію вже існуючих в суспільстві інтересів, співвідношення точок зору та поглядів, обговорення та експертизу діяльності усіх гілок влади, презентацію та аналіз інноваційних пропозицій. Невипадково ЗМІ іноді називають «парламентом». Як стверджує М. Кастельс, в сучасному суспільстві політика існує у медіа-вимірі [3]. Як і сама політична система, так і рішення, які вона приймає, формують простір діяльності мас-медіа, які намагаються заволодіти підтримкою громадян (або пом'якшити їх опозиційний настрій). Проте не варто вважати вплив ЗМІ безмежним та повністю визначаючим суспільну думку. Політологічні, соціологічні та психологічні дослідження в цій сфері довели, що аудиторія є суб'єктом політичних процесів, а не пасивним їх елементом. Саме тому комунікація між громадянами та ЗМІ (як посередником, через якого у свою чергу відбувається комунікація з владою) повинна відповідати високим вимогам сучасного суспільства.

Демократичне суспільство змушене балансувати між двома крайнощами: з одного боку, без свободи слова демократія неможлива, з іншого – існує небезпека використання свободи слова для маніпулювання масовою свідомістю. Щоб встояти перед дезінформацією та маніпуляціями, яку можуть застосовувати деякі ЗМІ та розповсюджувати за допомогою соцмереж та інших комунікаційних каналів, людина повинна правильно фільтрувати інформацію, критично мислити, аналізувати, звертати увагу на джерела інформації, на власників медіа.

ЛІТЕРАТУРА

1. Товмаш Д. А. Політична комунікація: сутність та специфіка. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія*. 2006. Вип. 76–79. С. 95–98.
2. Штрмайер Г. Політика і мас-медіа / Пер. з нім. А. Орган. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 303 с.
3. Денисюк С. Г. Технологічні виміри політичної комунікації: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2010. 276 с.
4. Кастельс М. Власть комунікації. Москва: Изд. дом Высшей школы экономики, 2017. 590 с.

СТУДЕНТСЬКА ТРИБУНА

Алієв Ф. А.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 7 група

ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Трудова міграція – це переміщення людини з ціллю тимчасової зайнятості, що передбачає перетин державного кордону або кордонів адміністративно-територіальних одиниць. За даними ООН кожен п'ятий українець має бажання покинути свій населений в пошуках кращого. Так, за офіційними даними Держслужби зайнятості, за кордоном працює приблизно 5,5 млн. українців [1]. Демократизація суспільного життя після здобуття незалежності відчинила українському народу багато можливостей для виїзду з України. Однак набуття права на вільне пересування з часом збіглося з глибокими структурними змінами в економіці, що супроводжувалося зниженням рівня життя населення, зростанням безробіття та неповною зайнятістю. Перехід до ринкової економіки створив новий споживчий попит на товари високої вартості, такі як нерухомість, автомобілі, побутова техніка тощо. Все це стимулювало міграцію робочої сили, перетворило її на масове явище. Виїзд громадян за кордон став не тільки найбільшим, але і найзначнішим міграційним потоком для суспільства, що має багато психологічних, ідеологічних, культурних, політичних, економічних та інших наслідків [2]. Виклики та проблеми, пов'язані з міграцією, вимагають відповідного реагування соціально-економічної, зовнішньої політики та захисту прав людини. 30–35% українських мігрантів працюють нелегально. Через це права, які встановлені міжнародним правом й країною в яку вони мігрують, часто порушуються. До порушень можна віднести: ненормований робочий день, невіплату заробітної плати, приниження честі й гідності робітників тощо. Більшість українців мігрують до країн Європи нелегально, а тому часто стають жертвами чорного ринку: торгівлі людьми, секс-туризму тощо. За

даними Українського центру соціальних досліджень, основні напрямки працевлаштування громадян України за кордоном – будівництво, сільське господарство, побутове господарство. Загалом, трудові мігранти з України, як правило, свідомо зобов'язуються працювати у напруженому темпі, щоб заробити більше грошей. Щоб мінімізувати витрати, мігранти живуть в некомфортних умовах, обмежують себе в багатьох благах.

Основними причинами міграції українського населення є: економічно-соціальна криза; дискомфорт, спричинений загальною нестабільністю в Україні; хабарництво; відсутність сприятливих умов для розвитку й само-реалізації; відсутність верховенства права; значний розрив у оплаті праці на внутрішньому та зовнішньому ринках [3, с. 331]. Таким чином, загальна частина громадян України вважає, що їх рівень заробітку недостатній для нормального життя, тоді як менше половини населення задоволені своїм станом. Доказом цього є щорічне дослідження-опитування Європейської Бізнес Асоціації – «Барометр Щастя» в Україні. Відзначається, що в 2021 р. суцільний показник Барометру склав – 2,47 балів з можливих 5 балів за шкалою Лайкерта, де 1 – найбільш поганий результат, а 5 – найбільш гарний. Ключовими факторами, які оцінили респонденти, були: рівень заробітної плати, рівень медицини й освіти, суспільне життя та дозвілля, безпека, повага до прав й стан екології. Так, згідно зі звітом, Україна посідає 133 місце зі 156 країн, що робить її однією з тридцяти найнещасніших країн світу. Таким чином, Україна потребує всебічних структурних змін та реформ [4, с. 75–81]. Держава має забезпечити основні потреби людей, щоб вони відчували себе в безпеці й матеріально захищеними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рева А. Вирішення проблеми трудової міграції полягає у зростанні рівня доходів людей. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/virishennya-problemi-trudovoyi-migraciyi-polyagaye-u-zrostanni-rivnya-dohodiv-lyudej-andrij-eva> (дата звернення: 25.10.2021).

2. Негативні фактори і вплив трудової міграції на громадян України та країни в цілому. URL: <https://vysh.gov.ua/negatyvni-factory-i-vplyv-trudovoyi-migratsiyi-na-gromadyan-ukrayiny-ta-krayiny-v-tsilomu/> (дата звернення: 25.10.2021).

3. Білоус-Сергєєва С. О., Сафонова К. С. Проблема трудової міграції в Україні. Її вплив на економіку країни. *Вісник Приазовського державного технічного університету : зб. наукових праць*. Маріуполь, 2017. Вип. 34. С. 327–335.

4. Специфіка розвитку сучасного соціально-гуманітарного середовища: кол. моногр. / Березовська-Чміль О. Б., Кучин С. П., Чернишова Т. О. та ін. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2021. 124 с.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Бардінов Ю. В.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 7 група

СИСТЕМА СТРИМУВАНЬ ТА ПРОТИВАГ ЯК ОДИН ІЗ КЛЮЧОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕМОКРАТІЇ

Система стримувань і противаг – це метод розподілу влади між трьома її гілками: законодавчою, виконавчою і судовою. Цей розподіл здійснюється з метою недопущення концентрації усієї влади в руках однієї з гілок влади. Генезис системи стримувань і противаг бере свій початок ще з досліджень філософів та науковців епохи античності. Першим, хто почав дослідження проблеми розподілу влади, був Платон, який в своїй «Теорії ідеальної держави» наполягав на необхідності такого поділу. Згадуючи про історію розвитку теорії поділу влади, не можна не згадати імена таких видатних філософів як Джона Локка та Шарля Луї де Монтеск'є, які зробили дуже вагомий внесок в становлення та розвиток цієї теорії. Дж. Локк один із перших, хто сформулював три основні функції влади, а саме видання законів, забезпечення виконання даних законів та правосуддя. Шарль Луї де Монтеск'є зазначав, що державна влада за основну мету має прагнення поширити свій вплив на всі об'єкти владних повноважень.

Система стримувань і противаг є одним із основних елементів механізму функціонування демократії. Демократичний режим полягає в тому, що єдиним легітимним джерелом влади є народ, який здійснює свою владу через представників, яких він обирає та безпосередньо, наприклад, виявляючи свою волю через референдум. Виповідаючи на питання, яку саме роль

принцип розподілу влади відіграє в забезпеченні функціонування демократичного режиму, слід зазначити, що система стримувань і противаг є однією з ключових гарантій та основ існування демократичного режиму. Оскільки владу набагато складніше узурпувати та позбавити народ владних повноважень, коли державна влада знаходиться в «різних руках». Прикладом на підтвердження даної тези є тоталітарний режим, який панує в Північній Кореї, але офіційно за законодавством КНДР ця країна є демократичною. В Північній Кореї не реалізовано систему розподілу влади і практично вся влада зосереджена в руках керівника «Трудової партії Кореї», а народ позбавлений майже будь-якої можливості усунути вождя від влади та встановити демократичний режим в країні. Виходячи з цього, можна зазначити, що відсутність розподілу влади може бути однією із загроз існування інституту виборів та народного волевиявлення. Коли владні повноваження розподілені між трьома незалежними гілками влади, існує гарантія того, що у випадку спроби однією з них узурпувати владу, інші суб'єкти владних повноважень стануть на заваді цьому.

Система стримувань і противаг реалізується лише в державах, політичний устрій яких побудований на демократичних засадах і принципах верховенства права. В демократичних державах народ, обираючи своїх представників в органи державної влади, делегує їм свої владні повноваження, а у разі виникнення спроби однієї із гілок державної влади домінувати над іншими та брати на себе їх владні функції, існує загроза поглинання демократії авторитарним або тоталітарним режимом та захоплення одною з гілок усіх владних повноважень.

Отже, проаналізувавши все вище зазначене, можна дійти висновку, що система стримувань і противаг є ключовим допоміжним інструментом в реалізації та забезпеченні принципу народовладдя, яке здійснює народ через своїх представників, адже в разі відсутності принципу розподілу влади виникає загроза її концентрації в руках однієї з гілок влади, що становить пряму загрозу існування засадам демократії, конституціоналізму та верховенства права. Злагоджене виконання трьома гілками влади своїх функцій та відсутність впливу одна на одну забезпечує сприятливі умови для функціонування і розвитку демократії в державі.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор Панфілов О. Ю.

ГІБРИДНЕ ПРОТИСТОЯННЯ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Минув Євромайдан... минула Революція Гідності... незаконні дії, здавалося б, дружньої країни, а згодом – агресивного сусіда, порушення міжнародного права, посягання на територіальну цілісність України, на жаль, відокремили кримчан та жителів Донбасу від українського соціуму. Людство вже більш ніж 20 років живе у третьому тисячолітті нової ери. Сьогодні воно усвідомило, що перебуває на крихітній планеті, де не так вже й багато місця. ХХ ст. оголило у всьому своєму жаху глобальні наслідки, які спостерігає та усвідомлює людство через невміння жити у мирі та злагоді, зробило майже реальними пророцтва Апокаліпсису [1].

«Гібридна війна» – це війна з поєднанням принципово різних типів і способів ведення війн, які скоординовані для досягнення спільних цілей. До особливостей «гібридних воєн» відносяться: початок агресії без офіційного оголошення війни, приховування країною-агресором своєї участі у конфлікті; використання нерегулярних збройних формувань; нехтуванням агресором міжнародних норм ведення бойових дій, домовленостей та угод; розгалужений апарат пропаганди і контрпропаганди з різноманітних методів інформаційно-психологічного впливу, тобто дискредитування органів влади, побудова агентурного впливу, політичне маніпулювання та дезінформування [2, с. 76–77].

На жаль, усі 30 років незалежності ми розраховували на те, що гарантії безпеки і територіальної цілісності України забезпечать нам мирне існування без війн і конфліктів. Але реальність виявилась іншою. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, укладений 5 грудня 1994 року між Україною, США, РФ та Великою Британією, передбачав гарантії суверенітету та безпеки України. У своєму виступі у ході загальних дебатів 21 вересня 2016 року на сесії Генеральної асамблеї ООН, експрезидент України Петро Порошенко

ко нагадав, що Україна добровільно демонтувала свій ядерний арсенал (третій за величиною у світі) в обмін на гарантії безпеки, суверенітету і територіальної цілісності відповідно до Будапештського меморандуму 1994 року. «Нажаль, усі ці запевнення залишилися листком паперу. Будьмо відверті – ми не змогли скласти іспит з Будапештського меморандуму. Демократичний цивілізований світ програв свій перший бій – це було не тільки про Україну, але й про авторитет усіх угод» [2, с. 77–78].

Роль будь-якої війни в історії простягається далеко за хронологічні рамки її ведення і безпосередні підсумки. Остаточна роль війни в історії розкривається в її наслідках, під якими розуміється характер змін у розставовці соціально-економічних, політичних і духовних сил між державами і всередині них, що складається в результаті військових дій, понесених втрат та ступеня реалізації цілей сторін, що воювали.

Виділяють безпосередні та віддалені наслідки війни. Історичну роль тієї чи іншої війни необхідно оцінювати за її наслідками лише в рамках однієї епохи, оскільки нова епоха потребує і нового вирішення проблеми війни і миру. Наслідки «гібридної» війни на Донбасі вже є жахливими, а будуть ще жахливішими [3]. «В'єтнамський» і «афганський» синдроми – ніщо у порівнянні з «луганським» синдромом, що починає проявлятися. А якщо взяти до уваги культурний шок і культурну травму, що пережили громадяни України і насамперед Донбасу, то прогнозувати колишні дружні стосунки з «братнім» народом Російської Федерації буде важко.

«Рекомендую президенту і його команді добре вивчити уроки української історії і не шукати шляхів капітуляції перед Росією», – стосовно планів Зеленського заявив колишній спікер Верховної Ради України Андрій Парубій. Росія і незаконні угруповання «ЛНР» та «ДНР» згодні на мир на Донбасі в обмін на створення у складі України «автономного регіону Донбас». У квітні про це заявив проросійський політик, кум президента Росії Володимира Путіна Віктор Медведчук [4].

Варто підсумувати, що Україна сьогодні переживає складний момент своєї історії – втрата контролю над Кримом і деякими районами Донбасу, військовий конфлікт, посилення напруженості у відносинах з Росією, складна соціально-політична ситуація усередині країни, – усе це сприяє виникненню й поширенню в суспільній свідомості безлічі ідей різного ступеня складності, а також роздробленню суспільства Українського народу. Люди, які вміють критично мислити в оцінці подій і опонентів, не мають поклада-

тися на яскравість і доступність паперів і порожніх слів, а повинні мати власну точку зору, користуватися оригінальними засобами для її вираження. Лише об'єктивний і неупереджений погляд на події та явища, може забезпечити адекватне осмислення соціальної реальності в її подальших дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. СІПРІ 2013; Щорічник: озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: Пер. з англ. / Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру; Укр. центр екон. і політ. досліджень ім. О. Разумкова; Редкол. укр. вид.: Л. Шангіна (головний редактор) та ін. Київ: Заповіт, 2014. 520 с.

2. Гібридна війна на Сході України в міждисциплінарному вимірі: витоки, реалії, перспективи реінтеграції: збірник наук. праць / За заг. ред. ред. В. С. Курило, С. В. Савченко, О. Л. Караман. Старобільськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. 383 с.

3. Требін М. П. Війни в історії людства та їхні наслідки: уроки для України. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2015. Вип. 6. С. 89–98.

4. Роль Зеленського у війні з Росією: референдум і прямі переговори з Кремлем. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii/29964109.html> (дата звернення: 27.10.2021).

Науковий керівник: докторка філософських наук, професорка **Клімова Г. П.**

Безденежна А. А.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 5 група

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК НОВИЙ ТИП СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Глобалізація – це інтеграція економік та суспільств усього світу, що за останній час сильно підсилюється. Важливо зауважити, що це неминуче явище в історії людства, що полягає в тому, що світ в результаті обміну товарами і продуктами, інформацією, знаннями та культурними цінностями

стає більш взаємозалежним. Однак за останні десятиліття темпи цієї глобальної інтеграції стали набагато більш високими і вражаючими завдяки безпрецедентним досягненням в таких сферах, як технології, засоби зв'язку, наука, транспорт і промисловість. Хоча глобалізація прискорює розвиток людства і є його наслідком, вона являє собою складний процес, до якого потрібно пристосовуватися і який створює серйозні проблеми і труднощі. Такі швидкі темпи змін можуть прийняти загрозливий характер, і більшість країн намагаються їх контролювати або керувати ними. На жаль, процес глобалізації має як позитивні аспекти, так і негативні.

Завдяки виникненню процесу глобалізації помітно розвиваються найрізноманітніші технічні процеси, у ході цього поліпшується якість продукції, яка виготовляється. У міжнародній торгівлі зацікавлені всі суб'єкти ринкових відносин, а це тільки прискорює процес глобалізації. Сучасні технології, які наразі впроваджуються підвищують продуктивність труда. Також, у країн третього світу є можливість наздогнати передові держави, поліпшивши своє економічне становище.

Разом з тим, глобалізація породжує нерівність, формує нові геополітичні простори, відбувається загальна інтеграція та уніфікація. Також серед небажаних наслідків слід виокремити такі, як руйнування промисловості, зріст безробіття та бідності. Негативний прояв глобалізації також полягає і в зниженні народжуваності. Деіндустріалізація економіки призводить до необхідності перекваліфікації. В результаті людина за своє життя може змінити 5 і більше професій. Наслідки глобалізації криються і в погіршенні екології. Світ знаходиться на межі катастрофи: вимирають рідкісні тварини, теплішає клімат, засмічується повітря тощо.

Можна зробити висновок, що через дані аспекти явище глобалізації несе в собі дуже суперечливий характер. З одного боку, вона закладає тенденції до суспільного розвитку, а з другого – призводить до руйнування суспільства, умов його життя та суспільного середовища. Глобалізація, руйнуючи звичайні структури соціалізації, виштовхує індивіда в самотність людського буття. Але водночас викликана нею загроза економічного хаосу та екологічної катастрофи об'єднує людей щонайменше почуттям страху, прив'язуючи їх до соціального світу.

Більшість країн, які перебувають на етапі свого розвитку, не можуть прийняти нинішню модель глобалізаційного розвитку, оскільки вона не дає можливості задовольнити навіть базові потреби значної кількості населення планети. Це засвідчує й те, що глобалізація зачіпає всі сфери та фактори

суспільного життя: економічну, політичну, демографічну, екологічну, геополітичну, техносферу та соціально-культурну.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Бокатова А. А.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 6 група

КОРУПЦІЯ ЯК ГОЛОВНА НЕБЕЗБЕКА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Сьогодні корупція вважається чи не однією з основних загроз людства, деформуючим чинником політичного та соціально-економічного життя суспільства. Безумовно це проблема не лише нашої держави, вона існує у кожній країні та визнається і залишається глобальним лихом, руйнує систему цінностей індивідів, породжує недовіру до представників влади, що призводить до негативних тенденцій в усіх галузях суспільства, збільшує нерівність і сповільнює темпи зростання доходів українських громадян та достатне і своєчасне поповнення державного бюджету. [1, 467–469]

За думкою вчених, корупція перетворилася на хронічну хворобу, що «супроводжує людство майже весь час його існування, деформуючи основні соціальні процеси, які відбуваються в державі та суспільстві, руйнуючи цивілізовані соціальні регулятори поведінки людей» [2, с. 113]. Корупція негативно впливає на престиж й авторитет держави, руйнує моральні цінності людства, сприяє зниженню поваги громадян до закону та зростанню рівня злочинності у суспільстві. Подолання корупції та ефективне використання бюджетних ресурсів для розвитку країни є важливими чинниками побудови демократичного суспільства та налагодження ефективної ринкової економіки. Однак, в Україні десятиріччями зберігається недбале ставлення до цієї проблеми як з боку політикуму, так і структур, що спеціально утворені для боротьби з корупцією. Законодавці постійно гальмують прийняття

відповідних законів, що стануть перешкодою для корупційних практик. Більшість людей вважають, що їх участь у різних формах корупції одним зі способів швидкого вирішення особистих проблем. Наприклад, найпоширенішою корупційною практикою «на дорогах» сучасної України є практика давання хабара працівникам патрульної поліції порушниками правил дорожнього руху аби не позбутися водійських прав. Розповсюдженою є практика дарування дорогих презентів за виконання належним чином послуг або задля прискорення вирішення певних питань у державних установах, закладах охорони здоров'я, освіти тощо. Особливо небезпечною для держави є корупція в політичній сфері, як «будь-які дії чиновників, якщо вони відходять від своїх визначених законом обов'язків в обмін на особисті вигоди» [3, с. 33], що негативно впливає на конституційні засади діяльності влади та суспільного розвитку, міжнародний імідж країни.

Для боротьби з корупцією потрібно не лише задекларувати у законах певні антикорупційні заходи, а й реально запустити механізм антикорупційної політики, що неможливо без політичної волі високопосадовців усієї владної вертикалі і активності громадянського суспільства, масового неприйняття корупційних явищ більшістю населення та небажання громадян вирішувати свої проблеми в такий не правовий спосіб. Важко не погодитися із сінгапурським державним діячем Лі Куаном Ю, про те, що «коли корупція проникає у всі шари урядової ієрархії, від глав держави до дрібних чиновників, проблема особливо ускладнюється. Чистку та дезінфекцію необхідно починати з верхівки, систематично проходячи всі рівні до самого низу. Це довга і болісна робота, з якою впорається тільки дуже сильна група лідерів, чий чесність і моральний авторитет не піддаються ні найменшому сумніву» [4, с. 148]. Задля остаточного вирішення питання щодо такого небезпечного явища як корупція, можна скористатись досвідом провідних країн світу, у тому числі, і Сінгапуру, який мав значно менше можливостей та світової підтримки у порівнянні з сучасною Україною, та став процвітаючою країною із щасливим народом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соціологія права: енциклопедичний словник / Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов, В. Л. Погрібна та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2020. 984 с.
2. Сахань О. М. Корупція в сучасній Україні як джерело деструктивності влади. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені*

Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2015. №4. С. 112–129.

3. Костенко Д. В. Система запобігання корупції в Україні: дис. ... канд. держ. упр.: 25.00.01. Київ, 2020. 229 с.

4. Лі Куан Ю. На шляху з третього світу в перший. Історія Сінгапуру. 1965–2000 рр. / [перекл. Е. Сагайдак]. Київ: КМ-БУКС, 2016. 760 с.

Науковий керівник: кандидатка соціологічних наук, доцентка **Сахань О. М.**

Браславець Д. М.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 5 група

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА МОЛОДІ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

На сьогоднішній день українське суспільство знаходиться у стані соціальної аномії. Всі ті трансформації, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, супроводжуються глибокою кризою, яка охопила усі сфери суспільства. Тобто відбувається, так званий, перехід від застарілої моделі розвитку до нової. Актуальність даної проблеми полягає у тому, що на сьогоднішній день, кризовий стан суспільства змушує особистість опинитись в складній ситуації вибору цінностей, особливо такий стан притаманний в молодіжному середовищі.

Девіантна поведінка розглядається у двох значеннях) вчинок, дії людини, які не відповідають фактично сформованим, визнаним у даному суспільстві нормам, тобто певним шаблонам чи стандартам; б) соціальне явище, яке не відповідає ustalеним, в даному суспільстві, нормам. Простіше кажучи це соціальна поведінка, що відхиляється. Причин виникнення девіацій також декілька, це в першу чергу аномія, соціальна нерівність, зміна ціннісних орієнтацій зумовлена змінами в соціально-економічній сфері життя, соціальні суперечності. Незважаючи на негативні причини виникнення, можна відмітити, що девіація може виконувати як негативну так і позитив-

ну функції. До першої можна віднести алкоголізм, наркоманію, різні види кримінальних правопорушень, ця функція зумовлена тим, що вона руйнує базові основи існування суспільства. До другої функції можна віднести різні види творчості, наукові відкриття тому, що вона служить засобом адаптації системи до змін, усунення застарілих стандартів.

В сучасних умовах українського соціуму негативну девіантну поведінку молоді можна оцінювати як соціальне явище, якому притаманні стійкість у часі, розповсюдженість у просторі та серед соціально-демографічних груп. Це зумовлено тим, що молодь страждає від нерівності становища (не тільки вікового, а й статусного) у плані нерівності шансів отримати кращу роботу, матеріальну нагороду за свою працю, саме через це в Україні одна з найбільших проблем це безробіття серед молоді. Протиріччя які виникають в суспільстві загострюються в молодіжному середовищі в наслідок підвищених запитів молодих людей, недостатньої зрілості та відсутності життєвого досвіду. Також суттєвий вплив на формування особистості, її поведінки мають взаємовідносини з батьками, а саме надмірна опіка чи навпаки безконтрольність та безоглядність, які в майбутньому можуть стати причиною делінквентної та аморальної поведінки.

Провокують девіантну поведінку: систематична неуспішність в навчальних закладах; яскраво виражена чи, навпаки, прихована конфліктність у життєво важливих сферах спілкування (сім'я, друзі, учнівський колектив, міжособистісні взаємини, референтна група тощо); порушення моральних, а подекуди правових норм; ізоляція від оточення, що досить часто супроводжується ворожим, агресивним ставленням до нього.

Таким чином, молодь сьогодні знаходиться перед проблемою розробки життєвої стратегії, моделі майбутнього життя, які передбачають вибір засобу життя, напрямків, визначення головних цілей життя. Можна констатувати, що для значної кількості молоді протиправна, асоціальна поведінка визначається нормальною для своєї вікової категорії. Тобто спостерігається інституціоналізація девіації, перетворення її на соціально прийнятний тип поведінки.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор Панфілов О. Ю.

Бредун С. О.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 3 група

СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ ЯК ОСНОВА СТРАТИФІКАЦІЇ

Проблема нових соціальних нерівностей є однією з найбільш значущих у соціологічних дослідженнях стратифікаційних порядків та їх динаміки. Соціальна нерівність, що полягає в основі стратифікації суспільства, сприймається як головна його властивість. Історія людства не знає формату суспільства поза соціальною нерівністю.

Сучасне трактування нерівності в соціумі передбачає вихід за межі суто економічних параметрів – виділяють соціальні, політичні та етнокультурні ієрархії. Нерівність у доходах, владі, освіті, престижності занять виникла разом із людським суспільством, але в колісці цивілізації вона була незначною, тому стратифікації в простих суспільствах майже не існувало. У складних суспільствах нерівність посилюється й поділяє людей спочатку на рабів і рабовласників, а потім на касти, стани і класи.

Ієрархічна структура суспільства не залишається сталою. К. Маркс передбачав, що вона буде змінюватися за рахунок подальшого збагачення невеликої частки багатіїв і зубожіння основної маси населення – трудящих. І це неминуче призведе до напруження у відносинах між верхніми й нижніми стратами, яке має перерости у відкриту боротьбу за перерозподіл багатства.

На думку П. Сорокіна, існує так звана «позначка насичення», далі за яку суспільство не може рухатися без ризику катастрофи. З наближенням суспільства до такого показника розпочинаються реформи, спрямовані на перерозподіл національного доходу через податки, зміни в економічній та політичній сферах або інші дії задля стримування згубних тенденцій.

У сучасних демократіях, де усі люди мають формально рівні права від народження, суспільство, як і раніше, підтримує й охороняє свою ієрархію. Так, інститут власності підтримує право на спадок, а отже робить неодна-

ковими життєві шанси людей, що народилися у бідних чи багатих сім'ях. Інститут освіти надає можливість всім набути фаховість, але зайнятися потім престижною діяльністю можуть не тільки люди із природними задатками, а й просто багатії, що можуть за це заплатити. Політичні інститути формують і підносять еліту, яка має ресурси і право на владу, на управління державою.

Безперечно цікаво розглянути й спектр нових соціальних нерівностей в Україні. До актуальних нерівностей, на наш погляд, відносяться: *гендерна* нерівність; *«цифрова»* нерівність, яка виражається у різкому розриві цифрової компетентності (тобто вмінні користуватися всім діапазоном можливостей цифрових пристроїв); *інформаційна* нерівність, котру можна трактувати, як нерівний доступ до інформації або відсутність доступу до засобів інформаційного впливу; *медична* нерівність, втілена у масштабному скрутному доступі до ефективних медичних послуг, труднощах як фінансового, так і просторового характеру; *дозвіллева* нерівність – різний доступ до рекреації, відпочинку, розваг і творчості; *демонстративна* нерівність, яку виявляють окремі соціальні групи (відносно менш заможних), демонстративно споживаючи брендові, дефіцитні, надмодні товари тощо.

Отже, стабільність суспільства може залежати від конфігурації соціальної стратифікації, від її профілю; але розширення профілю стратифікації теж не повинно бути надмірним. Нерівність – не тільки характеристика суспільства, а й важливе джерело його розвитку. Зрівнялівка у доходах і власності, в доступі до влади позбавляє людину стимулу до дій, самовдосконалення, а отже, забирає в суспільства важливу рушійну силу.

Більш важливим чинником функціонування і підтримки стабільності суспільства є досягнення соціальної гармонії, консенсусу, що означає злагоду, підґрунтям якої є схожість ціннісних орієнтацій стосовно значущих цілей, норм і правил поведінки, соціальних «ролей» та інших відносин між індивідами, групами і спільнотами. Але в реаліях сучасного суспільства, як бачимо, з'являються нові прояви соціальної нерівності, тому дуже важливо це усвідомлювати та змінювати ситуацію в напрямку справедливості.

*Науковий керівник: докторка соціологічних наук, професорка Герасіна Л. М.
Бучок О. Ю., Бухова Д. М.,*

МАРКЕРИ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Гібридна війна – це прагнення держави-агресора підпорядкувати собі державу-жертву за допомогою економічних, політичних та інформаційних інструментів, а військові дії мають другорядне значення. Центром спрямування зусиль стає населення: головною метою є знищити його самосвідомість та деморалізувати, викликати конфлікти. Часто така війна є спробою впливу на слабкі країни, які не можуть протистояти гібридним загрозами з боку агресора і втрачають державність. Для того, щоб зберегти цілісність, потрібно побудувати державні інституції, які гарантують громадянам безпеку, у тому числі і в інформаційному колі, недоторканність, збереження прав і свобод. Феномен гібридної війни простежувався ще у античні часи, зокрема у римсько-германських війнах, що тривали з кінця II століття до н. е. до кінця античного світу V століття н. е.

Ефективність ведення гібридної війни полягає в об'єднанні різних методів впливу. Завдяки пропаганді в середині держави з'являються протиріччя, які згодом переростають у інформаційну війну. Виникає і економічна війна, яку держава-агресор створює через економічне протистояння. Підтримуються прояви сепаратизму та тероризму на території країни-жертви, розвиваються та створюються групи повстанців чи інших збройних формувань. Та найголовніше при цьому, що страна-агресор заперечує будь-яку свою причетність до конфлікту.

Щоб розпізнати феномен гібридної війни, потрібно приділити увагу її маркерами. Перш за все, це демонізація існуючої в країні влади. Створення образу ворога – необхідний елемент ведення інформаційної війни, держава-агресор демонізує політику та політиків, армію, активістів, навішує певні ярлики на них. Також розповсюджується така інформаційна політика, яка викликає конфлікти серед різних національних, політичних, регіональних груп, які протиставляються одна одній, починається «війна фейків» для

провокації конфлікту інтересів. У таких ситуаціях має місце ідентоцид – громадянську ідентичність в країні-жертві доводять до стану занепаду або знищення. В результаті цього частина населення стає на бік агресора і навіть оголошує ворогом іншу частину народу власної країни.

У XXI столітті гібридна війна є типом конфлікту, який застосовується все частіше. Не дивно, адже в інформаційному суспільстві використовувати вищезазначені методи набагато легше, ніж це могло бути декілька століть тому. Завдяки мережі Інтернет можна розповсюдити будь-яку інформацію. Тому пропагандувати, дезінформувати та маніпулювати становиться легше. Важлива сама стратегія. Лівансько-ізраїльська війна 2006 р., Російсько-грузинська війна 2008 р., Російсько-українська війна починаючи з 2014 р. на власних прикладах демонструють процес гібридної війни.

У XXI столітті протистояти гібридній війні складно. Такий виклик може прийняти лише сильна держава, яка побудована на міцному правовому фундаменті й громадяни якої мають до неї довіру. Держава повинна бути спроможна нейтралізувати наслідки гібридної війни для своєї цілісності. Важливо населенню вміти простояти інформаційно-психологічному впливу, нейтралізувати або звести його до мінімуму. Основними способами протистояння є: відновлення довіри населення, зменшення їхнього протестного потенціалу, організація та синхронізація гібридної оборони.

Науковий керівник: кандидатка соціологічних наук, доцентка **Волянська О. В.**

Ваганова К. С.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
3 курс, 18 група

ПРИЧИНИ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

Однієї з найгостріших проблем сучасності, що впливає по суті на всі сторони громадського життя й, зокрема, створює безпосередню загрозу проведенню економічних і політичних перетворень, чинником соціальної

дестабілізації в нашій країні, є стійке зростання злочинності, в тому числі серед неповнолітньої молоді. Злочинність належить до явищ соціальної патології, наслідки якої дисфункціональні, завдають шкоди суспільству та особистості. Вивчення природи, причин, наслідків, тенденцій даного соціального явища має як наукове, так і практичне значення.

У науковій літературі останнім часом виникає точка зору про те, що головною причиною зростання злочинності є різке погіршення економічної ситуації та напруженість в країні. Зрозуміло, що це впливає на будь-яку верству суспільства, однак треба виокремити те, що саме неповнолітні є найбільш «вразливими», і це зумовлено несформованою системою цінностей, відсутністю життєвого досвіду, нестійкою психікою тощо.

Однак, на мою думку, на перше місце потрібно ставити саме недоліки і порушення у родинному вихованні, адже сім'я є найголовнішим інститутом соціалізації підлітків. При цьому треба мати на увазі, що і вплив інших джерел кримінального «зараження» неповнолітніх значною мірою стимулюється позицією родини. Вікові особливості можуть сприяти протиправній поведінці, але не самі по собі, а внаслідок невиконання вихователями своїх обов'язків, педагогічних помилок, створення несприятливих умов для розвитку неповнолітніх. Основними проявами є: перекладання виховної функції на заклади освіти; жорстоке поводження; алкоголізм чи наркоманія батьків; «виштовхування» дітей на вулицю, а бездоглядність – постійний супутник злочинів неповнолітніх, одна з умов, що сприяють їхньому вчиненню. Порушення емоційно-психологічної спільності, конфліктність сім'ї можуть відігравати самостійну роль криміногенне значущого чинника. Також можна виділити роль ЗМІ, які можна розглядати як засіб нав'язування насильства, жорстокості у вирішенні конфліктів. Телебачення та кіно є потужними джерелами формування навичок агресивної поведінки неповнолітніх. Юридична безграмотність, як причина злочинності серед неповнолітніх, формує у них відчуття безкарності. Нерідко підлітки не розуміють, що деякі проступки санкціоновані законом, і багато вчинків не тільки неприпустимі з точки зору моральності, а й тягнуть за собою відповідальність згідно із законом. При потрапленні неповнолітніх під негативний вплив оточення легко може включитися механізм індивідуальної девіантної поведінки, проявом якого є: куріння, лихослів'я, псування громадського майна, вживання алкоголю, наркотиків, азартні ігри, бійки, прогули занять, крадіжки тощо.

Різка соціальна диференціація дітей і підлітків за рівнем матеріальної забезпеченості, за національною ознакою, походженням, релігійними пере-

конаннями здатні вплинути на зростання злочинності серед неповнолітніх. Уміння вичленовувати причини, передбачати шляхи вирішення проблем в інтересах молоді на державному (у загальній і молодіжній політиці держави), фаховому (зусиллями спеціалістів) та індивідуальному рівнях (зусиллями самих молодих людей) значною мірою могло б поліпшити становище молоді в Україні і можливості для її життєвого самовизначення, інтелектуального, морального й фізичного розвитку, реалізації творчого потенціалу в інтересах як власних, так і країни.

Науковий керівник: кандидатка філософських наук, доцентка **Воднік В. Д.**

Василець О. М.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 12 група

ПРОБЛЕМИ ЦИРКУЛЯЦІЇ ЕЛІТ

У країнах пострадянського простору вчені багато років поспіль намагаються віднайти причини, які не дають успішно розвиватись демократичному режиму. Перш за все, це відсутність ринкових, правових, демократичних інститутів, компетентних і відповідальних еліт, які були б готові долати всі перешкоди. Взагалі поняття «еліта» – це невелика група осіб, яка за допомогою певних якостей, соціальних чи інтелектуальних, займає провідне місце в суспільстві чи в окремих сферах. Певна група еліти не може постійно бути при владі, оскільки це досить часто може призвести до зловживання самою владою. Наприклад, як у сучасній Білорусі та Росії.

Взагалі еліта – це меншість. Управління суспільством – це завжди справа саме меншості, яка в свою чергу нав'язує певні, особисто обрані правила гри. До того ж така дія досить часто призводить до узурпації влади і зловживання нею. Діяльність правлячої еліти досить часто виходить з-під контролю і тоді вже спрямовується не для задоволення потреб народу та розвитку держави, а лише для покращення своїх особистих потреб. До того ж існує така думка, що у всіх політичних партіях незалежно від їх типу

«демократія веде до олігархізації». Це зумовлено перш за все тим, що в українців спочатку стоїть питання власного збагачення, певні матеріальні цінності, а не моральні норми. До того ж, на даному етапі розвитку української держави немає якогось певного чинника, який би займався наглядом за діяльністю цих правлячих еліт. Зміна державних пріоритетів, головних напрямків діяльності якраз і призводить до зміни еліт.

Однією з ключових проблем української політичної системи є незмінюваність правлячої верхівки, відсутність і слабка розвиненість інститутів громадянського суспільства, правова непорядкованість. Все це гальмує розвиток демократизму в цілому. Тому для того, щоб держава ефективного функціонувала існує таке поняття як «циркуляція еліт», яка є необхідною для постійної трансформації держави та суспільства, для її дієвого існування та розвитку. Ця зміна відбувається шляхом повалення колишньої еліти і приходу до влади «нових облич». Дуже часто це все відбувається як наслідок певних перетворень, а головною рушійною силою є прагнення до влади молоді еліти.

Циркуляція еліт – це закон суспільства, який потрібен для задоволення якомога більшої кількості вимог суспільства, оскільки одна група еліти не в змозі задовольняти усіх їх. Ця циркуляція може відбуватись і відбувається лише за певних причин, серед яких:

1. Розбіжності і конфлікти між різними фракціями, між старими та молодими групами, як наслідок певних динамічних змін у суспільстві.

2. Делегітимізація, тобто невизнання суспільством старих груп на противагу молодим групам. Зазвичай це підтримується великою опозиційною активністю з боку громадян. «Стара» еліта не в змозі виправити всю ситуацію, що в свою чергу веде до певних революційних заворушень. Як приклад можна спостерігати Революцію гідності 2014 р., де громадяни були незадоволені діяльністю політичної еліти (зокрема відмова від підписання угоди про асоціацію з ЄС, певна русифікація, нищення малого бізнесу, руйнування фінансової системи і т. д.). Тобто діяльність старої правлячої еліти не змогла задовольнити вимоги населення, що призвело до масового невдоволення серед громадян і власне до самої Революції гідності. Як наслідок можна спостерігати якраз таке ж явище як «циркуляція еліт». У зв'язку з не виправданими очікуваннями старої еліти до влади прийшла нова, і це в свою чергу призвело до певного розвитку держави в цілому. Тобто конкуренція – це спосіб, відповідного до якого практично унеможливується узурпація влади, оскільки саме вона може захистити суспільство від тиранії.

Таким чином, циркуляція еліт – це неминуче соціально-політичне явище, яке не дає змоги занепасти українському суспільству.

Науковий керівник: докторка філософських наук, професорка **Клімова Г. П.**

Вергелес О. О., Ковтуненко О. А.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури,
2 курс, 1 група

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ

Сучасний світ переживає час активних змін та технологічного підйому, людство знаходиться у постійному пошуку різноманітних винаходів. Наймасштабнішою галуззю такої динаміки є інформаційна сфера, яка безперервно вдосконалюється, модернізується та вносить певні корективи в соціальне буття більшості громадян. Процес соціалізації відіграє чи не найважливішу роль в житті будь-якої людини, бо забезпечує механізм її включення в систему соціальних зв'язків та відносин. При цьому людина не розчиняється в соціальному середовищі, а зберігає власну індивідуальність. Роль в цьому процесі інформаційних технологій важко переоцінити. Останні виступають потужним чинником соціалізації саме молоді, як соціальної групи, найбільш відкритої для інновацій. Проте такі інновації далеко не завжди здійснюють позитивний вплив, він може бути як формуючий, так і деформуючий (pro/contra).

Основною перевагою інформаційних технологій як чинника соціалізації молоді виступає можливість встановлювати соціальні комунікації не тільки на межі свого комфортного оточення, а й за її рамками. Так, сучасні технології безпроблемно забезпечують вербальне онлайн-спілкування за допомогою комп'ютера, планшета або смартфона, але «зворотнім боком» стає відсутність реального живого спілкування між комунікантами. В результаті людина втрачає можливість розуміння загальних норм поведінки та самопрезентації при комунікації віч-на-віч, відбувається заміна реального життя віртуальним. І це –contra-аргумент.

Особливе місце серед усіх здобутків сучасних інформаційних технологій посідає глобальна мережа Інтернет. Дослідження В. М. Фатурова впливу Інтернет-технологій показує постійне збільшення серед молоді кількості користувачів Інтернету – близько 69% аудиторії українського сегменту Інтернету складають особи молодого віку (від 17 до 29 років) [1, с. 3].

Про-аргументом щодо ролі інформаційних технологій в процесі соціалізації молоді є також здатність проведення моментального швидкісного пошуку різноманітної інформації з багатьох джерел. В той же час, contra-аргументом стає те, що в результаті молода людина ніби «програмує» себе на легкий шлях пошуку матеріалу, при цьому вона зовсім не може до кінця поринути в зазначений вище процес, штучно обмежуючи власний саморозвиток та відмовляючись від формування критичного мислення.

Ми цілком поділяємо висновки, які містяться в дослідженні Н. В. Гнасевиц та О. М. Рудакевич щодо того, що всесвітня мережа займає провідне місце в формуванні інформаційного суспільства. Наслідком цього є поступове зникнення просторових та часових розмежувань, кордонів між державами, також помітним є подолання мовного бар'єру в спілкуванні між людьми. Також активно відбувається проведення інформаційно-психологічних операцій, в тому числі і пов'язаних із застосуванням політичної пропаганди в засобах масової інформації [2, с. 323]. Вважаємо, що найбільш вразливою таргет-групою таких операцій є молодь, бо саме в неї вони значною мірою не тільки формують, але й деформують життєві пріоритети та цінності.

Отже, інформаційні технології сьогодні є беззаперечним чинником соціалізації молоді, але їхній вплив має як позитивні, так і негативні наслідки. Втім, враховуючи, що процес інформатизації та діджиталізації нашого життя є доволі активним і, головне, незворотнім, необхідність використовувати його можливості для саморозвитку має стати головним завданням соціалізації кожної молодої людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фатурова В. М. Інтернет-середовище як фактор психологічного розвитку комунікативного потенціалу особистості: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2004. 21 с.

2. Гнасевиц Н. В., Рудакевич О. М. Вплив політичної пропаганди в інформаційно-психологічних операціях: принципи, форми та засоби впливу. *Україна*

в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародні досвід: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 21-22 квітня 2017 р. Тернопіль, 2017. 323–328 с.

Науковий керівник: докторка соціологічних наук, професорка **Погрібна В. Л.**

Вільхівський В. В.,

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 8 група

ДО ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ У СВІТІ

Побудова демократично-ліберального простору в Європі все більше і більше ставиться під сумнів Російською Федерацією. Її позиція щодо подальшого розширення впливу США та його союзників на Східну Європу може стати на заваді стабільної і укоріненої системи світоустрою. Світовий порядок, який був до 2014 р. – зник після атаки по усталеній системі геополітичних відносин, який відобразився в анексії Криму та початку військових дій на південному сході України. Удар, наслідки якого віддзеркалюються на міжнародному праві і міжнародній стабільності, системі геополітичних координат і гео економічних відносин. Мова вже йде не про те, як надалі просувати свою позицію, а як зберегти і не втратити отримані досягнення. Отже, цього ніяк не відвернути і світ крокує шляхом стрімких і хаотичних трансформацій. Саме кримська криза розв'язала руки Росії для подальших політичних інтриг.

Основні камені спотикання, від Brexit до Каталонії – з'являються саме через те, що під впливом геоідеологічних імперативів холодної війни в основу європейської інтеграції було покладено пріоритети тільки військово-політичні та політико-економічні, в той час, як проблеми культурних чинників були залишені без потрібної уваги [1]. Доволі успішні європейський і євроатлантичний проекти були не готові до гідного відсічу викликам тероризму і мультикультуралізму, міграційних криз та право- та ліворадикальних екс-

цесів [2]. Саме в ці слабкі і незахищені точки намагається влучно бити Росія на чолі з чинною політичною верхівкою, використовуючи, у тому числі, так звані «духовные скрепы» та інші важелі впливу. Незважаючи на досить нестабільну внутрішню обстановку, вона неначе яструб прокльовує ахіллесо-ві п'яти та відіграється на них у вигідному руслі.

Спочатку Brexit, потім політична криза у Каталонії, готовність Шотландії знову спробувати удачу в сепаруванні від Туманного Альбіону, ноти Ломбардії та Венеції про потребу надати їм більше автономних прав – хоча майже в усіх випадках проступає участь Росії (часто надмірно перебільшена), однак це не скасовує найголовнішого: агресія Росії проти України, яка розпочалась у лютому 2014 р. з анексії Криму та триває нині на Донбасі, виявила критичну вразливість західного світу до силової «гібридної» політики Кремля [3, с. 2].

Відправною точкою у протистоянні варто вважати промову В. Черчилля у Фултоні (5 березня 1946 р.). Саме з неї, за поглядом Р. Рейгана, який розпочав «смертельне танго» і не без впливу якого у гроб СРСР був забитий останній цвях за майбутнє демократичного світу і народився сучасний Захід. Виступ Черчилля зафіксував геоісторичну макрооцінку, з якою важко було не погодитися. Незважаючи на жданий кінець найкровопролитнішої війни в історії, США, Великобританія та їх союзники повинні були готуватися до нового витка протистояння, який міг стати ще масштабнішим. І цей виклик – не мимолітна незручність, оскільки в його основі суперечності, які не можуть бути вирішені мирним співіснуванням двох систем, бо одна з них – антигуманна й несправедлива. НАТО та їх союзники мають надію, що не повторять помилок 30-х років ХХ ст., але їх дії все дедалі більше схожі на вже знайому усім політику «умиротворення».

Отже, якщо не почати рішуче діяти та надати рішучу відсіч спробам Росії дестабілізувати існуючий світовий порядок, то Європу та Західний світ може охопити колосальна пожежа, яка буде збільшуватися і може поставити під сумнів існування сучасної демократичної системи в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбулін В. П. Який Фенікс народиться зі згарища світової гібридної війни? *Дзеркало тижня*. 2017. №41. 4–10 листопада. URL: https://zn.ua/ukr/internal/yakiy-feniks-naroditsya-zi-zgarischa-svitovoyi-gibridnoyi-viyini-259112_.html (дата звернення: 12.10.2021).

2. Герасіна Л. М., Требін М. П. «Злами світосистеми»: глобальні зрушення та гібридні виклики. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2020. Вип. 4 (47). С. 72–93.

3. Чернова А. М., Пашкова Г. Р., Хопта А. О. Гібридна війна Росії – виклик і загроза для Європи. *Національна безпека і оборона.* 2016. №9–10 (167–168). С. 2–7.

Науковий керівник: кандидатка соціологічних наук, доцентка **Сахань О. М.**

Войтюк Д. В.,

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 7 група

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

За роки незалежності в Україні так і не було сформовано чіткого та системного підходу до формування державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, результатом чого стала нездатність держави, її відповідних органів, ефективно захистити Україну від низки зовнішніх та внутрішніх загроз, серед яких, військова агресія з боку сусідньої держави, корупція, олігархізація економіки, що *актуалізувало* вивчення даної проблеми та обумовило необхідність її дослідження.

Розвиток України, як демократичної правової держави, залежить, насамперед, від дієвості та ефективності механізму забезпечення прав і свобод кожного громадянина, реформування судової системи та інших державних та суспільних інститутів, до яких належить і система захисту військово-політичної та економічної безпеки. Під поняттям «національна безпека» слід розуміти захищеність інтересів громадян, суспільства й держави в цілому у різних сферах життєдіяльності від внутрішніх та зовнішніх загроз, захист національної безпеки робить можливим поетапний та стабільний розвиток країни [1, с. 25]. Державна політика забезпечення національної безпеки – це структурована, чітко організована діяльність державних інституцій, яка

здійснюється безпосередньо чи опосередковано щодо проблем в цій сфері, які виявляються під впливом реальних чи потенційних загроз. Така діяльність дозволяє державі досягнути визначеної мети використовуючи адміністративні, правові методи впливу, ресурси, які є в її розпорядженні [2, с. 20].

Законом України «Про національну безпеку України» 2018 р. [3] визначено, що національна безпека країни має забезпечуватися шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до стратегій та програм у всіх суспільних сферах. І такий комплексний підхід ми вважаємо цілком виправданим. Забезпечення національної безпеки є не просто сукупністю взаємодіючих структур, а включає певний процес формування правового поля та прийняття політичних рішень. Визначальними чинниками є: внутрішньополітична ситуація, зовнішньополітичний курс та ефективність державної політики в секторі безпеки [4, с. 18]. Важливим елементом державної політики забезпечення національної безпеки є формування її єдиної системної концепції. Вона, крім іншого, дозволить державі виокремити національні інтереси та цінності, які потребують першочергового захисту в конкретних внутрішніх і зовнішніх умовах. Саме від якості такої концепції та її реалізації в усіх сферах і на усіх рівнях буде залежати ефективність державної політики забезпечення національної безпеки.

Таким чином, теорія та практика забезпечення національної безпеки в нинішніх реаліях України далекі одне від одного, а державна політика у сфері забезпечення національної безпеки перебуває лише на стадії формування цілісної концепції такої безпеки, яка б включала зовнішні та внутрішні вектори і виходила з національних інтересів і цінностей, що потребують захисту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Системно-концептуальні засади стратегії національної безпеки України: монографія. Київ: «НВЦ Євроатлантикінформ», 2007. 592 с.

2. Криштанович М. Ф., Пушак Я. Я., Флейчук М. І., Франчук В. І. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення: монографія. Львів: Сполом, 2020. 418 с.

3. Про національну безпеку України. Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31, ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 14.10.2021).

4. Їжа М. М., Овчаренко Ю. О. Державна політика щодо стратегій забезпечення національної безпеки України. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2011. Вип. 8. С. 10–24.

Науковий керівник: кандидатка соціологічних наук, доцентка **Сахань О. М.**

Гергуленко Т. С.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 9 група

ПРОБЛЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Під час світової соціально-економічної кризи, інтернаціоналізації та глобалізаційних процесів усе більшого поширення набуває міжнародна міграція висококваліфікованих трудових ресурсів, яку ще називають «інтелектуальною міграцією». Цей процес посідає вагомe місце в структурі соціально-економічної та політико-правової сфери суспільства України, а отже, підлягає детальному аналізу, оскільки створює певні наслідки, що мають значний вплив на суспільні реалії [1, с. 28–30]. Поняття інтелектуальної міграції можна розуміти у двох сенсах: «обмін знаннями і досвідом» (brain exchange) і «розтрата мізків» (brain waste). У контексті першої концепції інтелектуальна міграція сприймається у позитивному сенсі, оскільки сучасні освітні можливості, пов'язані з інтеграційними і глобалізаційними процесами, надають висококваліфікованим кадрам значні можливості для обміну досвідом, перейняття нових тенденцій та передових технологій. Як правило, концепція «brain exchange» передбачає тимчасове перебування закордоном та повернення кадрів на батьківщину для запровадження нового досвіду та поліпшення стану науки. У концепції «розтрати мізків» (brain waste) ставлення до інтелектуальної міграції є вкрай негативним з боку країни, яку покидають кваліфіковані працівники, оскільки виїзд кадрів зумовлений бажанням кращих умов праці та вищого рівня життя. На жаль, в Україні переважає саме друга, негативна концепція міграції. І це не дивно: соціально-економічна криза, недієва міграційна політика, застарілі погляди

та стереотипи, «Трудовий кодекс», який не відповідає умовам сучасності, лише погіршують міграційну ситуацію в країні.

Американський вчений Пітер Друкер зазначав, що справжнім капіталом розвинутої економіки є знання, а працівники інтелектуальної праці перетворилися в групу, яка визначає цінності і норми суспільства. Важко не погодитися з думкою видатного діяча, оскільки досвід іноземних високо-розвинених держав доводить, що освічені та кваліфіковані працівники – запорука високого ВВП, і як наслідок, високого рівня життя. На жаль, українські реалії демонструють зворотне. За статистичними даними, внаслідок неналежної уваги уряду країни до збереження науково-технічного потенціалу держави Україна вже втратила 50% чисельності науковців середнього віку та майже 60% молодшого наукового персоналу [2]. За 30 років незалежності України на постійне місце проживання та роботи закордон виїхали десятки тисяч працівників наукової сфери, більшість з яких – особи продуктивного віку. Це надає підстави говорити також про депопуляцію та старіння населення, оскільки в основному виїжджають особи молодого віку, і як наслідок, в Україні зменшується народжуваність, збільшується смертність, природній приріст відсутній – наявні усі ознаки демографічної кризи.

На сьогодні, проблема інтелектуальної міграції є надзвичайно актуальною, оскільки кількість осіб, що покидають Україну невпинно зростає, а це надає підстави говорити, що для України є характерною тенденція руйнування інтелектуального потенціалу країни. Таким чином, ця проблема має все частіше ставати предметом обговорення в кожній сфері суспільства для залучення якомога більшого кола осіб, здатного вплинути на вирішення цього питання. Також варто зазначити про дійсно велике значення зацікавленого уряду та правильно спрямованої міграційної політики й належного фінансування, оскільки найуспішніше ця проблема може бути вирішена лише на державному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соціально-гуманітарна сфера України перед глобальними викликами сучасності. Монографія / За заг. ред. проф. Панфілова О. Ю. Харків: Видавництво «Інжек», 2013. 236 с.

2. Бараник, З. П., Романенко І. О. Інтелектуальна міграція як об'єкт статистичного дослідження. *Ефективна економіка*. 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3096> (дата звернення: 20.09.2021).

Науковий керівник: кандидатка соціологічних наук, доцентка **Сахань О. М.**

Глубока М. В.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 8 група

ДО ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНСТИТУТУ СІМ'Ї В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Сучасна українська сім'я переживає певні зміни під впливом численних та різноманітних суспільних процесів, що протікають як у світі, так і в нашій країні. Традиційна українська родина поступово приймає новий вигляд. Сучасне суспільство стало більш стриманим, раціональним, прагматичним та позбавленим емоцій любові, поваги, шанобливого ставлення одне до одного. Сімейні відносини між чоловіком та жінкою, більше нагадують партнерські стосунки, засновані на взаємовигідних домовленостях. Підґрунтя такої трансформації сім'ї було закладене ще за часів СРСР, коли в умовах колективізації та індустріалізації родина – осередок суспільства, була зорієнтована на трудові досягнення колективів у виробництві, а не «буржуазні» ніжності та стосунки між чоловіками та жінками, що і призвело до суттєвих змін у побудові та функціонуванні сучасної української родини.

З поширенням гендерної рівності у всьому світі жінки отримали рівні можливості у сферах зайнятості, освіти та навчання, економічної, громадської та політичної діяльності, що суттєво вплинуло на зміну їх ролі у сім'ї. У своїй більшості, сучасні жінки націлені на отримання вищої освіти і кар'єру, фінансову незалежність, суміщення материнства та професійної зайнятості без занурення тільки в домашні справи. Жінки часто переймають обов'язки чоловіків, стають головними годувальницями родин, що змінює традиційну модель української сім'ї та сімейно-шлюбних відносин. Цю тенденцію підживлює відсутність фінансової стабільності партнерів, страх втратити свободу та брати на себе відповідальність. Тому зараз набули поширення стосунки «без обов'язків».

Для сучасної України є характерним великий відсоток неповних сімей. Серед причин такої невтішної статистики фахівці виокремлюють високий рівень смертності чоловіків, які зловживають алкоголем, курінням, наркотиками, частіше за жінок потрапляють в ДТП. Визначальною рисою сучасної сім'ї є також високий коефіцієнт розлучень, що у свою чергу спричиняє

негативні наслідки: значна частина чоловіків і жінок мають проблеми зі вступом у повторний шлюб, особливо серед жінок із дітьми; збільшується кількість неповних сімей, тобто таких, де хтось з батьків (розлучених або вдових), найчастіше мати-одиначка, самотужки виховує дітей, що залишає негативний відбиток на психіці дитини.

В Україні швидко поширюються нові форми шлюбу: одностатевий, фактичний, віртуальний, гостьовий, поліаморний, які задовольняють бажання частини суспільства. При цьому в нашій країні вони не є офіційними, адже не мають правової основи. В Основному Законі не закріплено право на такі форми шлюбу. Чисельно збільшуються сім'ї з докорінною зміною сімейних цінностей – конкубінат (бездітна сім'я), де потенційні батьки – здорові люди репродуктивного віку, свідомо відмовляються від продовження роду через народження та виховання дітей. Партнери у таких родинах роблять вибір на користь матеріального благополуччя, обираючи безтурботне життя та особистісно-професійну самореалізацію.

Отже, в Україні є триває процес переходу від традиційної моделі сім'ї до модернізованої під впливом різноманітної кількості чинників. Для того, щоб зупинити деформаційні прояви інституту сім'ї необхідно посилити морально-етичне та психологічне виховання дітей та молоді, доводити до відома громадськості інформацію про прерогативи традиційної форми шлюбу, за допомогою інститутів освіти, культури та ЗМІ. Адже, модернізований інститут сім'ї створює загрозу погіршення демографічної ситуації країни, депопуляції населення внаслідок переваги рівня смертності над рівнем народжуваності, що у свою чергу призводить до кризової ситуації країни в цілому.

Науковий керівник: кандидатка соціологічних наук, доцентка **Сахань О. М.**

Горбань К. В.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 11 група

ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день все більшої актуальності набуває проблема політичної культури і в більшій мірі це пов'язано з російською анексією Авто-

номної Республіки Крим та агресією на Сході України. Політична культура сучасної України має посткомуністичний, пострадянський, постколоніальний характер. За ідеологічною спрямованістю їй характерний розкол суспільства на прихильників комуністичних і соціалістичних цінностей, з одного боку, та консервативних і ліберальних, – з другого. Проблеми політичної культури досліджувалися такими українськими політологами як Б. Цимбалістий, М. Головатий, О. Дергачов, О. Рудакевич, які в своїх працях детально проаналізували всі аспекти політичної культури сучасної України.

В Україні помітною є проблема, яка полягає в тому, що надто багато громадян, а особливо молодь, виявилась психологічно неготовими до розбудови своєї держави. На сьогоднішній день ще не сформувалася стала національна самосвідомість, яка могла б стати головним фактором економічного, політичного, духовного відродження, на базі якого б формувалася наш менталітет і відповідно міцніла держава. Важливим є спрямувати молодь на пошук власного найоптимальнішого для неї самої шляху розвитку, забезпечити цей процес таким чином, щоб він мав тенденцію до самозакріплення і саморозвитку. Загалом нинішній рівень політичної свідомості є досить низьким і це негативно позначається на рівні політичної активності. Серед молоді спостерігається пасивність, але вона може вмиг змінитися на політичну активність, якщо з'являється така політична партія, в якій молодь знайде відгук своїм інтересам.

За підсумками різноманітних досліджень, які були проведені в Україні, абсолютна більшість молоді (близько 75%) підтримують дії, спрямовані на побудову незалежної, самостійної Української держави. На сьогоднішній день відбуваються помітні зміни політичної культури в регіонах України і цьому більшою мірою сприяє фактор зовнішньої агресії.

Політична культура України має перехідний характер. Зберігається низький рівень зацікавленості громадян в політичному житті, нерозвиненість громадських позицій, недостатньо розвинений індивідуалізм, низька компетентність в управлінні справами суспільства та держави. Наша політична культура ще не є ціннісною, бо відсутні окремі її елементи, а багато з існуючих мають ще несформований характер. Для того, щоб підняти рівень політичної культури населення потрібна активна участь української влади. Але на даному етапі немає необхідних умов для вирішення цієї проблеми, хоча даний процес поступово розвивається.

Таким чином, розвиток сучасної політичної культури залежить від самих громадян, а в більшій мірі від молоді, тому що саме їм в майбутньому по-

трібно будувати незалежну, соціальну, демократичну державу. Політична культура в демократичному суспільстві повинна спрямуватися на виховання молоді, яке має спиратися на українські традиції, історію, ментальність, без якої неможливе формування політичної культури молодих громадян. Важливим є підвищення довіри до державної влади, зацікавленості в політичному житті, національної самосвідомості тощо. Також має бути активна підтримка з боку самої держави, яка має заохочувати громадян до політичної активності і забезпечувати виконання всіх їхніх прав і свобод.

Науковий керівник: докторка філософських наук, професорка **Клімова Г. П.**

Гроза Д. В.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 7 група

СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ

На формування особистості впливають безліч процесів та явищ, норм та правил поведінки, ідеалів, соціальних та моральних цінностей, які існують в даний час у певному суспільстві. В процесі формування особистості людина засвоює все це через систему соціальних інститутів (сімейних, економічних, політичних, освітніх, релігійних тощо). Час від часу у суспільстві виникають ситуації (кризи, революції, війни, природні лиха і т. д.), які можуть призвести до неочікуваних наслідків в поведінці та діях як окремої людини, так і великих соціальних груп та цілих народів. Як правило, переважна більшість людей мобілізує власні сили і пристосовується до нових умов життя, спричинених соціально-політичними реаліями.

Так, у радянському суспільстві, загально прийняті норми та правила «будівника комунізму» обмежували людину щодо самостійного вибору свого життя та бажаного шляху розвитку, гальмували можливість вільного самовираження. Соціалістичне суспільство відкидало будь-які прояви ін-

дивідуалізму, адже було потрібно бути як «всі». Державна влада, на чолі якої стояла комуністична партія Радянського Союзу, вибудувала складний механізм впливу на свідомість та поведінку широких верств населення, у тому числі через систему освіти та пропаганди, що дозволяло «штампувати» радянських людей відповідного зразка. І люди, у своїй більшості, пристосовувалися до тих умов, в яких народжувалися та проводили все своє життя.

За роки незалежності Україна неодноразово опинялася у вирі різноманітних складних ситуацій, що виникали в різних сферах суспільства, кризах ідеологій, цінностей та норм, масового зубожіння населення, безробіття та безгрошів'я і т. п. Відсутність чітких орієнтирів соціально-політичного і економічного розвитку та життя в умовах перманентних конфліктів в різних сферах життя, революцій та окупації українських територій, людських втрат та міграції громадян України в глиб країни та за її межі, викликало у людей відчуття невизначеності та негативно позначалося на внутрішньому стані населення нашої країни, у тому числі, на формуванні сучасної молоді.

Молодь, що народилася і живе в умовах демократичної, правої держави, комп'ютеризації та інформатизації суспільного життя, на відміну від покоління батьків, не обмежена у свободі вибору своїх дій. Молоді люди приймають активну участь у роботі різноманітних організацій та громадських рухів, котрі зорієнтовані на вирішення політичних та багатьох інших проблем, як в країні, так і у світі, реалізації та захисті своїх прав і свобод, творчих здібностей. Молодь, переважно студенти вишів і дипломовані фахівці, які тільки почали свій трудовий шлях в різних професійних галузях, бере активну участь у громадських та наукових форумах, конгресах, конференціях та семінарах, де обговорюються проблеми соціально-економічного, політичного, культурного розвитку країни та пропонуються шляхи їх вирішення. Такі майданчики для спілкування небайдужої до проблем в нашій країні та у світі молоді, яка має активну громадянську позицію та бажання протистояти будь-яким негативним впливам на розвиток та функціонування українського суспільства, має високий рівень політико-правової культури, патріотично налаштованої та відповідальної за свої дії та вчинки дають зрозуміти, що ці люди є агентами якісних змін та двигунами прогресивного розвитку нашої Батьківщини.

Науковий керівник: кандидатка соціологічних наук, доцентка **Сахань О. М.**

Гуляєва М. О.,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця,
факультет міжнародних відносин
і журналістики,
1 курс, група 6.01.291.010.21.1

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ВИД МІЖНАРОДНОГО КОНФЛІКТУ

На сучасний стан міжнародного миру, що характеризується невинним ростом інноваційних технологій, розвитком та гальмуванням економік різних суб'єктів міжнародного права, укріпленням апаратів передачі інформаційних даних та інших новітніх засобів, істотно впливає новий тип воєнного конфлікту – «гібридні війни». Гібридну війну називають війною четвертого покоління, війною, яка сполучає традиційні та нетрадиційні форми, військові та невійськові тактики. Гібридні загрози включають в себе коло різних режимів ведення війни, що відносить до себе стандартне озброєння, нерегулярні тактики і формування, терористичні акти (в тому числі насилля та примус) і кримінальний безлад. Гібридні війни також можуть бути мультивузлові (тобто такі, що проводяться і державами, і різноманітними недержавними акторами). Ці мультимодальні / мультивузлові дії проводяться або різноманітними підрозділами, або ж одними і тими самими державними органами чи групами [1, с. 3].

Виходячи з цього, можливо виокремити такі характеристики основних принципів гібридної війни: зростання ролі невійськових способів у досягненні політичних і стратегічних цілей; зміщення акценту протиборства в бік політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невійськових заходів; прихований характер військових заходів; перехід до відкритого застосування сили (часто під виглядом миротворчої діяльності та кризового врегулювання) вже на завершальному етапі, в основному для досягнення остаточного успіху. Гібридна війна небезпечна тим, що фактично стираються кордони війни, сценарії її початку та закінчення, часто буває важко визначити суперника, зміна стану з військового до мирного часто нічого не вирішує конфлікт, в подальшому ситуація може загострюватись [1, с. 5–6].

Як зазначає М. Требін, один із перших українських дослідників феномену гібридної війни, впродовж усієї гібридної агресії важливе значення має інформаційна складова, де основними дієвими суб'єктами є ЗМІ та Інтернет; інформаційна боротьба, яка здійснюється протягом усієї гібридної війни, спрямована на руйнування духовного світу націй і народів, проти яких вона ведеться. До елементів інформаційної війни належать: добування розвідувальної інформації, дезінформування, психологічні операції, напади на інформаційну структуру, зараження комп'ютерними вірусами обчислювальних мереж супротивника, а також відповідні заходи протидії для захисту власних інформаційних ресурсів [2, с. 367–368]. Гібридну війну ведуть таким чином, щоб перешкодити нападникам адекватно реагувати у відповідь. Це головне завдання гібридного інструментарію, який прагне впливати на центри прийняття рішень супротивника. Ця війна може постійно змінювати правила гри і задіяні типи сили, оскільки одночасно оперує як військовими, так і цивільними складовими. Цивільна смуга є фундаментом для військової.

Таким чином, гібридні конфлікти і гібридні загрози на сьогодні розглядаються як важлива характеристика міжнародного безпекового доквілля, що перебуває у стані системної кризи. Гібридна війна може перетворитися на домінуючий вид війни у майбутньому, у процесі якої держава-агресор застосовує широкий спектр заборонених міжнародним правом воєнних і невоєнних дій, що поєднує мілітарні, дипломатичні, інформаційні, економічні та інші засоби впливу з метою руйнування військово-політичної системи держави-супротивника та досягнення власних стратегічних політичних цілей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Магда Є. М. Гібридна війна: сутність і структура феномену. *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. 2014. №4. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2489/2220 (дата звернення: 20.10.2021).
2. Требін М. П. Феномен «гібридної» війни. *Гілея: науковий вісник*. 2014. Вип. 87. С. 366–371. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_87_99 (дата звернення: 20.10.2021).

Науковий керівник: кандидатка соціологічних наук, доцентка **Жеребятнікова І. В.**

Желєв А. С.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
3 курс, 18 група

РОЛЬ МЕДІАЦІЇ У ВИРІШЕННІ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Сімейний конфлікт – це суперечка, в основі якої дисгармонія сімейних відносин, неблагополуччя психологічної атмосфери родини. Радикальним способом вирішення подружніх конфліктів є розлучення. Найпопулярнішим способом вирішення сімейних спорів на Заході є сімейна медіація, яка вважається одним з найпоширеніших її видів. Поняття «медіація» прийнято розуміти як вид альтернативного врегулювання спорів, метод їх вирішення із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самостійно змогли обрати той варіант рішення, що задовольнив би інтереси і потреби всіх учасників суперечки.

Зазвичай сімейна медіація застосовується для врегулювання розбіжностей, які виникають під час розлучення подружжя та стосуються питань проживання батьків і дітей, їх виховання та спілкування з ними, сплати аліментів, поділу майна. Враховуючи спільне минуле доцільно завершити свої стосунки в атмосфері взаємної поваги, саме тому й потрібна медіація. Процес розлучення буде легшим і менш болючим, якщо подружжя утримається від боротьби через суд. Спрямування сторін до пошуку рішення є одним із завдань медіатора. Це суттєва відмінність від судового порядку розгляду справи, який порівняно з медіацією є суто технічною процедурою. Медіація є необхідною для пар, які розлучаються через відсутність минулої пристрасті і романтичного кохання, але бажають залишитися друзями. Ще одна з причин обрати медіацію – це бажання не втратити шанс знову повернутися до сімейного життя. На жаль, під час судової тяганини подружні почуття настільки ображені, що неможливо відновити родинні стосунки, а з використанням медіації вони здобувають можливість зближення наново.

Якщо у пари є діти, то звернення до медіатора допоможе уникнути важкої травми протистояння і постійного стресу у зв'язку із судовим процесом. А це сприятиме підтримці стосунків між батьками, родичами і дити-

ною, що вкрай необхідно для нормального розвитку дитини у будь-якому віці. Медіація проходить швидко й оперативно, допомагає економити великі матеріальні витрати на судові збори і час на судовий процес. Також медіація здатна підвищити самооцінку пари. Вона допомагає зрозуміти подружжю, що воно здатне вирішувати проблеми разом, формує в пари вміння вести переговори, що знадобиться їм у майбутньому.

Основна мета медіації стосовно подружжя – дати їм можливість досягти домовленості. Сімейна медіація є хорошим прикладом для врегулювання спору за участю посередника. Його нейтральність та абсолютна незалежність сприяють високому рівню довіри до нього. Це дозволяє сторонам розкритися та визначитись у своїй позиції як при спільному, так і при індивідуальному спілкуванні.

Перевагами медіації є висока ефективність (сторони самостійно знаходять рішення та добровільно беруть на себе зобов'язання з урегулювання ситуації, що значно підвищує рівень добровільного виконання домовленостей); конфіденційність (часто те, що має значення для пошуку рішень, не підлягає публічному розголосу, сторони конфлікту не хочуть говорити про це вголос і «озвучувати» свою правду, свої почуття, свою вразливість, переживання і біль); терміни вирішення конфліктів (достатньо швидке вирішення конфлікту, але все ж таки частоту зустрічей визначають самі сторони конфлікту). Таким чином, роль медіації у вирішенні сімейних конфліктів є доволі вагомою, що обумовлено рядом її переваг.

Науковий керівник: кандидатка філософських наук, доцентка **Воднік В. Д.**

Желнін В. Є.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 3 група

НЕСТАБІЛЬНІСТЬ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ ЯК РЕЗУЛЬТАТ «НІМОГО ДІАЛОГУ» ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ І НАРОДУ

Аналіз політичної та суспільної ситуації в Україні за останні 30 років незалежності демонструє, на наш погляд, нестабільність демократичного

життя й діяльності органів державної влади, що спричиняє суттєві проблеми загальнодержавного розвитку. Хоча Україна має велику і потужну історію, але її суверенна державність є молодою, а демократія має очевидні риси гібридності [1, с. 243–247]. Протягом років незалежності країна не мала стійкої стабільності, український народ здійснив дві революції (2004, 2014), чимало конфліктів відбулось у середовищі політичної еліти. Представляється важливим проаналізувати й зрозуміти ті чинники, які створюють проблеми і гальмують державний розвиток України, для запобігання ним і прискорення «обертів» у майбутньому.

Революція гідності 2014 р. довела, що встановити диктаторський режим у демократичній правовій державі (яку проголошено у статті 1 Конституції України) неможливо, а український народ продемонстрував тоді свою політичну волю. Але, на жаль, і досі суттєвою проблемою української демократії залишається «німий діалог» верхів і низів, відсутність надійного зв'язку між суспільством і владою, низька транспарентність останньої. Так, у багатьох соціально чутливих питаннях державна влада може не враховувати думок громадськості (як наприклад, питання тарифів, реформи охорони здоров'я або освіти), стосовно яких у населення є багато зауважень. Існують також складнощі щодо повноцінної реалізації статті 5 Конституції України, де наголошено, що «народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування...»; проте, оскільки в державі відсутні механізми проведення Всеукраїнського і місцевих референдумів, це лишається політичною декларацією. Зокрема, Н. Латигіна зазначає, що проблемою розвитку і стабільності демократії в Україні є «...відсутність всенародного обговорення комплексних проектів демократичних перетворень, нерозвиненість форм контролю за владою та посадовими особами відводить населенню роль пасивного спостерігача кулуарних зіткнень та соціально-економічних експериментів у суспільстві, посилюючи цим масове соціальне відчуження» [2, с. 61].

Як зазначає В. Кривошеїн, саме Революція гідності продемонструвала нездатність органів державної влади вести діалог із громадянським суспільством. Відмова еліти країни від публічних дискусій щодо «ухвалення рішення про зміну євроінтеграційного стратегічного курсу України...», а також «грубе порушення прав і свобод людини і громадянина, застосування сили для врегулювання конфлікту інтересів» спричинили наслідки із призупинення деяких соціально-економічних реформ, обурення народу фіктивною

«самолегітимацією» влади, що призвело до створення загроз суверенітету, територіальній цілісності та незалежності України [3, с. 50].

Отже, критично важливим чинником гарантій стабільності економічного та соціально-політичного життя суспільства і самої влади є діалог між народом і керівництвом держави. Україна, обравши європейський та євроатлантичний курс розвитку (абзац 5 Преамбули Конституції), має рухатися шляхом зміцнення демократії відповідно до європейських стандартів, а отже розвивати взаємозв'язок народу та влади, підсилюючи її «вертикальну легітимність».

ЛІТЕРАТУРА

1. Требін М. П. Соціально-політичні студії: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2018. 544 с.

2. Латигіна Н. А. Українська демократія сьогодні: спроби і помилки. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2008. Вип. 34. С. 53-62.

3. Кривошеїн В. В. Вплив «Революції гідності» на політичну та правову культуру українського суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. 2016. №2. С. 37-58.

Науковий керівник: докторка, соціологічних наук, професорка *Герасіна Л. М.*

Zhytynskiy Oleksii,
Yaroslav Mudryi
National Law University,
3rd year student, 07il-19-04 group

«POLITICAL AND LEGAL DECISION»: GENESIS AND LIMITS OF USE OF THE CONCEPT

At the end of October 2020, as a result of confrontation between the President and the Constitutional Court, a so-called *constitutional crisis* began in Ukraine. *F. Venislavsky*, commenting on the bill “On Restoration of Public Trust to the Constitutional Judiciary”, which provided for the dissolution of the Constitutional Court of Ukraine, branded the document “a political and legal decision” (Ukrainian: *політико-правове рішення*). It is with this in mind that we set a goal

of exploring the history of this concept as well as the features and limits of its application.

Probably for the first time in the history of independent Ukraine, the researched tool was used during the 2004 presidential election, when the Parliament adopted the Resolution “On political crisis in the country that arose in connection with the election of the President of Ukraine”, in which the results of the vote was ruled invalid. In the end, *the Supreme Court of Ukraine annulled the outcome of the vote* and appointed the so called 3rd round. In February 2014, the Verkhovna Rada recognized Viktor Yanukovich as having removed himself from exercising his constitutional powers and entrusted performance of President’s duties to the Head of the Verkhovna Rada, contrary to a version of the Constitution which was then in force. *Paucis verbis*, the history of Ukraine shows that the legislator is forced to take responsibility for making “political and legal decisions” when *the executive branch demonstrates its political irresponsibility*. We consider the use of such a mechanism by the collegial representative body to be the most justified, especially if the judiciary further *de facto* agrees with this decision.

In view of the above, we can distinguish the following features of “political and legal decision”: 1) it is not directly provided by the Constitution and laws of a state; 2) it is adopted due to *inconsistency of legislation with social and political realities* at the time of making such a decision; 3) its aim is *to resolve political crisis*, ensure stable functioning of a state; 4) national interests and national security in particular are taken into account; 5) this tool is applied in exceptional cases when the objective law “*becomes deadlocked*” (for example, due to escape of high-level officials from a country).

On the one hand, it is a political science category based on *political will* and *political expediency*, and on the other hand, such a decision has a *legal form*. However, the adoption of “political and legal decisions” in relation to judges of general jurisdiction and judges of the CCU by the legislative or executive branches of power guided by political interests rather than by law will inevitably lead to *the imbalance in checks and balances system*.

However, the CCU is the only body of constitutional jurisdiction and is not included in a system of three sorts of power, which can create a sense of separateness and impunity for its judges. That is why, in our opinion, the Ukrainian legislation should provide *a mechanism for civil society control over the selection of judges* of a single body of constitutional jurisdiction, and the selection itself

should take place on a competitive basis. This is due to the fact that Constitution *per se* is a social contract between a state and its citizens, and therefore the CCU judges check legal acts for compliance with the Basic Law of the state as well as of the Ukrainian society, which should clearly understand and control their selection and appointment.

In general, it should be noted that the adoption of “political and legal decisions” is caused by a difficult political situation. We are absolutely certain that adherence to the principle of legality by all officials and public authorities, *id est* fulfillment of their obligations under Art. 19 of the Constitution of Ukraine as well as high level of their political culture and sense of responsibility for the future of the state and society can *prevent the necessity of “political and legal decisions”*.

Academic adviser: Doctor of Political Sciences, Professor **Polishchuk I. O.**

Жук О. І.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 3 група

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ПОГЛЯД СТУДЕНТІВ

Громадянське суспільство є невід’ємною частиною життя суспільства, що разом з державою має забезпечувати реалізацію прав і свобод людини. Для з’ясування ефективності функціонування громадянського суспільства в нашій країні слід спочатку визначити, чи існує воно взагалі. Тільки в своєму невеликому місті (Слов’янськ, Донецька область) завдяки інформаційному сайту мені вдалося налічити чотирнадцять недержавних об’єднань, що мають різноманітні напрямки діяльності. Як зазначають деякі науковці, різкий скачок у створенні таких організацій спостерігався після Революції Гідності, яка ніби стала каталізатором у підвищенні активності громадян. Після цього під тиском недержавних некомерційних об’єднань було ухвалено чимало важливих для країни реформ. Таким чином, громадянське суспільство в Україні дійсно існує, хоча й активізувалося воно порівняно нещодавно.

Якщо ж вести мову про ефективність, то насамперед слід зазначити, що головними показниками ефективного функціонування громадянського суспільства в будь-якій країні, зокрема й в Україні, є не кількість громадських організацій (хоча й цей показник відіграє важливу роль у розвитку), а залученість до них громадян, результативність їхньої діяльності, здатність до кооперованих дій, віра людей у свої можливості та почуття відповідальності.

Проблемі ефективності діяльності громадянського суспільства в Україні було присвячено авторське опитування, проведене під час весняного карантину 2021 року за допомогою сервісу GoogleForms серед студентів 1 курсу Міжнародно-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Було опитано 60 студентів. В першому блоці респондентам було запропоновано такі питання: «Чи є ефективне громадянське суспільство важливим чинником у житті країни?»; «Чи хотіли б особисто Ви стати частиною громадянського суспільства?»; «Чи є громадянське суспільство в Україні ефективним?»; «Чи відстає розвиток громадянського суспільства в Україні від інших країн колишнього СРСР?».

За підсумками опитування, більшість респондентів (64,7%) вважає ефективне громадянське суспільство важливою складовою життя держави; хоче бути його частиною, проте досі не є (64,7%). Питання щодо ефективності діяльності недержавних об'єднань в Україні містило три варіанти відповіді: «складно відповісти» (58,8%), «ні» (41,2%), «так» (0%). Таким чином, ніхто з опитаних респондентів не вважає, що громадянське суспільство в державі є беззаперечно ефективним, натомість більшості важко дати однозначну відповідь щодо цього питання. Такі результати можуть свідчити про те, що пересічні громадяни знають про діяльність відповідних організацій, однак не впевнені щодо результативності дій таких об'єднань. Також в опитуванні було вирішено поставити питання саме про розвиток громадянського суспільства в країнах колишнього СРСР, адже вони, як і Україна, пережили період авторитаризму, що значно вплинуло на розвиток громадської активності. За результатами, більшість вважає, що Україна на одному рівні з іншими пострадянськими країнами (70,6%), а незначна кількість опитаних-що вона навіть іде попереду (5,9%).

Другий блок опитування було проведено у відкритій формі та присвячено питанню щодо найбільш оптимальних на думку респондентів шляхів

розв'язання проблеми невеликої результативності дій громадянського суспільства в Україні. Підсумовуючи пропозиції опитаних, можна сформулювати декілька способів підвищення ефективності діяльності відповідних організацій: підвищення мотивації та посилення почуття відповідальності громадян шляхом проведення відповідних курсів у навчальних закладах, залучення молоді до участі в розвитку міста та країни через громадські проекти; збільшення фінансування та загального сприяння діяльності громадянського суспільства збоку держави, впровадження нових механізмів взаємодії влади з народом (зокрема, передача громадянам частини управління місцевим бюджетом, впровадження інституту прямого діалогу неопосадових представників суспільства з владою); розширення меж діяльності громадянського суспільства, надання йому більшої влади задля можливості здійснення реальних змін; вирішення проблеми несприятливого законодавчого середовища (зокрема, законом закріплено, що заснувати відповідні організації можуть лише фізичні особи; територія їхньої діяльності обмежена; закріплена адміністративна відповідальність за керівництво й участь у не легалізованому об'єднанні тощо).

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Жуковська С. В.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
господарсько-правовий факультет,
2 курс, 1 група

СУТНІСТЬ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї В УКРАЇНІ

Говорячи про сім'ю, нам варто завжди пам'ятати, що це одна з найдавніших форм спільності людей, яка набагато раніше виникла, ніж нації, держави, тобто ще за тих часів, коли існувало первісне суспільство [1, с. 236]. Саме сім'я була, є і, на мою думку, завжди буде найважливішим соціальним інститутом, який представлений середовищем формування та розвитку особистості, який відповідає не тільки за соціальне відтворення населення, а й

за відтворення конкретного способу його життя. Сім'я – це соціальний інститут і в той же час мала соціальна група. У родині як правило індивід народжується, зростає, соціалізується і стає у майбутньому культурним членом людського співтовариства. Сім'я покликана розкрити і показати у повному обсязі дитині простір людських почуттів, тут закладаються її моральні чесноти, виховується любов до Батьківщини, пошанування свого роду, повага до старших, доброта, альтруїзм, щирість, співчуття, самостійність, відповідальність. Усе це призводить до того, значення сімейного виховання стає все більш актуальним.

Сім'ю вивчає насамперед соціальна психологія. Сучасний світ досліджує сімейні конфлікти, динаміку розвитку сімейних груп та психологічний клімат в сім'ї, адже дуже важливо на сьогодні спостерігати за швидкою зміною соціальних умов життєдіяльності, а також за трансформаційними процесами, що впливають як на психологічний стан кожного члена сім'ї, так і на міжособистісні взаємини між ними. На трансформацію сім'ї взагалі як соціального інституту впливають довгострокові сучасні тенденції, які притаманні будь-якому індустріальному суспільству в цілому [2, с. 17–19].

Аналізуючи сьогоденні умови докорінних змін в українському суспільстві в проведенні соціальної політики необхідно, на мою думку, відповідально враховувати тенденції розвитку шлюбно-сімейних відносин. В ході такого процесу як демократизації шлюбно-сімейних норм терпимість з боку суспільної думки до якихось альтернативних думок щодо стилю життя поступово зростає. Все частіше спостерігається укладення шлюбу за шлюбним договором, знижується шлюбний вік, скорочується народжуваність, а також зростає сімейна девіація, тобто це та поведінка учасників сімейних відносин, яка зазвичай не відповідає стандартам.

Виходячи з вищезазначеного, можна визначити наступні тенденції розвитку сучасної сім'ї: велике зростання кількості розлучень та збільшення кількості неповних сімей і дітей, народжених поза шлюбом; зниження рівня народжуваності; зменшення середньої тривалості шлюбу; відкладання часу вступу до шлюбу; збільшення кількості самотніх людей, які не одружуються; зменшення кількості повторних шлюбів; проживання подружніх пар без оформлення шлюбу, що вважається доволі прийнятним в нашому сучасному суспільстві, а також зміна відносин між дітьми та батьками [3, с. 188–190].

Відсутність умов у нашій країні для своєчасного становлення економічної самостійності змушує нашу молодь взяття шлюбу та народження дітей

відкладати до кращих часів. Наприклад, 2/5 опитуваних вважають, що «заводити зараз дітей досить безвідповідально». Тому зараз набувають поширення неупорядковані форми статевих стосунків, що в свою чергу досить негативно впливає на сімейно-шлюбну орієнтацію молоді, порушує репродуктивне здоров'я дівчат, призводить до безшлюбного материнства тощо. Таким чином, у нашому суспільстві можливості реалізації функцій сім'ї вкрай обмежені. Сім'я в Україні потребує серйозного удосконалення та реформації.

Як уявляється, для вирішення актуальних проблем сучасної сім'ї держава повинна проводити певну сімейну політику. Зокрема, на мою думку, найактуальнішими напрямками саме сімейної політики сучасної української держави є визначення заходів, в першу чергу спрямованих на зміцнення головного інституту сім'ї, підвищення рівня укладення шлюбів між громадянами нашої держави та запобігання дестабілізації сімей та кількісним розлученням, надання психологічної допомоги сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, детальне удосконалення та конкретна реформація законодавства з питань, що стосуються запобігання насильству в сім'ї, підготовка та видання соціальної літератури і поширення цієї літератури серед молоді в першу чергу, а також залучення громадських організацій до виконання інформаційно-освітніх програм з питань сімейних відносин [4, с. 140–141].

ЛІТЕРАТУРА

1. Требін М. П. Соціально-політичні студії: навч. посіб. Харків: Право, 2017. 696 с.
2. Стан сучасного українського суспільства: цивілізаційний вимір / За наук. ред. М. О. Шульги. Київ: Інститут соціології НАН України, 2017. 198 с.
3. Сім'я в умовах становлення незалежної України (1991–2004 роки): Державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2003 р. / Алексеєнко Т., Балакірева О. та ін. Київ: Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2006. 250 с.
4. Соціологія : підручник / М. П. Требін, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2010. 224 с.

Науковий керівник: докторка філософських наук, професорка **Клімова Г. П.**

Зав'ялов Є. В.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 10 група

ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Зараз партійна система України складається з 422 партій (за станом на 1 січня 2021 р. в країні зареєстровано 365 політичних партій), і цей показник для нашої країни, враховуючи, що формування багатопартійної системи розпочалося досить недавно, – це велика кількість. Розглядаючи розвиток партійної системи нашої країни до отримання нею незалежності у 1991 році, можна зробити висновок, що фактично досвіду в українців щодо створення та функціонування багатопартійної системи майже немає. Більшовики, які прийшли до влади у 1917 р., створили однопартійну систему, заборонивши будь-які спроби існування інших партій. Дані події вплинули на розвиток партійної системи після здобуття Україною незалежності.

Постала проблема, як, майже не маючи досвіду, створити злагоджену систему партій, яка буде захищати інтереси народу. Даний процес формування першочергово здійснювався як просте копіювання досвіду західних країн, без розуміння суті всіх інституційних компонентів. Через такий підхід, а також через нерозвиненість інститутів влади, наша політична система не стала стабільною, якісно структурованою та з ефективно функціонуючими державними органами влади.

Партійна система матеріально залежна від влади і фінансово домінуючих соціальних груп, в силу чого часто стає виразником їхніх інтересів всупереч декларованим програмним цілям. За результатами соціологічного опитування, що проводить Інститут соціології НАН України, у 1994 році кількість громадян, що підтримувала багатопартійність в країні, становила 36%, а кількість противників – майже 30%. Після 2010 р. кількість людей, які підтримували дану форму політичної системи України, становила 21%, а кількість супротивників – більше 45%. Це свідчить про падіння ступеня довіри людей до партій, які є першоосною демократії.

Важливою особливістю та проблемою є те, що кількість партій в нашому суспільстві зростає великими темпами протягом усього періоду само-

стійного розвитку країни, але активно діючими є менш 50. Тобто наша політична система зараз переповнена певним «політичним баластом», який значно знижує темпи розвитку всього політичного ладу в Україні. Так, наприклад, кількість членів будь-якої середньої політичної партії нашої країни є в 2-10 разів меншої, ніж кількість членів у відповідних партіях Європи. Виходом з даної ситуації є запозичення досвіду інших країн, які вже успішно вирішили безрозмірне зростання числа партій. Прикладом може слугувати регулювання кількості партій у Фінляндії, адже в цій країні партія, яка протягом двох виборчих кампаній не отримала жодного мандату, переходить на певний час у перелік громадських організацій. Також неможливо не згадати про досвід Франції у створенні ефективної партійної системи. Так, якісна коаліційна політика (тобто об'єднання партій у два блоки: правий та лівий), яка ще була закладена генералом де Голлем, призвела до того, що серед усієї множинності політичних партій Франції у другій половині ХХ ст. найбільші чотири партії набрали майже порівну голосів (близько 20%) та об'єдналися у ліву та праву коаліції. Таким чином шлях об'єднання партій є дієвим вирішенням надмірної кількості партій в нашій країні.

Отже, підсумовуючи, необхідно зазначити, що зараз партійна система України продовжує розвиватись, впроваджувати досвід іноземних країн, відходити від однопартійного ладу, який існував майже сторіччя. Новими завданнями для сучасного покоління є розбудова та створення таких політичних утворень, які будуть по-справжньому захищати інтереси людей, підвищувати рівень політичної культури суспільства з метою недопущення будь-яких маніпуляцій з боку представників влади.

Науковий керівник: кандидатка філософських наук, доцентка **Воднік В. Д.**

Зайонц О. О.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет міжнародного права,
4 курс, 2 група

РОСІЙСЬКО-ГРУЗИНСЬКИЙ КОНФЛІКТ ЯК ПРИКЛАД «ГІБРИДНОЇ» ВІЙНИ

Сучасне інформаційне суспільство, яке ще називають постінформаційним, характеризується проникненням інформації в усі сфери життя людини

та держави. Таке проникнення створило новий геополітичний виклик, пов'язаний з виникненням т.зв. гібридних воєн, що являють собою поєднання традиційних форм ведення війни з інформаційними [1, с. 56]. У цьому контексті особливо актуалізується питання забезпечення інформаційного «комфорту» як елемента національної безпеки, а захист інформаційного простору, як показали події останніх років, стає одним з пріоритетних завдань держав [4, с. 14].

Сьогодні інформаційне протистояння стає продовженням агресивної політики держави [2, с. 434]. Так, існує думка, що інформаційні війни прийшли до нас тільки в ХХ ст. разом з настанням технологічної ери. Однак проблеми інформаційних воєн і операцій в політичному дискурсі існують вже тривалий час. Одним з прикладів застосування інформаційно-психологічних методів впливу відноситься ще до V ст. до н. е., коли перський цар Ксеркс I, намагаючись налякати еллінів, поширював чутки про гігантську чисельність своєї армії. Згідно «законам Ману», війська противника слід заохочувати до заколоту, вносячи розкол в ряди тих, хто до цього схильний. Цим принципом користувалися багато стратегів часів античності, середньовіччя та Нового часу [1, с. 21–29; с. 50–67]. У ХХ ст. інформаційні війни стали частиною військової політики держав [5, с. 59–78]. У Першу світову війну в Великій Британії було створено Бюро військової пропаганди (1914 г.), яке пізніше було перейменовано в Управління військової інформації [3, с. 120]. Отже, «гібридні» інформаційні війни не є винаходом сучасності, однак на початку III тис. вони набули якісно нового змісту, де інформаційна складова стає превалюючою.

Першою гібридною війною ХХІ ст. вважають російсько-грузинський конфлікт 2008 р. Військове зіткнення мало короткотривалий характер, але, незважаючи на явну військово-технічну перевагу РФ, більшість фахівців схильні вважати, що перемога в інформаційному протистоянні в цьому конфлікті залишилася за грузинською стороною. Грузинська стратегія інформаційної війни була спрямована на подачу світовій спільноті альтернативної «неросійської» точки зору на процеси, що відбувалися в цьому протистоянні, а також орієнтована на максимальну солідаризацію грузинського суспільства навколо спільної проблеми, уникнення внутрішніх конфліктів. Важливим передвісником успішності інформаційної кампанії грузинської сторони стала ефективна робота ЗМІ, яка мала системний характер, хоча технологічно і не була позбавлена певних суб'єктивних оцінок. Суго-

лосні сучасним українським реаліям спроби РФ показати Грузію в якості агресора щодо власних громадян і по відношенню до сусідньої держави, не тільки не увінчались успіхом, а навіть спрацювали проти самої Росії, бо грузинські ЗМІ разом з іноземними журналістами змогли продемонструвати окупаційний характер дій з боку РФ. Вважаємо, що грузинський досвід інформаційної війни є дуже цінним для України, на нього доцільно спиратися при розбудові стратегії інформаційної безпеки в реаліях російсько-української гібридної війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бехман Г. Современное общество: общество риска, информационное общество, общество знаний. Москва: Логос, 2010. 248 с.
2. Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс: монографія / за ред. В. А. Кротюка. Харків: ФОП Федорко М. Ю., 2021. 558 с.
3. Волковский Н. Л. История информационных войн: Т. 1 (с древнейших времен по XIX век) / под ред. И. Петрова. Санкт-Петербург: Полигон, 2003. 502 с.
4. Колесов Э. Е. Информационная война в военных конфликтах второй половины 20 столетия: исторический аспект. Киев: Национал. акад. обороны Украины, 2007. 345 с.
5. Панарин И. Н. Информационная война и геополитика. Москва: Поколение, 2006. 560 с.

Науковий керівник: докторка соціологічних наук, професорка **Погрібна В. Л.**

Ізотова О. В.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 2 група

ПРИНЦИПИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК ЦИФРОВОЇ ДЕРЖАВИ

Цифрові технології відкривають безмежні можливості для підвищення якості життя громадян, розвитку економіки, а також для творчості, відпочинку, освіти. Процес впровадження сучасного інструментарію до якомога

більшої кількості сфер суспільного життя можна назвати «цифровізацією», до якої слід ставитись не як до мети, а як до основного засобу, який стимулюватиме розвиток інформаційного суспільства. Створення та функціонування державних інформаційних ресурсів закріплюється у низці документів: кодекси та закони України, постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства юстиції України та інших відомств. Очільником цього ряду документів є Угода про асоціацію України з ЄС у 2009 р., де було зазначено, що сторони співпрацюють у порядку інформаційного обміну досвідом для реалізації програми «i2010» щодо впровадження е-стратегій в нашій державі. Показником руху назустріч цифровізації в Україні стало оновлення таких законів: «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про захист персональних даних» та ін. Кабінет Міністрів України взяв чіткий курс на запровадження е-парламенту, е-референдумів, е-політичний кампаній, е-голосування.

Забезпечення систем цифровими технологіями є одним з основних завдань держави на сучасному етапі, яке, до речі, вже має свої результати. У 2020 р. було офіційно оприлюднено мобільний застосунок «Дія», який є втіленням ідеї Президента Володимира Зеленського «держави в смартфоні». У додатку можна зберігати паспорти (внутрішній і зовнішній), водійське посвідчення, студентський квиток, свідоцтво про народження дитини, а відносно – сертифікат про вакцинацію від COVID19. Станом на лютий 2021 р. застосунком користується близько 10 млн. громадян. «Дія» стала певним осередком для 50 різноманітних послуг: «єМалюток» – комплексна послуга при народженні дитини (реєстрація, призначення фінансової допомоги); Цифрова освіта – освітні послуги для викладачів і школярів («Карантин: онлайн-сервіси для вчителів» і «Діджитал-фізкультура для школярів за участі зірок спорту») і т. д.

Принципи політики «цифровізації» в Україні чітко зазначені у проекті «Цифрова адженда України – 2020». Всього їх налічується 9: надання рівних можливостей кожному громадянину, створення переваг у всіх аспектах життя, економічне зростання внаслідок збільшення продуктивності, розвиток інформаційного суспільства та ЗМІ, орієнтування на міжнародний досвід, стандартизація, довіра та безпека при використанні ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) та головна роль держави в запровадженні «цифрових» стратегій. Отже, як країна, що розвивається, Україна може стрімко подолати одразу декілька етапів технологічного переходу та ви-

вести свій соціально-економічний потенціал на високий рівень розвитку. Застосунок «Дія» є чудовим кроком назустріч національній цифровій трансформації.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Кабанець А. С., Скрипникова А. І.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 2 група

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Національна безпека є невід’ємним складником держави, тому потребує захищеності, а також зовнішніх і внутрішніх гарантій. Проблема національної безпеки України в умовах глобалізації є актуальною, тому що глобалізація є внутрішньо суперечливим процесом. З одного боку, вона відкриває нові можливості для державно-управлінського та політичного напрямку, а з другого – загострює старі або породжує нові проблеми, які сьогодні визначають як «виклики», які фактично є формами загострення проблем, зароджених попередніми етапами світового розвитку, що свого часу не знайшли належного вирішення у світовій державно-управлінській практиці. Національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, забезпечення розвитку суспільства, своєчасне виявлення, запобігання загроз національним інтересам. Національна безпека забезпечується проведенням державної політики згідно з прийнятими політичними, економічними, соціальними, воєнними, екологічними, науково-технологічними, інформаційними стратегіями і програмами. Загрози національній безпеці – наявні та потенційно можливі чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам країни.

Сьогодні проблеми національної безпеки є досить актуальними в більшості країн світу і Україна не є виключенням. Динамічний розвиток про-

цесів глобалізації, результатом яких стала трансформація національної держави, суверенітету актуалізувало проблеми національної безпеки. Проблеми забезпечення національної безпеки можна поділити на внутрішні та зовнішні. До зовнішніх проблем можна віднести боротьбу за енергоресурси, торгівлю наркотиками, міжнародну злочинність, наприклад у кіберпросторі, торгівлю людьми. Збільшується небезпека екологічних катастроф, зумовлену кліматичними змінами, конкуренція між світовими центрами сили, порушуються норми міжнародного права, неспроможність інститутів держав забезпечити міжнародну безпеку. Також існують демографічні проблеми, викликані динамічним зростанням чисельності населення Землі, техногенні катастрофи, наявність самопроголошених квазідержавних утворень на територіях суверенних держав, сепаратизму. Глобалізація дала можливість поширенню міжнародного тероризму, міжнаціональних та міжконфесійних конфліктів, нелегальної міграції, розповсюдження зброї масового ураження. Небезпечними є явища пов'язані з міжнародним переливанням капіталу, зростанням безробіття в країнах, що розвиваються.

Можна також зазначити, що Україна має перешкоди, які стримують розвиток національної безпеки, це зокрема позаблоковий та нейтральний статуси. Позаблоковий статус показує нездатність держави та її державних органів забезпечити національну безпеку шляхом приєднання до міжнародних союзів. Дуже актуальними для України залишається політичний, економічний та інформаційний тиск з боку Російської Федерації. До проблем внутрішнього характеру можна віднести внутрішньополітичну обстановку, корумпованість державних інститутів, недосконалість правового регулювання суспільних відносин, незахищеність інформаційного простору, неефективність контролю за додержанням законодавства. Поширення коронавірусної хвороби показало наявність проблем в інформаційній сфері, системах охорони здоров'я, спричинило зростання безробіття, проблем продовольчого забезпечення, завдає шкоди сфері послуг. Існують проблеми функціонування судової системи, низький рівень медичного обслуговування, критичне зростання рівня загроз енергетичній безпеці, соціально-демографічна криза, недостатній захист права власності, зростання небезпечності екологічних та техногенних викликів і загроз, повільний розвиток ринкових відносин. Дослідники зазначають, що Україна переживає потрійний виклик: для неї все актуальнішими стають глобальні та регіональні загрози, про які раніше ми лише теоретизували; одночасно

залишаються дуже актуальними проблеми корупції, відсутності довіри до правоохоронних органів, нереформованої судової системи, що створює відчуття небезпеки у громадян та українського бізнесу.

Підсумовуючи все вище згадане можна сказати, що стабільний стан держави досягається, коли належним чином забезпечені зовнішня і внутрішня безпека. Сьогодні основними пріоритетами забезпечення національної безпеки є забезпечення подальшого існування України як суверенної незалежної держави, розвиненість громадянського суспільства, рівень демократизму, забезпечення економічної безпеки країни, захищеності особи, утвердження європейських цінностей, дотримання захисту прав і свобод людини і громадянина.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Килимник І. С.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
3 курс, 18 група

ПРОБЛЕМИ САМОГУБСТВА СЕРЕД МОЛОДІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Самогубство належить до явищ соціальної патології, наслідки якої дисфункціональні, завдають шкоди суспільству та особистості [1, с. 871]. Зміцнення демократичних інститутів, побудова громадянського суспільства в Україні неможливі без зменшення негативних впливів даного виду девіації. Загострення проблеми самогубства останнім часом, особливо серед молоді, певним чином є наслідком не лише недооцінювання небезпеки цього явища, тенденцій його розвитку, але й зневажливого ставлення до вивчення його причин, з'ясування його природи та коренів. Динаміка суїцидів дозволяє стверджувати про тісний зв'язок суїцидальної активності молоді з соціально-економічними, суспільно-політичними та культурними подіями, що відбулися в країні за останні десятиліття. Окремо слід зазначити про вплив

засобів масової комунікації, особливо соціальних мереж, на вчинення суїцидів, особливо серед молоді. Зараз вважається доведеним, що повідомлення про самогубства або їх зображення, що висвітлюються у них, мають величезну соціальну і психологічну небезпеку і можуть провокувати суїцидальні дії.

Розв'язання масштабних соціально-економічних, культурних, медичних, правових та інших проблем, які обумовлюють існування самогубства в нашому суспільстві, залежить від ефективності попередження даного соціального явища. За своїм змістом і організацією профілактична робота має об'єднувати засоби соціального, психологічного, медичного, правового, педагогічного характерів і бути безперервною, послідовною. Її слід розглядати, на думку науковців, зокрема Л. А. Скаковської [2], у трьох аспектах: науковому (забезпечує теоретико-прикладне спрямування, що вивчає закономірності і формування виникнення даного явища з метою розробки засобів і методів застосування психологічних знань в умовах сучасної школи); прикладному (розробка психологічних основ і методичних матеріалів); практичному (забезпечує безпосередню роботу психологів з дітьми і дорослими в школі).

Ефективність попередження самогубства залежить від вирішення масштабних соціальних, економічних, культурних, медичних, правових та інших проблем, які обумовлюють існування даного явища в нашому суспільстві. Необхідний комплексний підхід до його профілактики. Зрозуміло, що дана діяльність повинна бути розвита, перетворена в постійну функцію державних установ, органів системи освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, внутрішніх справ, релігійних установ і громадських організацій, а також гарантувати налагоджений зв'язок між ними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соціологія права: енциклопедичний словник / Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов, В. Л. Погрібна та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2020. 984 с.
2. Скаковська Л. А. Практичному психологу про суїцид. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. №4. С. 57-62.

Науковий керівник: кандидатка філософських наук, доцентка **Воднік В. Д.**

Кириченко А. Д.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
3 курс, 20 група

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Згідно з Законом «Про основи національної безпеки України» «національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам».

Питання безпеки було й залишається важливим як для пересічної людини, так і для держави як суверенної організації публічної влади. З урахуванням геополітичної і внутрішньої обстановки в Україні діяльність усіх державних органів має бути зосереджена на прогнозуванні, своєчасному виявленні, попередженні і нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, захисті суверенітету і територіальної цілісності нашої

країни, безпеки її прикордонного простору, піднесенні економіки, забезпеченні особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини і громадянина, викоріненні злочинності, вдосконаленні системи державної влади, зміцненні законності і правопорядку та збереженні соціально-політичної стабільності суспільства, зміцненні позицій України у світі, підтриманні на належному рівні її оборонного потенціалу і обороноздатності, радикальному поліпшенні екологічної ситуації.

Основними напрямками державної політики з питань національної безпеки країни у зовнішньополітичній сфері є проведення активної міжнародної політики з метою виготовлення сприятливих зовнішньополітичних умов для прогресивного економічного і соціального розвитку країни; запобігання втручанням у внутрішні справи України і відвернення посягань на її державний суверенітет і територіальну цілісність з боку інших держав; сприяння усуненню конфліктів, насамперед у регіонах, що межують з Україною; участь у заходах щодо боротьби з міжнародними організованими злочинними угрупованнями та міжнародним тероризмом, протидія поширенню ядерної та іншої зброї масового ураження і засобів її доставки; адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Вибір конкретних засобів і шляхів забезпечення національної безпеки країни обумовлюється необхідністю своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз національним інтересам. Національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, військовій, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах. Виважені та конче необхідні кроки продемонструють готовність країни до Європейської інтеграції та до реальної побудови, задекларованої в Конституції України, правової держави.

Науковий керівник: кандидат філософських наук, доцент **Воднік В. Д.**

Клочков І. Р.,
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 5 група

ГІБРИДНІ ВІЙНИ У СВІТОВОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Гібридною називають війну, що є комбінацією міри «твердої» і «м'якої» сили, що поєднуються суто військові дії та комплекси диверсійно-інформаційного, соціального та економічного характеру [1, с. 114-115]. Елементи цього типу війни можна простежити до різних історичних епохи. Істотною рисою гібридної війни є феномен «приховування». Якщо у традиційних війнах прямо говориться про претензії або амбіції одних держав щодо інших, чітко визначаються цілі війни, стратегічні наміри супротивників, то у війнах гібридного типу провідний акцент робиться на створенні ситуації страху, нестабільності, невизначеності тощо [2, с. 81]. Приховування реального наміру війни стає необхідним з огляду на потребу виправдати свої дії в очах як власного населення, так і світової спільноти в умовах глобального інформаційного простору. Оскільки реальна ситуація може змінюватись і набувати небажаного вигляду, стає необхідним висувати на поверхню різні версії. Відбувається своєрідна гра прихованих смислів. Так, у випадку гібридної війни проти України РФ приховує свою збройну агресію за маскою «громадянського конфлікту» в Україні, захистом російськомовного населення, нелегітимністю влади країни тощо, намагаючись показати себе «миротворцем», а не агресором.

Загалом, гібридна війна ґрунтується на стратегіях компенсації нестачі ресурсів політичними угодами або відкритими конфліктами, у тому числі воєнними. Незважаючи на те, що останні передбачають втрати людських ресурсів, їх іноді розглядають саме в такому сенсі.

Під час гібридної війни інформація перетворюється на зброю, при застосуванні якої руйнуються не фізичні об'єкти, а уявлення про дійсність. Війна з терором виявила існування симбіотичного зв'язку між діями терористів і телебаченням [3, с. 457–458], тоді як гібридна війна перебуває

у симбіозі із сучасним інформаційним середовищем: без соціальних мереж гібридна війна не мала б сенсу. Перемога у гібридній війні – перемога не військова, а смислова. Це невиконання політичних вимог противника і збереження Україною свого існування як самостійної держави. Щоб здобути перемогу, треба переконливо окреслити її політичний і моральний сенс. Однак уявлення про закінчення війни, крім вимог «покарати агресора», «припинити війну» та міркувань про долю Криму і Донбасу, залишаються несформованими і перебувають поза суспільним консенсусом.

Сутність гібридної війни визначається специфічним ставленням до реальності, істотно відмінним від традиційної парадигми війни. Війна гібридного типу ведеться проти владного порядку в цілому. Попри декларовані наміри переформатування геополітичних схем світового устрою вона має на меті дестабілізацію, соціальний і політичний хаос.

Рівень усвідомлення «гібридних» загроз серед членів НАТО та ЄС, а також їх партнерів залишається дуже різним [4, с. 148–149]. За останнє десятиріччя Україна та Грузія відчули повну силу поєднання традиційних, конвенційних та неконвенційних дій з боку Російської Федерації. Однак, список країн, які є жертвами гібридних операцій, є набагато ширшим. Передусім, це країни, що перебувають у зоні російських інтересів: країни Балтії, Центрально-Східної Європи та Східного партнерства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Требін М. П. «Гібридна» війна як нова українська реальність. *Український соціум*. 2014. №3. С. 113–127.
2. Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс: монографія / за ред. В. А. Кротюка. Харків: ФОП Федорко М. Ю., 2021. 558 с.
3. Современный терроризм. Учебное пособие для высшей школы / Под общ. ред. проф. Горлача Н. И. и проф. Требина М. П. Харьков: Тимченко, 2006. 492 с.
4. Соціологія права: енциклопедичний словник / Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов, В. Л. Погрібна та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2020. 984 с.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Ковтун В. В., Хоменко А. М.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури,
2 курс, 2 група

ДЕМОКРАТІЯ В УКРАЇНІ: PRO ET CONTRA

Форма державного правління – важлива детермінанта діяльності держави. Багато століть різні країни намагалися визначити, яка форма правління для них є найефективнішою. Британці обрали для себе конституційну монархію, яка гармонійно поєднує їхній ментальний консерватизм з природною необхідністю соціальних змін, німці, пройшовши пекло двох світових війн, зупинилися на парламентській республіці, США залишаються президентською республікою.

У 1991 р. Україна отримала довгоочікувану незалежність і з самого початку проголосила себе демократичною республікою, що згодом знайшло своє відображення в Конституції України 1996 року. В ст. 1 Конституції України сказано, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. В подальшому демократичні прагнення нашої держави знайшли свій прояв у подіях Революції Гідності 2013–2014 рр. та підписанні асоціації з Європейський Союзом. І нарешті, відображення наших демократичних прагнень стало прийняття у 2019 р. Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО».

Вибір Україною демократичного вектору розвитку не був спонтанним. За часів Київської Русі формою державного правління була монархія, однак вона була поєднана з демократичним врядуванням у вигляді інституту віче. Після захоплення наших територій державами-сусідами (Польща, Російська імперія, Австро-Угорська імперія та інші) розпочався час панування абсолютної монархії, однак українці не полишали прагнення отримання незалежності та створення демократичного суспільства: боротьба за магдебурзьке право та період Гетьманату доводили це. На жаль, після входження України до складу СРСР настав майже 70-річний період відходу від демократії. І тільки після проголошення М. Горбачовим демократичного курсу наше суспільство почало відроджуватися, активізувалися політичні рухи

і 24 серпня 1991 р. Україна отримала незалежність та можливість почати розбудову демократичної держави. В. Черчилль свого часу заявив: «Демократія – найгірша форма правління, якщо не брати до уваги всі інші». Спробуємо зважити її плюси і мінуси, щоб визначити, чи не був вибір Україною демократичного курсу помилковим.

Ми вважаємо, що до основних переваг демократії, як політичного вибору України, належать: можливість забезпечення реального контролю народом інститутів влади через інститути участі; можливість запобігання зловживанню правом суб'єктами публічного права; можливість урахування максимально можливої кількості думок при прийнятті органами державної влади управлінських рішень; завдяки «диктатурі процедури» наявність механізмів, здатних забезпечити стабільний розвиток всіх суспільних сфер.

Серед недоліків демократії найбільш значущими для нашої держави ми би визначили: зниження політичної активності громадян внаслідок «зменшення градусу» конфлікту інтересів, властивих недемократичним політичним режимам; відсутність дієвих механізмів врахування інтересів меншості (яскравий приклад – дії моно більшості у Верховній раді IX скликання); можливість маніпулювання суспільством для прийняття рішень *contra legem*, прикриваючись демократією; надмірна пролонгованість процедури проведення реформ; розростання бюрократичного апарату (в першу чергу, тих організацій та установ, що виконують контрольні функції), який потребує значних коштів.

До того ж ще однією проблемою демократичного транзиту України є проблема утримання влади в умовах деформованої класової структури. Критичне скорочення середнього класу, як гаранта соціальної стабільності, на тлі зростання нижчого, який зазвичай є найменш передбачуваним у своїй політичній поведінці, призводить до того, що, вступаючи в боротьбу за голоси виборців, можновладці часто прибігають до прийняття популістських рішень, які жодним чином не сприяють ефективності демократичних реформ.

Відповідаючи на питання: «Що робити?», маємо зазначити наступне. По-перше, децентралізувати органи виконавчої влади, бо міністра освіти мають обирати педагоги, а охорони здоров'я – медики, а не парламент. По-друге, покращити якість середньої та вищої освіти, оскільки це є запорукою підвищення загальної, в т.ч. і політичної, культури громадян, що сприятиме включенню демократичних цінностей в менталітет українського народу. По-третє, зміцнити та розвивати інститут прямої демократії при прийнятті

всіх важливих рішень. Зрозуміло, що це далеко не весь перелік можливих змін, однак варто з чогось починати.

Отже, демократичний вибір нашої держави – це закономірне рішення, яке є цілком природним для України. Звісно, демократія не є ідеальною формою правління, однак на сьогодні вона залишається найбільш ефективною. Тому тільки рішучість і послідовність у проведенні демократичних реформ може надати можливість нашій державі максимально скористатися перевагами демократії і мінімізувати вплив її недоліків.

Науковий керівник: докторка соціологічних наук, професорка **Погрібна В. Л.**

Кочеткова П. С.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
3 курс, 17 група

ПРИЧИНИ АЛКОГОЛІЗМУ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНЬОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Алкоголізм належить до явищ соціальної патології, наслідки якої дисфункціональні, завдають шкоди суспільству та особистості [1, с. 37-39]. Зміцнення демократичних інститутів, побудова громадянського суспільства в Україні неможливі без зменшення негативних впливів даного виду девіації. Поширення алкоголізму в нашій країні, особливо серед неповнолітньої молоді, зумовлює необхідність розроблення та запровадження ефективних програм його профілактики та подолання. Молодіжний алкоголізм призводить до незворотніх фізичних руйнацій організму, викликає тяжкі психічні захворювання, погіршує процеси соціальної адаптації молоді та призводить до соціальної деградації.

При розробленні ефективних програм профілактики та подолання алкоголізму однією з важливих передумов є вивчення і врахування його різноманітних причин та негативних суспільних наслідків, до яких призводить цей вид девіації, а також особистості самої неповнолітньої особи, яка характеризується інтенсивним фізичним розвитком, великими

психологічними зрушеннями, низкою кризових умов, глибокими якісними змінами активності, її сприйняттям життєвих явищ. На думку науковців, зокрема Ю. В. Дрозда та І. В. Мельника, причини алкоголізму можна поділити на дві групи: загальні та індивідуальні [2, с. 410–412]. Серед загальних причин найбільш рельєфно виявляються такі: соціально-політичні, соціально-економічні, правові, недоліки діяльності державних органів і громадських організацій у сфері протидії алкоголізації, соціокультурні, соціально-психологічні, матеріально-побутові причини, недоліки виховання та організації відпочинку, загальна терпимість до пияцтва, поширення хибних уявлень про властивості алкоголю. Перелічені вище загальносоціальні причини алкоголізації прямо не обумовлюють, а лише підтримують високий ступінь поширеності цього негативного явища в сучасних умовах. Тобто самі по собі вони не можуть призвести до виникнення та розвитку хворобливої пристрасті до алкоголю в кожній окремо взятої особи. Їх вплив виявляється тільки у взаємозв'язку з конкретними життєвими ситуаціями, особистісними якостями та властивостями особистості (як набутими, так і спадковими), а також умовами її життєдіяльності.

Як свідчать результати досліджень, усі причини та умови алкоголізму, які діють на індивідуальному рівні, доцільно поділити на три групи: 1) генетичні (спадкові) причини пов'язані, передусім, з генетичною схильністю до алкоголізму, а також генетичною схильністю до деяких психічних і соматичних захворювань, які суттєво полегшують процес втягнення особи в пияцтво чи прискорюють розвиток у неї алкогольної залежності; 2) біологічні причини пов'язані, передусім, з біологічною схильністю до алкоголізму в сім'ї, з перенесенням особою в ранньому дитинстві важких соматичних захворювань і нейроінфекцій, розумовим відставанням, з індивідуальною схильністю організму до звикання до алкоголю та з іншими біологічними чинниками; 3) психологічні причини пов'язані, передусім, з рисами характеру особи (невпевненість у власних силах, хворобливе самолюбство, низький опір стресам тощо); з нездоровим психологічним кліматом у родині (вживання алкоголю батьками, сімейно-побутове насильство, фінансові негаразди, важкі побутові умови тощо); з ускладненням міжособистісних відносин; з особливою дією алкоголю на психіку людини тощо.

За своїм змістом і організацією профілактична робота має об'єднувати засоби соціального, психологічного, медичного, правового, педагогічного характерів і бути безперервною, послідовною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соціологія права: енциклопедичний словник / Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов, В. Л. Погрібна та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2020. 984 с.
2. Дрозд Ю. В., Мельник І. В. Причини зловживання алкогольними напоями та їх рахування під час розробки адміністративно-правових заходів протидії пияцтву. *Митна справа*. 2011. Ч.2. № 1 (73). С.410-414.

Науковий керівник: кандидатка філософських наук, доцентка **Воднік В. Д.**

Кряж Б. С.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Факультет адвокатури,
2 курс, 2 група

ПРОБЛЕМА ГУМАННОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН У В'ЯЗНИЦІ

За статистикою, в Україні, починаючи з 2001 р., щорічно вчиняється майже півмільйонна злочинів, кожен десятий з яких вчинений особою, яка вже раніше відбувала покарання у виправних закладах [1]. Одним з чинників, що викликає такі рецидиви, є соціальні відносини, що виникають в місцях позбавлення волі. Соціальні відносини у в'язниці кардинально відрізняються від тих, до яких члени суспільства звикли, які у нашому соціумі вважаються нормою. «Світ за ґратами» – окрема соціальна сфера, що регулюється своїми правилами і керується іншими законами. Всі ув'язнені чітко поділені на касти («масті»), кожна з яких має власні, характерні тільки для неї, права та обов'язки, правила поведінки, спеціальні позначки для розпізнавання тощо. Всього виділяють чотири «масті»: «чорні» (еліта, до якої відносяться «зłodії в законі» [2, с. 368–369] або «блатні»), «сірі» (більшість ув'язнених, «мужики»), «червоні» (арештанти, які співпрацюють з адміністрацією в'язниці, т. зв. «козли») та «блакитні» (найнижча в соціальній ієрархії каста, ізгої, що виконують всю найбруднішу роботу, часто піддаються моральному та фізичному насиллю, т.зв. «півні» або «опущені»). Відносини між цими кастами підпорядковуються своїм особливим правилам та законам, деякі з яких можуть розцінюватися як досить гуманні. Наприклад, кожний з ув'язнених частину своїх речей (гроші, їжа, напої, тютюнові вироби, одяг

тощо) повинен віддавати до так званого «общаку», який використовується, в тому числі, і для допомоги тим з них, що потрапили в скрутне становище. Крім того, незаперечними цінностями в цьому середовищі є повага до батьків та старших, обов'язок утримуватись від крадіжок у «своїх», доносів, використання ненормативної лексики і образ.

Втім, ці правила тільки зовні мають гуманний характер, бо, навіть намагаючись дотримуватись їх, людина все одно провокується на порушення. Також у в'язниці для новачків існує своєрідна «прописка», жорстких правил якої пересічна людина зазвичай не знає і тому несвідомо порушує. В результаті «прописка» може назавжди зіпсувати репутацію ув'язненого і опустити його до нижчої касти не тільки до кінця терміну перебування у місцях позбавлення волі, але і на все життя, бо отримання відповідного таврування («раб») стає вироком.

Отже, незважаючи на те, що кожна людина має конституційне право на життя, захист честі і гідності, за ґратами ці правила діють виключно декларативно. Межі дозволеного та недозволеного в соціальних відносинах там суттєво деформовані, що призводить до того, що ув'язнені потрапляють у жахливу атмосферу несправедливості й страху, коли природні людські стосунки замінюються псевдогуманною ієрархією цінностей, для якої характерний нездоровий фанатизм, підступність і несправедливість. В результаті ці люди замість виправлення і переосмислення своїх вчинків не просто адаптуються до нової для себе системи цінностей, але й інтеріоризують її, перетворюючи негативні зовнішні імперативи у внутрішні спонукання до дії. Саме це створює підґрунтя до того, що рецидивна злочинність в Україні в останні роки становить більше 30% і надалі продовжує збільшуватися [3, с. 131].

ЛІТЕРАТУРА

1. EUAM Ukraine. Новий кримінальний кодекс. Статистика. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/statistics> (дата звернення: 23.10.2021).
2. Соціологія права: енциклопедичний словник / Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов, В. Л. Погрібна та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2020. 984 с.
3. Хаврук В. О. Якісні показники злочинності в Україні: порівняльний аналіз за 2017-2018 рр. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Вип. 2 (42). 2019. С. 118–132

Науковий керівник: докторка соціологічних наук, професорка **Погрібна В. Л.**

Курільчук Д. В., Молчанюк І. В.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури,
2 курс, 1 група

КРИЗА КУЛЬТУРИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Вчені вважають XXI ст. періодом кризи у сфері культурних цінностей. Це пов'язано, в першу чергу, з переоцінкою цінностей і різкою зміною ідеалів у молоді. На думку професора В. Ф. Баранівського, суспільство, яке на перший план поставило матеріальне благополуччя та збагачення, формує відповідну культуру і життєві потреби молоді [1]. Соціальні мережі заповнюють значну частину їх вільного часу і виступають чи не найважливішим інструментом формування духовного світу, культурних цінностей та установок. Культ моди, речей, споживання оволодіває свідомістю молоді і набуває універсального характеру. Класична культура та мораль починають втрачати цінність і привабливість. Сформувалася тенденція до подальшої дегуманізації і деморалізації соціокультурних цінностей. Ця тенденція проявляється в піднесеному інтересі молоді до сцен та епізодів насилля і сексу, жорстокості в кінематографі, телебаченні, театрі, музиці, літературі, мистецтві. В соціокультурних цінностях переважають споживацькі орієнтації [2, с. 12–14]. Тільки кожний шостий займається спортом, десятий у вільний час відвідує студії, кружки, кожний шістнадцятий займається самоосвітою, проте переважна більшість відпочивають у колі друзів чи поринають у віртуальний світ. В результаті відбувається тотальне викорінення із культурного обігу цілого пласту культури, мистецтва, науки [3].

Молодь являє собою покоління, яке в найближчому майбутньому стане основною продуктивною силою, а, отже, її цінності будуть значною мірою визначати цінності всього суспільства. Втім, в сучасному світі суто прагматичні цінності займають все більший простір у житті людини, активно і послідовно витісняючи цінності чуттєві. Фактично, йдеться про кризу культури, яка була передбачена ще П. О. Сорокіним в його класичній праці «Соціальна та культурна динаміка». Ось, яким чином він визначав її основні прояви: «1. Чуттєві цінності ставатимуть все більш відносними та атомарними. Кордон між істиною і брехнею, справедливим і несправедливим,

прекрасним і потворним, між позитивними та негативними цінностями почне неухильно стиратися, доки не настане царство розумової, моральної, естетичної та соціальної анархії. 2. ...Чуттєва ментальність все більшою мірою трактуватиме людину і всі її цінності «фізико-хімічно», «біологічно», «рефлексологічно», «ендокринологічно», «біхевіористично», «економічно», «психоаналітично», «механістично», «матеріалістично». 3. Коли всі цінності атомізуються, зникнуть авторитетна «суспільна думка» та «світова свідомість». Їхні місця займуть численні «думки» безпринципних фракцій і «псевдосвідомості» різних груп тиску, що суперечать один одному... 5. Груба сила та цинічний обман виявляться єдиними атрибутами всіх міжособистісних та міжгрупових відносин. Сила стане правом. В результаті вибухнуть війни, революції, заколоти, суспільство захлесне хвилювання та звірства. 6. Свобода для більшості перетвориться на міф, зате панівна меншість користуватиметься нею з неприборканою розбещеністю. Перестануть існувати невід'ємні права, Декларації прав або скасують, або почнуть використовувати як гарні ширми для неприкритого насильства... 13. Населення все виразніше розколюватиметься на два типи: чуттєвих гедоністів з їхнім девізом «Їсти, пити і любити, бо завтра помremo!» і аскетів та стоїків, які ставляться до чуттєвих цінностей з байдужістю та ворожістю.» [4]. На жаль, можна констатувати, що пророцтва класика соціології справдилися майже в повному обсязі. Якщо суспільство саме зараз не докладе максимум зусиль для невідкладного подолання цієї кризи, ми отримаємо ще не одно «втрачене покоління».

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранівський В. Ф. Ціннісні орієнтації студентської молоді та їх роль в консолідації українського суспільства. *Науковий вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Серія «Філософія»*. 2014. Вип. 43. С. 39–52. URL: <http://oaji.net/articles/2015/1026-1422604350.pdf> (дата звернення: 30.10.2021).

2. Соціально-гуманітарна сфера України в сучасних дискурсах : монографія / за заг. ред. проф. О. Ю. Панфілова. Харків : ХІФ КНТЕУ, 2019. 284 с.

3. Драч С. В. Ціннісні орієнтації студентської молоді українського суспільства: сутність та динаміка. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2010. №2. С. 26–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2010_2_9 (дата звернення: 30.10.2021).

4. Сорокин П. Сумерки нашей чувственной культуры и ближайшие перспективы. Кризис... Катарсис... Харизма... И воскресение. Заключение из

работы «Социальная и культурная динамика...». URL: <https://archipelag.ru/geoculture/concept/Sorokin/dusk/> (дата обращения: 30.10.2021).

Науковий керівник: докторка соціологічних наук, професорка **Пограйна В. Л.**

Лікаренко А. О.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
3 курс, 18 група

ПРОБЛЕМИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Комп'ютерна залежність – різновид психічної залежності, що розповсюджується в Україні протягом останніх двадцяти років. Проблема її взаємозв'язку та характеру розвитку духовного світу молодих людей безсумнівно набула актуальності в умовах швидкого розвитку інформаційного суспільства. Комп'ютерна ігроманія – це патологічна пристрасть людини до постійного проведення часу за комп'ютером з метою зміни свого психічного стану шляхом надмірної фіксації на певних видах комп'ютерних ігор. Ігрова залежність є психологічною «ланцюговою реакцією». Людина, яка присвятила деякий час грі, що їй сподобалась, знову намагається знайти заняття, схоже на неї. Ця властивість комп'ютерної гри і не дозволяє легко перервати своє заняття для виконання соціальних функцій і зобов'язань в реальності.

Соціальна небезпека для гравця, що виникає внаслідок комп'ютерної залежності, характеризується перш за все наростанням агресивності завдяки наявності в цих іграх жорстокості, великої кількості крові та переоцінки моральних цінностей; втратою часу, який потрібен на соціально-корисні справи та виконання своїх обов'язків, що викликає проблеми в реальному житті; дискомфортом, невпевненістю у собі, навіть настанням депресії у гравця, якщо він протягом якогось часу не отримує «порцію задоволення» від гри. Також, така залежність супроводжується низкою інших негативних наслідків, таких як: нездатність отримати позитивні емоції та задоволення поза грою, постійне бажання «втекти» від реального світу у віртуальний для отримання необ-

хідного відчуття повноти існування, порушення режиму сну, виникнення хронічної втоми, підвищення дратівливості, конфліктності гравця.

Тому, щоб уберегти молодь від цієї соціальної небезпеки, знизити поширення залежності від комп'ютерних ігор, соціальні інститути, що займаються освітою і вихованням, повинні спрямувати свої зусилля на формування духовних цінностей. У сім'ї та школі необхідно активно розвивати особистість дитини, щоб вона ставилася до комп'ютерних ігор не як до сенсу життя, а як до способу цікаво провести кілька годин вільного часу, при цьому, не перетворюючись на їхнього заручника. Необхідно посилити увагу до гуманітарної освіти та виховання, оскільки саме вони найбільшою мірою формують духовний світ молодого покоління.

Таким чином, можна зробити висновки, що для профілактики виникнення комп'ютерної залежності у молоді потрібно: а) посилити виховну роботу з дітьми з метою формування самостійного критичного мислення; б) проводити роз'яснювальну роботу серед батьків про причини та наслідки виникнення комп'ютерної залежності у дітей. Батьки, в свою чергу, повинні посилити контроль за підлітками під час використання комп'ютера, точно встановити час, який дитина може проводити за іграми, обмежити їх час перебування в місцях грального бізнесу. Також, необхідно ввести певні вікові обмеження для комп'ютерних гравців, розробити типологію ігор та вказати вік, з якого можна грати у відповідні ігри, встановити певні обмеження щодо сценарію ігор, заборонити такі, що пропагують асоціальні і аморальні настанови. На мою думку, саме такі напрями роботи з молоддю допоможуть знизити кількість залежних від комп'ютерних ігор.

Науковий керівник: кандидатка філософських наук, доцентка **Воднік В. Д.**

Ломан Б. І.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
3 курс, 18 група

НАСЛІДКИ МІГРАЦІЇ МОЛОДІ ЗА КОРДОН ДЛЯ УКРАЇНИ

Українська молодь – це та рушійна сила, яка самою логікою історичного процесу повинна відігравати важливу роль у подоланні кризи і форму-

ванні громадянського суспільства, в усіх інноваційних процесах державотворення. Важливою ознакою покоління є не лише вік, але й єдність переконань, цілей, спільність переживання і ставлення до життя, оскільки з віком воно не втрачає соціальних рис, сформованих епохою. Саме в молодому віці людина переходить від наслідування старших до самостійного осмислення, прагнення створити щось нове, інколи абсолютно несхоже на те, що було у батьків. Ця інноваційна якість молоді виступає виключно важливим чинником оновлення суспільства, оскільки порівняно з рештою соціальних груп у молодого покоління вища готовність і прагнення до змін з огляду на ряд обставин: нестабільності становища і соціального переміщення; переходу від однієї форми діяльності до іншої; економічної залежності, управлінської несамостійності.

Сьогодні одну з найважливіших в державі проблем становить міграція молоді за кордон з метою заробітку і в пошуках кращого життя. Причинами цих процесів в нашому суспільстві є низька заробітна плата, високий рівень безробіття, поширення бідності, соціальне розшарування населення та значно помітний розрив у оплаті праці з розвиненими країнами світу. Основним поштовхом для виїзду за кордон молоді є економічний чинник, а саме – низький рівень оплати праці. Якщо порівнювати середню заробітну плату в Україні та європейських країнах, вони різняться в два, а то і більше рази, не на користь нашої країни.

Ще однією, не менш важливою, причиною активізації процесів трудової міграції української молоді є нестабільність ситуації на ринку праці в країні. Наявність регіонального та секторального дисбалансів між попитом та пропозицією робочої сили зменшує вірогідність працевлаштуватися в рідному суспільстві. Особливо це стосується молоді частини населення, яка має найбільший потенціал для реалізації свого людського капіталу.

Трудова та освітня міграція молоді впливає на демографічну, соціальну та економічну ситуації в Україні. Її економічні та соціальні наслідки мають як позитивні, так і негативні риси як для країни, так і для молоді, яка залишає терени держави. До позитивних рис можна віднести: додаткове спрямування фінансових потоків в економіку України; зниження напруження на ринку праці та зменшення зареєстрованого і прихованого безробіття; отримання гарної європейської освіти, здобуття досвіду життя та досвіду роботи, що в подальшому розширяє можливості зайнятості для економічно активного населення країни. До негативних рис належать: демографічні проблеми, так

як мігрантський спосіб життя призводить до руйнації українських молодих сімей, тим самим діти не отримують належного догляду з боку батьків, бо вони виховуються бабусями, дідусями або іншими родичами. Молодь – це майбутнє країни, якою вона буде і як влаштуватиме своє життя – в першу чергу залежить від батьків. Негативними рисами також є те, що молоді люди, отримавши європейську освіту, не повертаються з-за кордону та влаштовуються і працюють на користь інших країн. Таким чином відбувається «вимивання» освіченої, мобільної та активної молоді. Сьогодні відбувається структурний кадровий голод, бракує працівників робочих спеціальностей, і в подальшому ситуація з кадрами буде тільки погіршуватись. Знання причин міграції молоді за кордон необхідно для розробки ефективної молодіжної політики в нашому суспільстві.

Науковий керівник: кандидатка філософських наук, доцентка **Воднік В. Д.**

Лук'янішин О. О.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури,
2 курс, 2 група

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ В УКРАЇНІ: ВІД ІСТОРІЇ ДО СУЧАСНОСТІ

30 років Україна є незалежною державою, успішний розвиток якої неможливий без національної ідеї, без об'єднання зусиль усіх українців навколо спільної мети. Століттями національною ідеєю українців було здобуття незалежності, побудова власної держави. На цьому, безумовно, складному шляху наш народ зустрічав численні перепони з боку держав, які загарбували наші землі, розділяючи їх між собою по шматкам. Тому ідея незалежності була незмінною протягом цього тривалого часу.

Першим успіхом на шляху реалізації цієї ідеї стало формування у 1917 р. Центральної Ради і створення УНР. Народ здобув державність, яку потрібно було боронити, розвивати. Відбулася зміна мети функціонування суспільства і, відповідно, зміна національної ідеї. Втім через неспроможність групи романтиків-інтелігентів керувати країною об'єднання народу новою

ідеєю призвело до повалення ЦР і приходу до влади П. Скоропадського. Незважаючи на досить успішну внутрішню політику гетьманату суспільство залишалось розшарованим через діяльність численних політичних партій та постійну зміну влади, що й призвело до падіння влади гетьмана. Аналогічна ситуація була і за часів Директорії.

Наступним етапом в історії українського народу стала радянська влада. Зважаючи на велику кількість народів у складі нового Союзу, ідею було б доречніше назвати інтернаціональною, хоча, декларативно, вона самостійно реалізувалась кожною республікою. Комуністична ідея на декілька десятиліть об'єднала більшість українців та інших народів, хоча залишалася невелика кількість і тих, хто розумів утопічність нових ідей та продовжував підтримувати українську національну ідею, але останні залишалися у меншості. З часом люди впевнилися у нездійсненності комуністичних ідей. А. Лінкольн з цього приводу писав: «Можна обманювати частину народу весь час. Можна обманювати весь народ деякий час. Але не можна весь час обманювати весь народ» [1]. Тому закономірною стала активізація в Україні наприкінці 1980-х років національно-визвольного руху, який відродив ідею здобуття незалежності.

У 1991 р. незалежна українська держава стала реальністю, отже, виникла потреба у формуванні нової ідеї. Втім, формування нової ідеї викликало численні спекуляції з боку політичної еліти, які, на жаль, продовжуються до сьогодні. На відміну від країн Балтії, які поставили собі за мету інтеграцію до сім'ї європейських країн та впровадження демократичних цінностей, в Україні цього не відбулося. Причини цього можна знайти різні, важливий результат, а він негативний.

Ми вважаємо, що сьогодні вкрай важливо згуртувати суспільство навколо проблем бідності, корупції, війни та окупації наших земель. Це намагалися зробити за допомогою мови та віри, але результатом стали нові протиріччя між Сходом та Заходом. Також не можна допускати розшарування суспільства на групи та клани, бо в «епоху глобалізації національна ідея стає мірилом духовності і протистоїть ідеологіям, орієнтованим на уніфікацію національних відмінностей і цінностей» [2].

Отже, життя суспільства неможливе без національної ідеї, яка об'єднує минуле, сучасне і майбутнє, є суспільним компромісом на основі спільних цінностей та інтересів [3, с. 415–416]. Національна ідея повинна містити реалістичні цілі й ефективні способи їх досягнення. Лише тоді вона згуртує навколо себе усіх українців. Вважаємо, що нині основу національної ідеї,

яка консолідує українське суспільство, має складати спільне прагнення подолати бідність та корупцію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сюдюков І. Шістнадцятий президент. До 200-річчя від дня народження Авраама Лінкольна. *День*. 2009. 14 лют. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya/shistnadcuyatiy-prezident> (дата звернення: 24.10.2021).

2. Мудрик Ю. Національна ідея як фактор консолідації українського суспільства. *Гілея: науковий вісник ВГО Українська академія наук*. 2018. Вип. 131 (№4). URL: <https://www.en.gov.ua/aktualyno/nacionalyna-deya-yak-faktor-konsoldacukransyukogo-susplystva> (дата звернення: 24.10.2021).

3. Політологія: навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / За наук. ред. д-ра політ. н. Хоми Н. М. [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. Львів : «Новий Світ – 2000», 2014. 779 с.

Науковий керівник: докторка соціологічних наук, професорка **Погрібна В. Л.**

Магда Є. В., Яценко Д. С.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури та
кримінальної юстиції,
2 курс, 8 та 10 групи

ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

Основною метою діяльності кожної держави є створення належних умов для існування, розвитку суспільства. На сьогодні Україна вже перетнула межу зниження народжуваності, за якою відбувається незворотне руйнування демографічного потенціалу країни, що призводить до втрати умов для відновлення чисельності населення. За роки існування незалежної України можемо спостерігати цілу низку демографічних проблем: скорочення народжуваності та старіння нації, еміграція населення, серед якого досвідчені фахівці різного напрямку діяльності переважно дітородного віку.

Основною цінністю держави є здорова, освічена та працездатна людина. Населення будь-якої держави виступає носієм економічних відносин, як трудовий ресурс та основний споживач виробленої продукції. Завчасна смерть людей призводить до негативних наслідків: гальмуються темпи соціального, економічного розвитку країни. За останні десятиліття можемо спостерігати чітку тенденцію старіння та скорочення чисельності населення в Україні. Чинники які безпосередньо впливають на депопуляцію населення – це недієва система охорони здоров'я, високий рівень смертності та досить низький рівень народжуваності (на 100 померлих – 57 живонароджених), військові дії на території Східної України, низький рівень доходу працюючих громадян [1, с. 305].

Звичайно, на демографічну ситуацію впливає й міграція. Притік та відтік населення це показники механічного руху населення, котрі сформувався завдяки природному приросту (перевищення показників народжуваності над смертністю) та сальдо міграції (різниця, що вираховується з числа осіб, котрі прибули на територію держави і кількістю тих, хто емігрував з тої самої території за один і той самий проміжок часу). Наприклад за 2019–2021 рр. кількість трудових емігрантів становить 3 мільйони осіб з України, в окремі періоди, під час сезонних робіт, було 7-9 млн. мігрантів. У той же час на постійне проживання за кордон виїхали 11 тис. 311 осіб, а повернулися – 1 тис. 996 [1, с. 305].

Актуальною проблемою сьогодні є поширення COVID-19 через що різко зросла смертність серед різновікових груп населення. За весь час пандемії в Україні нараховане понад 70 тисяч летальних випадків. Через поширення цієї інфекційної хвороби на території нашої держави спостерігається таке явище як надлишкова смертність, тобто це перевищення середніх значень кількості смертей за попередні роки (кількість померлих в Україні у травні 2021 р. становила 57,29 тис., що на 28,2% більше, ніж у травні 2020 р.).

Нагальною проблемою є стан навколишнього середовища в Україні, котре здійснює негативний вплив на стан якості життя населення. Діяльність людей, яка постійно супроводжується втручанням в природу несе за собою руйнування природних екосистем та забруднення довкілля та питної води. До цього додається відсутність належного контролю за якістю харчової продукції, яку постійно використовують споживачі. Зазначені наслідки значно впливають на стан здоров'я населення. Майбутній економічний та со-

ціальний розвиток суспільства пов'язаний з виснаженням природних ресурсів, що впливає на матеріальну базу для подальшого такого розвитку [2, с. 159].

В Україні існує проблема, котра полягає в тому що тривалість життя зростає, однак кількість новонароджених не є достатньою для збереження балансу населення. Слід також зазначити, що саме в нашій країні найбільша різниця тривалості життя в Європі між чоловіками та жінками (для чоловіків вона становить 66,92 року, а для жінок – 76,98.). На думку вчених, однією з головних причин низької народжуваності є небажання народжувати дітей через низький рівень життя. Варто зазначити, що держава надає соціальні виплати по народженню дитини, які не зіставні з сучасним рівнем життя населення. Через це в Україні спостерігається процес старіння нації, який в свою чергу призводить до створення фінансового тиску на країну, котрий полягає в потребі збільшення витрат на соціальну підтримку, сферу охорони здоров'я та виплату пенсій.

Наступною демографічною проблемою є висока смертність серед дітей (7,8 на 1000 народжених живими) [3, с. 93]. Ефективність політики, що націлена на забезпечення належного рівня соціально-економічного розвитку країни, характеризується скороченням рівня дитячої смертності, а це в свою чергу позитивно впливає на демографічні, соціальні та економічні процеси.

Отже, для того, щоб поліпшити демографічну ситуацію в Україні потрібно створити широку мережу служб соціальної допомоги, стимулювати народжуваність, підвищити рівень медичного забезпечення, посилити охорону праці та підвищити її оплату, забезпечити належними побутовими умовами населення, популяризувати здоровий спосіб життя. Демографічне відтворення має бути спрямоване саме на якісні параметри, а не на кількісні. Держава має зосередити свої зусилля на належному соціальному захисті осіб похилого віку та сімей з дітьми, економічному забезпеченні відтворення населення, поліпшенні екологічної ситуації в країні [4, с. 135].

ЛІТЕРАТУРА

1. Степанова А. В., Ливдар М. В., Ярошевич Н. Б. Демографічна ситуація в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 6(17). С. 304–309.
2. Грицик В., Канарський Ю., Бедрій Я. Екологія довкілля. Охорона природи: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ: Кондор, 2018. 290 с.

3. Требін М. П. Соціально-політичні студії : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2018. 544 с.

4. Палієнко О. А. Демографічна криза в Україні. *Молодий вчений*. 2017. №9.1(49.1). С. 133–136.

Науковий керівник: кандидатка соціологічних наук, доцентка **Сахань О. М.**

Малюта О. С.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
господарсько-правовий факультет,
2 курс, 3 група

ДИНАМІКА СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ

Наразі українське суспільство переживає досить вагомі зміни у структурі соціального складу. За роки незалежності в Україні відбулося безліч змін, котрі вплинули на настрої, доходи та соціальну ієрархію населення. Помаранчева Революція, Революція Гідності, війна на Донбасі, анексія Криму, світова економічна криза та різке падіння економіки після 2014 р. надзвичайно боляче відобразилися на долі звичайних українських громадян. Тому зараз дуже важливим є питання дослідження соціальної структури суспільства, щоб визначити перспективу становлення різних сфер державності, починаючи від культурної закінчуючи економічною та науковою та сформуванню комплексу ідей, які сприятимуть поліпшенню становища України та її населення.

Важливим елементом у будь-якому суспільстві виступають класи. Як правило, їх розділяють на вищий, середній та нижчий клас. Основу вищого класу, що базується на легітимних формах організації суспільного життя, позитивній, конструктивній логіці соціального розвитку, становлять підприємці, комерсанти, банкіри, певна категорія управлінців, представники творчої інтелігенції та ін. Проте особливість соціального розвитку українського суспільства, полягає в тому, що вагоме місце серед вищого класу займають несистемні елементи структури, які швидко розбагатіли, стали таким класом на основі нелегітимних засобів здебільшого у сфері торгівлі та посеред-

ницьких операцій. До цього переліку можна віднести осіб кримінального світу, корумповані чиновники керівники державних господарських підприємств, сьогоднішні олігархи, які зловживають своїм службовим становищем, використовуючи суспільне багатство для власного збагачення.

І проблема в тому, що співвідношення між впливом справжньої еліти та несистемних елементів дуже різняться, оскільки більший вплив мають саме другі. Вони поширюють корупцію, ухилення від сплати податків, ділять сфери впливу та нехтують нормативними інститутами. А це все досить негативно відображається на економіці, простому населенні та задає дуже сумнівний статус Україні на світовій арені.

Для успішного функціонування суспільства необхідною умовою є становлення успішного середнього класу. За цим поняттям розуміють прошарок населення, котрий має доволі гарний дохід, що забезпечує задоволення не тільки своїх базових потреб, а й таких, що дозволяють краще пізнавати світ та його блага (якісна освіта, придбання нерухомості, поїздки закордон, дорогі гаджети, ексклюзивна їжа тощо). Його велика концентрація в соціумі забезпечує ріст різних сфер у державі. Велика частка середнього класу стає економічним каталізатором з багатьох причин: платоспроможне населення дає широкі можливості інвесторам, оскільки останні бачать перспективи реалізації своїх амбіцій на тій чи іншій території, там можна отримувати прибутки; із середнього класу виходить багато підприємців, які створюють свій якісний продукт, що має попит. Це також сприяє росту національної економіки; конкуренція між середніми, забезпечує стрімкі умови, оскільки кожен хоче мати першість в своїй сфері, тобто вони змушені впроваджувати щось нове, що власне і є прогрес; вихідці з даного класу створюють якісну кількість кадрів, котрі будуть працювати в різних напрямках, що теж позитивно відобразиться на державі й рівні життя населення.

В Україні трансформація соціальної структури різко змінилася у 2014 р., через війну, кризу та послаблення економіки. Згідно досліджень ООН у 2013 р. частка середнього класу населення України становила 66%, згідно з поглибленими дослідженнями 2016 р., частка середнього класу в Україні є 14,2% та ще 34,8% – периферія середнього класу. Така мала кількість зумовлює соціальну деградацію, маргінальність та поширює песимістичні настрої. Це призводить до того, що потенційний середній клас, або стає жебракувати, або просто мігрує за кордон. А ситуація за останні роки не покращується.

Держава має створити збалансовані механізми соціального підйому, забезпечити гідною зарплатою фахівців та надати реальні соціальні гарантії. Хоч зараз і відбуваються значна кількість реформ, але їх мета не завжди втілюється в реальність. На це впливає дуже велика кількість причин, починаючи від ментально-песимістичного настрою населення, закінчуючи неспроможністю влади повною мірою перебачити механізм дії нововведень.

Подоланню даних проблем має сприяти більш ретельний відбір кадрів на ту чи іншу посаду, від звичайного вчителя до чиновника; загострення імперативного регулювання в сфері торгівлі й унеможливлення та антипатія до корупції; створення жорстких санкцій у разі порушення законодавства, що буде виступати гострим стримуючим елементом перед тим як порушити закон; унеможливлення кумівства, що призводить до узурпацію посад та зменшення якості функціонування різних структур тощо.

*Науковий керівник: докторка філософських наук, професорка **Клімова Г. П.***

Матвієнко Є. М.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
господарсько-правовий факультет,
2 курс, 2 група

НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА РОЗВИТОК МОЛОДІ

Двадцять перше століття активно набрало обертів у розвитку засобів масової інформації у зв'язку із стрімким технічним та науковим прогресом, що призвело до закладення основи формування суспільства нового типу – інформаційного суспільства. Це стало неминучою причиною значного посилення впливу ЗМІ на усі сфери життєдіяльності суспільства, особливо торкнувшись соціально-політичного та культурного розвитку. Від того, який відбиток вони залишатимуть у житті соціуму, залежить швидкість та якість розвитку об'єкту соціально-політичних студій, тобто суспільства, та його позиція на міжнародній арені. Засоби масової інформації представлені нині у багатьох формах, тому значення їх впливу важко переоцінити. Їх кількість призводить до конкуренції у цій сфері, що в свою чергу перетворило інфор-

мацію на товар, а її подання на змагання. Через це виникає постійна необхідність у збільшенні впливу на людину з метою перетворення останньої на постійного споживача їх специфічної продукції. Найбільш уразливою на вплив засобів масової інформації групою населення є молоде покоління. Несформована повністю психіка стрімко поглинає потік інформації, що нерідко має шкідливі наслідки. Відсутність контролю, як з боку наповнення ринку ЗМІ, так і з боку поглинання молоддю інформації, несе за собою негативні наслідки у вигляді формування помилкових морально-етичних принципів, зростання невмотивованої агресії та відсутності моральних орієнтирів молодого покоління. Мас-медіа призначені для публічного поширення, тому ця сфера є дуже місткою та не обходить жодну людину стороною. Більшість інформації є у вільному доступі, діти та підлітки постійно наражаються на небезпечний та некорисний контент. Майже повна відсутність регулювання та обмеження споживання певної інформації для деяких вікових груп з боку держави робить ці аспекти неможливими на глобальному рівні. Уся надія покладена на добросовісність різних видів ЗМІ, а також особистого нагляду та контролю батьків та опікунів за споживанням контенту дітьми, що також повністю не забезпечує безпеку отриманої інформації.

Нині існує проблема «забрудненого» інформаційного поля в усіх вікових групах населення, хоча наймолодша уражена найбільше. Вони бездумно поглинають інформацію з теледжерел, Інтернету, та реклами, стрімко розповсюджуючи її між собою. Важливим аспектом у впливі ЗМІ на розвиток молоді є якість споживаного контенту. Підростаюче покоління нерідко обирає розважальний та не високоінтелектуальний, що не тягне за собою жодного розвитку. Велика кількість джерел спричиняє розсіювання уваги, зниження розумової діяльності на рівні окремих суб'єктів, що складає загальну картину ситуації. Сукупність негативних наслідків, що помітні вже зараз, у майбутньому можуть призвести до деградації поколінь, у порівнянні із попередніми, та загальної деградації суспільства у духовній та інтелектуальній сферах.

Найефективнішим методом боротьби з негативним впливом ЗМІ на розвиток молоді є запровадження контролю та регулювання на рівні держави. Деякий контент може бути заборонений до перегляду та читання без дійсного підтвердження віку особи. Деякі ресурси можуть не працювати без реєстрації, для якої необхідно досягнення певного віку. Також, має місце

бути дозування контенту, як за кількістю споживання на день, так і видів інформації відповідно до дозволеного віку. Наприклад, поступово збільшувати межі доступного для поглинання, із досягненням певного віку дитини та підлітка. А також, раціональний розподіл розважального та контенту, що передбачає розумову діяльність та розвиток.

Отже, стрімкий розвиток засобів масової інформації тягне за собою посилення їх впливу, який може бути, як позитивним, так і негативним. Нині є необхідність до його регулювання з метою стабілізації співвідношення цих сторін. З кожним роком прогресу, проблема наслідків у розвитку молоді стає гострішою через розширення меж та доступності різного виду контенту. Результат нинішніх тенденцій стає помітним вже зараз та буде тягнутися поступово із дорослішанням поколінь. Головною задачею є недопускання моральної деградації молоді, збідніння їх духовного розвитку та кругозору шляхом активного втручання держави до цих процесів, соціуму в цілому та кожного суб'єкта окремо.

Науковий керівник: докторка філософських наук, професорка **Клімова Г. П.**

Маціборко А. В.,

Національна академія внутрішніх справ,
Прикарпатський факультет (м. Івано-Франківськ),

3 курс, 301 група

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Проблема вибору напрямку розвитку України, ідеї змін її державно-політичної системи є досить актуальним прикладним і науковим напрямом сучасних досліджень для науковців і політиків, як у нашій країні так і в Європі. Актуальність цієї теми зумовлена необхідністю вирішення питань державотворення, пріоритетів розбудови в Україні функціонально-ефективної та повноцінної правової держави, вироблення зовнішньополітичної стратегії держави, визначення шляхів та пріоритетів зовнішньополітичних відносин. Політична система – це сукупність установ і організацій, які так

чи інакше пов'язані із здійсненням влади (державна, політичні партії, громадські організації та ін.), а також норми і політичні традиції, що об'єднують зазначені установи і організації в систему і забезпечують її функціонування. Політична система суспільства виражає і забезпечує політичне життя даної країни [1, с. 95–97].

В Україні, як і в інших державах колишнього СРСР, перехід від авторитарно-тоталітарної системи суспільного устрою до демократичного суспільства і соціально-правової держави розпочався зі створення нової політичної системи. За роки незалежності Україна пройшла шлях формування власної політичної системи – починаючи від Декларації про державний суверенітет України, яка «проголошує державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах» [2] до прийняття Основного закону – Конституції України, цим самим обравши демократичний тип суспільно-політичного устрою для подальшого розвитку держави в європейському напрямі.

Носієм суверенітету й єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування [3]. Україна є парламентсько-президентською республікою. Державна влада в Україні згідно ст. 6 Конституції здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Єдиним представницьким, загальнонаціональним, колегіальним органом законодавчої гілки влади є Верховна Рада України, яка формується шляхом виборів. Повноваження Верховної Ради можна розділити на ряд напрямів: представницький, законодавчий, установчий та функція парламентського контролю.

В Україні склалася єдина система органів виконавчої влади, яку очолює Кабінет Міністрів України – вищий колегіальний орган виконавчої влади [4, с. 139]. Друге після Кабінету Міністрів місце у виконавчій вертикалі влади посідають центральні органи виконавчої влади, до яких входять: 1) міністерства; 2) державні комітети (державні служби); 3) центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом. Судову владу реалізують судді та, у визначених законом випадках, присяжні шляхом здійснення правосуддя у рамках відповідних судових процедур [5].

Після проголошення незалежності України в нашій державі було запроваджено посаду Президента. Конституція України визначає, що Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [3].

Отже, сучасна політична система України, маючи демократичну форму правління, обрала європейський стратегічний курс розвитку. Незважаючи на те, що вона є молодою, фактично не має досить ефективних традицій і досвіду самостійного функціонування, але з часом перебираючи досвід своїх сусідів, зможе в повній мірі забезпечити ефективне функціонування всіх державних органів влади та політичної системи в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політологія: підручник / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. 416 с.
2. Декларація про державний суверенітет України. Прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 р. №55-XI. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*. 1990. №31, ст. 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (дата звернення: 26.10.2021).
3. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. №30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.10.2021).
4. Політологія: енциклопедичний словник / [В. М. Денисенко, Л. Я. Угрин, Н. М. Хома]; за ред. д-ра філос. наук, проф. В. П. Мельника. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 406 с.
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. №1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. №31, ст. 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 26.10.2021).

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент **Пташник-Сердюк О. І.**

Мельник Д. С.,
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 6 група

ГІБРИДНА ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ

У наші часи термін «гібридна війна» широко обговорюється та використовується серед науковців як соціальне-політичне явище, але однозначного поняття стосовно цього не має. «Війна – це продовження політики іншими засобами», – даний вислів належить прусському військовому теоретику Карлу фон Клаузевиці і влучно характеризує таке явище як «гібридна війна». Гібридна війна характеризується прагненням однієї держави підпорядкувати собі іншу, використовуючи політичні, економічні, інформаційні важелі впливу, з метою створення внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням задля розпалу агресії у державі. Військовий експерт Філіп Карбер розрізняє військову та невійськову складову змішаної війни. Перша включає в собі використання конвенційних та неконвенційних сил, сил спеціальних операцій, проксі – сил. Друга – кіберпростір та медіа – простір, що породжують пропаганду, інформаційні війни. Всі чинники тісно між собою переплітаються та взаємопов'язані. Лукаш Вуйчик стосовно цього приводу вважає, що найяскравіша риса нової війни полягає в тому, що вона вестиметься не по-старим принципам, а в першу чергу в головах людей.

М. Требін – один із перших українських дослідників, що визначив гібридну війну як комбінацію з партизанської і громадянської війни, заволоду і тероризму, головними дійовими особами яких є нерегулярні військові формування, бойовики, кримінальні банди, міжнародні терористичні мережі, спецслужби іноземних держав, приватні військові компанії, військові контингенти міжнародних організацій.

Вчені називають гібридну війну типом конфлікту, який все частіше буде застосовуватися у XXI столітті. Хоча поняття гібридної війни стосується новітніх методів ведення війни, в історії простежуються досить виразні приклади, такі як війна у В'єтнамі, в Грузії, війна в Україні.

Розгорнута Російська агресія проти України досягла інтенсивного та довготривалого періоду, що кардинально змінило відношення «братських»

країн один до одного. Конфлікт, що відбувається протягом 7 років за своєю сутністю-міждержавний, з використанням іррегулярних засобів. У даній ситуації нападник має більш військові та економічні ресурси та потенціал, пропорція сил Росії та України за характером зворотна. Ця «гібридна» агресія несе в собі не тільки небезпеку для територіальної цілісності, суверенітету України, а й для країн ЄС. Проти України російська держава використовує весь спектр «гібридних» комплексів: інформаційні, енергетичні та економічні, збройні засоби для руйнування держави з середини. Багато з наведених вище арсеналів використовуються РФ проти європейських держав, такі як шпигунство, підтримка деструктивних сил, інформаційна диверсія. Ціль російської держави є перешкода європейського курсу України та повернення її у сферу впливу РФ, а наслідок цих діянь-руйнування українського суверенітету та державності. Стосовно Європейського Союзу Росія намагається зламати єдність європейського товариства та зруйнувати його цінності, чим посилити свій контроль та вплив на європейські країни.

Таке явище як «гібридна війна» не є цілком дослідженим. Постає питання, чи можливо за таких умов перемогти. Точної відповіді немає, адже поки не будуть вирішені передумови конфлікту, війна буде продовжуватися у всіх її вимірах.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Мирошніченко К. Р.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 7 група

ДО ПРОБЛЕМИ ЛЕГІТИМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ

Роль політичної влади для розвитку, функціонування та гідного існування кожної країни є провідною. Бо за допомогою політичної влади забезпечується організованість і порядок, координація дій різних елементів держави і суспільства, нормальне функціонування суб'єктів конкретного соціально-політичного простору. Особливе місце у функціонуванні полі-

тичної влади має *легітимація* – «процес набуття політичною владою суспільної значущості, що надає можливість носіям влади здійснювати визначальний вплив на суспільно-політичні процеси» [1, с. 489], довіра та згода соціуму з суб'єктами політичної влади, що виражається у підтримці останніх у боротьбі за владу та її реалізацію. Отже, легітимація грає роль «невидимого генія у будь-якому суспільстві» (Й. Блайгож) [2, с. 25].

Науковці не перестають дискутувати з приводу феномену легітимації влади. Наприклад, соціологи трактують легітимацію державної влади, яка є однією з форм влади політичної, як «складний соціальний процес, результатом якого є визнання влади легітимною» (В. Ковальчук) [3, с. 234]. А політологи називають легітимацію влади «процесом постійного завойовування довіри суспільства» (Є. Цокур) [4, с. 154].

В Україні інтерес до проблеми легітимації політичної влади почав помітно зростати із становленням незалежності нашої країни, в період конструювання моделі діалогу між владою і громадянами. Складний перехід соціально-політичної системи України від тоталітаризму до демократії не забезпечив остаточної довіри та порозуміння між багатомільйонним населенням нашої країни та представниками влади, серед яких довгі роки залишалися колишні партократи, поступово їх розбавили представники кримінальних кіл та олігархи.

Аналіз легітимації політичної влади в умовах сучасного розвитку Української держави виявив чималу кількість проблем, які зумовлені традиційно-раціональними (традиційна повага до закону, визнання довершеності політико-правових процедур ротації влади) і нормативно-ціннісними чинниками (відповідність політичних рішень принципам законності, справедливості, доцільності). Ситуація перманентної конфронтації у суспільстві та органах влади призвела до зростання випадків несприйняття народом різних політичних рішень та поширення політико-правового нігілізму серед різних верств населення.

Доволі швидко починає набувати актуальності модель суспільного устрою, що має назву «деліберативна демократія», ключовим елементом якої є легітимація. Завдяки встановленню деліберативної – нового виду продуктивної комунікації між громадянським суспільством і державною владою, з'являється, на думку багатьох експертів, ефективний спосіб легітимації – публічне обговорення. Реалізація такої теорії виявляється необхідною для вирішення кризових ситуацій, які спричинені трансформаціями у політичному аспекті. Прикладом можуть слугувати євроінтеграційні процеси в Україні, адже вони можуть пройти доволі результативніше та менш за-

тратно за допомогою втілення в життя практики делібертивної демократії. Або ж удосконаленням процесу децентралізації через створення комунікації між керівництвом новоутворених територіальних громад і місцевими жителями відповідних територій.

Підбиваючи підсумки, можна зауважити: легітимація політичної влади, як своєрідний регулятор суспільних відносин, сприяє розумінню й оцінюванню соціально-політичної реальності, є основою здійснення політичними силами ефективних перетворень в країні, встановлення стабільності в суспільстві та забезпечення прогресивного розвитку держави [1, с. 490]. Тому в умовах соціально-політичних реалій це багатоаспектне явище потребує особливої уваги та детального вивчення, як з боку науковців, так і діючих політиків задля забезпечення доцільності та практичної користі політики, яку проводить влада, визнана та підтримана народом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сахань О. М. Легітимація. *Соціологія права: енциклопедичний словник* / за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2020. С. 489–490.
2. Кравцова З. С. До питання визначення поняття «легітимація державної влади»: конституційно-правовий аспект. *Юридичний науковий журнал*. 2015. С. 24–28.
3. Ковальчук В. Б. Легітимність державної влади: теоретико-правові аспекти: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2011. 447 с.
4. Цокур Є. Г. Легітимність політичної влади в Україні у контексті Революції Гідності. *Економіка і право*. 2014. № 25. С. 153–160.

Науковий керівник: кандидатка соціологічних наук, доцентка **Сахань О. М.**

Мішко А. В.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
3 курс, 18 група

ПРОБЛЕМИ НАРКОМАНІЇ СЕРЕД МОЛОДІ УКРАЇНИ

Серйозним злом для кожної окремої особи, а також соціальною та економічною небезпекою для всього людства є наркоманія, під якою ми розу-

міємо розлад психіки, що детермінований залежністю від наркотичних речовин, який виникає внаслідок зловживання ними; захворювання, яке відбивається у фізичній і (або) психічній залежності, яка поступово призводить до глибокого виснаження фізичних і психічних функцій організму. Особливо небезпечним є те, що вона має тенденцію до швидкого поширення. Сьогодні проблема наркоманії особливо гостро стосується саме молоді, адже через наявні в цієї соціально-демографічної групи психо-біологічних, соціальних особливостей, вживання наркотиків для неї може мати надзвичайно згубні наслідки. Саме вона з нестійкими ціннісними орієнтаціями та відсутністю усталеного інтегрального статусу стає основною жертвою наркоманії.

Соціальна небезпека і шкода, яких завдає наркоманія суспільству, як відзначають науковці, полягають у такому: у широкому соціальному плані вона завдає матеріальної шкоди, часто спричиняє травми на виробництві і правопорушення, загалом зменшує здатність населення вести здоровий спосіб життя; хвороба на наркоманію, або в цілому, наркотизм, є соціальною хворобою, яка загрожує здоров'ю населення, впливаючи на демографічний, соціальний та економічний стани держави.

Серед причин вживання наркотиків найчастіше називають особливості характеру, психічні і фізичні розлади, вплив різних соціальних чинників. Причини значного поширення наркоманії серед молоді значно варіюються від діаметрально протилежних – несприйняття своїм оточенням до вроджених хвороб, що потребують постійного вживання психотропних речовин. Такі причини можуть носити характер наслідування друзів, колег чи родини, виступати своєрідним протестом, бути результатом внутрішньої кризи, що зруйнувала ідеали молоді людини.

На думку науковців, поширення наркоманії супроводжується комплексом проблем: розповсюдженням інфекційних хвороб (ВІЛ/СНІД, як свідчить статистика, до 80% хворих на СНІД – ін'єкційні наркомани), втратою працездатного населення, погіршенням фізичного та морального здоров'я нації, занепадом культури тощо. Молодь – майбутнє країни, інтелектуальний, виробничий її потенціал, значна частина якого перебуває у репродуктивному віці. Наркоман, урахувавши його емоційний та психологічний стан, виключений як з виробничих відносин, так і з репродуктивного процесу. До того ж, навіть, у разі вагітності наркоманки або від наркомана дитина народжується з біологічними та психічними вадами, у тому числі і з наркозалежністю.

Побудова громадянського суспільства та правової держави гальмується за умови, що значна частка формально працездатного населення, яка могла б поступовими кроками творити майбутнє України, страждає на наркоманію. З огляду на це, важливе значення має соціально-профілактична діяльність. Ефективність попередження наркоманії залежить від розв'язання масштабних соціальних, економічних, культурних, медичних, правових та інших проблем, які зумовлюють існування даного явища в нашому суспільстві. Необхідний комплексний підхід до її профілактики. Для досягнення стратегічної мети із вирішення проблем наркоманії серед молоді повинна існувати взаємодія державних та недержавних інституцій, спрямована на комплексну та виважену політику у сфері боротьби з наркоманією.

Науковий керівник: кандидатка філософських наук, доцентка **Воднік В. Д.**

Надточий А. М.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 10 група

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Проблема громадянського суспільства завжди посідала чільне місце у розвитку політико-юридичної думки, а в наш час – вона піднялася ще на вищий щабель, адже із кожним днем стає все більше правосвідомих громадян нашої країни. Саме поняття «громадянське суспільство» можна визначити як самоорганізовану й саморегульовану сферу суспільного життя, у якій функціонують добровільні некомерційні недержавні об'єднання, що втілюють свободи цінності й солідарності, надають людині можливість реалізувати свої громадянські права [1, с. 160-166]. Хоча в ньому вказано про «недержавні об'єднання», проте існувати громадянське суспільство може тільки в державі, вони доповнюють один одного. Саме правова держава є інструментом забезпечення життєздатності громадянського суспільства,

його формою організації та охороною інтересів, а громадянське суспільство є умовою розвитку і вдосконалення правової держави [2, с. 331–349]. Завдяки громадянському суспільству держава як системне утворення, її демократичні, соціальні та правові риси, набувають характеру стійких зв'язків, що характеризуються взаємозумовленістю і взаємозалежністю. Демократичний і соціальний розвиток держави починає падати саме тоді, коли порушується єдність системи цінностей громадянського суспільства.

Україна є правовою державою, що зазначено в статті 1 Основного Закону. Її соціальною основою є саморегулююче громадянське суспільство, яке є системним соціальним організмом. Найважливішою ознакою громадянського суспільства є його складна структура, що включає в себе, недержавні соціально-економічні відносини та інститути, політичні партії і рухи, сфера охорони здоров'я й освіти, добровільно сформовані громадські об'єднання, що ґрунтуються на різноманітних інтересах та потребах індивідів. Розвитку громадянського суспільства не можна досягти виключно за рахунок механічного збільшення кількості громадських організацій, а рівень розвитку оцінювати виключно за формальними показниками, тобто кількістю інститутів громадянського суспільства. Його розвиненість визначається якісними характеристиками, такими як довіра, толерантність, взаємодопомога, солідарність, спрямованість на громадські справи, почуття відповідальності, а також інтенсивністю та результативністю функціонування його структурних елементів, кількістю залучених до них громадян. Наразі, його зміцнення полягає в гармонійному розвитку економічних, політичних, духовних складових життя суспільства та держави, які мають за мету охороняти цінність цивілізації – людину. При цьому, головним є формування в суспільній свідомості розуміння того, що основні функції громадянського суспільства проявляють себе через інтеграцію соціуму, створення середовища, в якому формується суспільно активний індивід. Це дуже залежить від рівня культури та освіти, правової освіти, ініціативності та соціальної активності. Тому, звідси випливає, що є велика потреба в підвищенні рівня освіченості населення, яке має стати активним будівником правової демократичної держави.

Отже, можна сказати, що правова держава і громадянське суспільство є тісно пов'язаними між собою поняттями, які впливають одне на одне, а їх взаємодія – є гарантією успішного розвитку держави та суспільства, та основою для зміцнення загальних гуманістичних ідеалів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.

2. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. 536 с.

Науковий керівник: докторка філософських наук, професорка **Клімова Г. П.**

Павленко К. В.,

Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця,
факультет міжнародних відносин
і журналістики,
1 курс, група 6.01.291.010.21.1

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Процеси глобалізації, складником яких є конкуренція світових і регіональних держав у геокультурному, гео економічному та геополітичному просторі, спричиняють появу нових технологій зовнішнього впливу одних держав на інші, однією з яких можна вважати «гібридні війни» [1, с. 52]. Слід відмітити, що головним аспектом гібридної війни є поєднання трьох видів насилля – терористичного, кримінального і військового. Їх застосовують для досягнення політичних цілей, якими найчастіше є бажання зруйнувати легітимність, довіру і авторитет представників влади.

Переважає більшість дослідників сходяться на думці про те, що провідною складовою гібридної війни є інформаційна війна. Так, постійний розвиток системи масової комунікації призводить до стирання кордонів, широким можливостей для здійснення маніпулятивного впливу на свідомість населення країни-суперника з насаджуванням власних ідей. Слід зазначити, що термін «інформаційна війна» використовував одним з перших Т. Рона в аналітичному звіті для компанії Боїнг «Системи зброї і інформаційна війна» в 1976 р. З того моменту починається формуватися розуміння того, що інформація може бути зброєю [2, с. 67]. Виділяють два провідних напрямки впливу інформаційної зброї: вплив на інформаційні засоби і системи проти-

вника та вплив на свідомість людей. Перший напрямок отримало ще назву кібервійни, коли атакам піддається технічне обладнання і системи його програмного забезпечення. Другий напрямок – це старі способи пропаганди і агітації, контрпропаганди і контрагітації. Об'єктом інформаційної війни є як масова свідомість, так і індивідуальна, при цьому інформаційний вплив може здійснюватися як на тлі інформаційного шуму, так і в умовах інформаційного вакууму. Засобами ведення інформаційної війни є будь-які засоби передачі інформації. Інформаційний вплив може існувати у вигляді спотворення фактів, пліток, викиду дезінформації або поданні інформації у вигідному для себе ключі [3, с. 103–104]. Інформаційні мережі через інформаційні потоки пропагандистського, навчального, маніпулятивного і навіювального спрямування охоплюють людину своїми впливами, змушують підкорятися нав'язуваній думці.

Традиційні ЗМІ все більше працюють з Інтернет-ресурсами як джерелами інформації і засобом впливу на свідомість громадян. Інформація в мережі стає все більш масово затребуваною, суспільно значимою і швидко розповсюджується. Метою інформаційної війни є управління процесом зміни свідомості людей, їх світогляду, ставлення до суспільства і держави; небезпекою для людей є втрата ними власної волі, а для держави – її суверенітету. Основне завдання інформаційних війн полягає у маніпулюванні свідомістю людей: внесенні у суспільну та індивідуальну свідомість ворожих, шкідливих ідей та поглядів; залякуванні свого народу образом ворога; дезорієнтації та дезінформації мас; послабленні певних переконань, устоїв; залякуванні супротивника своєю силою, могутністю [3, с. 147–148].

Таким чином, гібридна війна – це війна без правил, яка вирізняється агресією, використанням сучасних інформаційних технологій та сучасних методів мобілізації, вона спрямована на руйнування духовного світу націй і народів, проти яких ведеться [4, с. 496–497]. З огляду на важливість інформаційної складової гібридну війну називають ще інформаційною війною або, зважаючи на великий вплив інформації на людей, інформаційно-психологічною війною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сучасна політична лексика : енциклопед. словник-довідник / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за наук. ред. Хоми Н. М. Львів: «Новий Світ-2000», 2015. 396 с.

2. Феськов І. В. Основні методи ведення гібридної війни в сучасному інформаційному суспільстві. *Актуальні проблеми політики*: зб. наук. пр. Одеса: Фенікс, 2016. Вип. 58. С. 66–76.

3. Почепцов Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології XXI століття. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2017. 260 с.

4. Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс: монографія / за ред. В. А. Кротюка. Харків: ФОП Федорко М. Ю., 2021. 558 с.

Науковий керівник: кандидатка соціологічних наук, доцентка **Жеребятнікова І. В.**

Перепелиця К. О.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 15 група

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА У ФОКУСІ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ДУМКИ

Сфера безпеки є основною фундаментальною цінністю кожного суспільства. З одного боку вона виступає як об'єкт суспільної життєдіяльності, а з другого – втілює й підсумовує спрямованість, змістовність, ефективність. Зазвичай у сучасній системі виділяють два підходи до розуміння національної безпеки. Перший поділяється вітчизняними дослідниками й закордонними соціальними філософами, політологами. У фокусі цього підходу відображені проблеми цінності свободи й безпеки особистості. На думку прихильників цього підходу (І. Джохадзе, В. Тураєва, О. Белова, Г. Грачова, В. Михеєва), захист держави та суспільства є не самоціллю, а лише функцією забезпечення свободи й безпеки конкретного індивіда.

Другий підхід зосереджує увагу передусім на безпеці суспільства держави. Нормативна концепція полягає в тому, що сильна держава гарантує безпеку особистості й суспільства. Такий підхід характеризується досягненням безпеки держави й суспільства за рахунок охорони особистості. Доцільно вважати, що лише гармонійне, збалансоване об'єднання захисту особистості, суспільства й держави може забезпечити національну безпеку.

Словосполучення «національна безпека» може трактуватися як безпека народу, нації, тобто населення країни, з урахуванням представників різних національностей, які виступають як співгромадяни; безпека суспільства, тобто сукупності людей, об'єднаних історично обумовленими умовами спільної життєдіяльності; безпека держави, тобто організаційно-правової форми об'єднання народів, нації, що є засобом ведення спільних справ.

Національну безпеку можна визначити показником здатності суспільства й держави, утримувати чи усувати внутрішні й зовнішні загрози соціальному ладу, національному суверенітету, територіальній цілісності, економічному розвитку, іншим важливим елементам духовної й матеріальної життєдіяльності. Створення необхідних умов для надійного захисту інтересів держави й нації, успішне вирішення соціальних, політичних, економічних й інших завдань є основним підґрунтям зміцнення національної безпеки.

Людина – це самостійна біологічна істота, яка постійно включена у відносини із собі подібними, які володіють розумом, волею й характером. Включеність людини в соціальні дії робить її особистістю. Таким чином, особистість – це стійка система соціально значущих рис, що характеризують індивіда як члена суспільства чи спільності. Коли люди збираються для встановлення держави, то вони виділяють перед собою завдання: забезпечити безпеку суспільству й особистості таким шляхом, щоб єднаючись з іншим, кожен залишався настільки вільним як і раніше. Піклування про самозбереження – найважливіша з турбот держави.

Суспільство та держава постійно перебувають у безперервній взаємодії. Ефективний механізм управління й координація діяльності суспільних груп, політичних сил і чинних інститутів захисту становлять безпеку держави. Суспільні інститути, норми, розвинені форми суспільної свідомості, що дозволяють реалізувати права і свободи всіх груп населення та протидіяти тому, що веде до розколу суспільства наявні для безпеки. Захист особистості полягає у формуванні комплексу правових і моральних норм, суспільних організацій та інститутів, які дозволяють задовольнити соціально значущі потреби й розвинути здібності без відчуття протидії держави й суспільства. Отже, забезпечення всіх рівнів національної безпеки, у тому числі й безпеки суспільства, визначається реалізацією збалансованих інтересів особистості, суспільства й держави в різних сферах.

Науковий керівник: кандидатка соціологічних наук, доцентка **Волянська О. В.**

Пишкун К. А.,
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України
2 курс, 8 група

ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Концепція гібридної війни не є особливо новою для історії. Вона є поєднанням звичайної і нетрадиційної війни, що тягнеться за межі поля бою і охоплює економічну, дипломатичну, інформаційну (включаючи психологічну, кібер-дезінформаційну) і політичну війну. Концепція гібридної війни, в першу чергу, ґрунтується на здатності націлюватися на віддалені об'єкти та процеси за допомогою нетрадиційних військових засобів, особливо тих, які мають вирішальне значення для державних та військових функцій. Загальна мета гібридної війни полягає в тому, щоб зруйнувати державу-супротивника шляхом дестабілізації економіки, розчарування та невдоволення населення, розколу меншин, населення, створення умов, що заохочують контрольовану та неконтрольовану міграцію, придушення цивільного опору та руйнування критичної інфраструктури. Йому сприяє вибіркове застосування розвідувальних можливостей, операцій спеціального призначення, звичайних збройних сил та нерегулярних комбатантів (терористів, злочинців, груп ополченців, найманців, рухів опору, партизанів тощо). Сучасний приклад гібридного конфлікту можна чітко проілюструвати бойовими діями, що відбуваються в Україні.

Одним із компонентів гібридної війни є інформаційний компонент. Військові дії в гібридній війні приглушені, а інформаційні, навпаки, різко посилені. Інформаційні операції спрямовані на: а) масову свідомість у тактичному аспекті, коли вирішуються завдання близького плану; б) масову свідомість у стратегічному аспекті, коли вирішується проблема досягнення цілей далекого плану; в) структури управління, алгоритми прийняття рішень, що має за мету зміну цінності популяції.

Бойовим діям в Іловайську та Дебальцевому в Україні передував значний сплеск активності в інформаційному просторі. Негативна інформація про

ключові органи Збройних Сил України та представників уряду широко поширювалася (зазвичай, спалах негативної інформації в Інтернеті передувач початку нової бойової кампанії).

Інформаційно-психологічні операції супротивника у кіберпросторі вимагають використання різних інтернет-ресурсів. Прикладами інформаційно-психологічних операцій є підготовка та розповсюдження конкретної інформації в соціальних мережах та інших інтернет-ресурсах для дискредитації української влади, командування та військовослужбовців ООС в рамках кампаній «Генерали-зрадники України», «Привіт українській артилерії» тощо. Дезінформація або безконтрольна, неправдива інформація, включаючи використання спеціальних технологій просування таких повідомлень через Інтернет, часто поширюється в національному кіберпросторі через різноманітні ресурси.

Кіберагресія проти ключових фігур в уряді сприяє розширенню спектра негативних інформаційних потоків, щоб посилити існуючу громадянську недовіру та антиурядову поведінку. В Україні наслідки таких дій у 2014 року призвели до дискредитації Збройних Сил, невдоволення та недовіри, спрямованих в адресу військово-політичних органів держави, сіяли сумніви щодо необхідності військових дій, а також шкодили цивільному моральному духу та заохочували дезертирство серед військовослужбовців.

Гібридна війна – це війна без правил, яка вирізняється агресією, використанням сучасних технологій та сучасних методів мобілізації, вона спрямована на руйнування духовного світу націй і народів, проти яких ведеться. Серед трьох її складових (інформаційна, психологічна, ідеологічна) найважливішою є інформаційна складова, головні суб'єкти якої – ЗМІ та Інтернет. З огляду на важливість інформаційної складової гібридну війну називають ще інформаційною війною або, зважаючи на великий вплив інформації на людей, інформаційно-психологічною війною.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор Панфілов О. Ю.

Рафальська А. М.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 8 група

ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ: ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Останнім часом, із зростанням рівня робочого руху, тема трудової міграції знову стала актуальною в Україні. Світовий досвід показує, що міграція робочої сили створює безперечні перешкоди як для країн, які отримують робочу силу, так і для країн, які її забезпечують. Водночас міжнародна міграція робочої сили породжує гострі соціальні та економічні проблеми, проте існують і позитивні наслідки цього явища.

Країни, що приймають мігрантів, одержують такі переваги: 1) зростає конкурентоспроможність вітчизняних товарів, що пов'язано зі зниженням ціни іноземної робочої сили, що, в свою чергу, впливає на вартість виробництва; 2) іноземні робітники, створюючи додатковий попит на товари та послуги, стимулюють зростання виробництва та додаткової зайнятості у приймаючій країні; 3) імпорт кваліфікованої робочої сили заощаджує витрати на освіту та навчання місцевого населення; 4) іноземні робітники часто розглядаються як певний амортизатор напередодні кризи та безробіття; 5) іноземні працівники не отримують пенсії і не беруться до уваги при реалізації різних соціальних програм.

Але імпорт робочої сили також має «недоліки», які включають додаткову конкуренцію на місцевому ринку праці, що призводить до збільшення рівня безробіття. Крім того, масова імміграція завжди супроводжується зростанням соціальної напруги в суспільстві, конфліктами на расовій, національній та регіональній основі, зростанням кількості злочинів та іншими негативними явищами.

Країни-експортери праці також мають позитивні та негативні сторони. До переваг можна віднести наступні фактори: 1) експорт робочої сили є важливим джерелом потоку вільно конвертованої валюти у країну; 2) експорт робочої сили зменшує тиск надлишку робочої сили на місцевому ринку праці та, відповідно, соціальну напругу в країні; 3) країна-експортер

робочої сили отримує безкоштовне навчання робочої сили новим професійним навичкам та знайомству з передовою організацією праці.

Водночас країни-експортери робочої сили стикаються з певними негативними наслідками. Основна з них – еміграція висококваліфікованого, ініціативного персоналу, необхідного для національної економіки. Це також відноситься до внутрішнього відтоку інтелекту від освіти, науки та культури до менш інтелектуальних сфер діяльності за кордоном.

Також незаконне становище українців за кордоном знижує ціну їхньої праці, створює умови для численних зловживань, формує думки у роботодавців країн-імпортерів про те, що Україна є бідною та нерозвиненою державою. Більше того, нелегальна трудова міграція не приносить доходу державі та не поповнює соціальні фонди, а також ускладнює взаєморозрахунки з іншими державами з цього питання.

Таким чином, можемо вказати на наступні переваги зовнішньої трудової міграції для України: 1) сприяння інтеграції України у світовий ринок праці; 2) зниження рівня безробіття на національному ринку праці та зменшення соціальної напруги у суспільстві; 3) отримання додаткової іноземної валюти в Україні у вигляді грошових переказів трудових емігрантів та інвестицій в економіку шляхом створення спільних підприємств із іноземними засновниками; 4) покриття дефіциту спеціалістів в Україні за рахунок іноземної робочої сили; 5) стимулювання виробничої діяльності українських працівників за рахунок створення конкуренції з іноземними спеціалістами.

Серед негативних наслідків трудової міграції можна виділити наступні: 1) втрата Україною найбільш конкурентоспроможної частини власної робочої сили, що призводить до уповільнення науково-технічного прогресу; 2) посилення тиску на національний ринок праці через створення конкуренції з боку іноземних громадян місцевої робочій сили; 3) втрата Україною іноземної валюти, що експортується іммігрантами у формі їх власних заощаджень; 4) зростання злочинності та соціальної напруги суспільства через етнічні конфлікти.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор Панфілов О. Ю.

Саповська І. Л.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 5 група

ПОЛІТИКА ЯК ІНСТИТУТ СУСПІЛЬСТВА

Політика – один з найважливіших соціальних інститутів, за допомогою якого суспільство здійснює розподіл влади, встановлює певний порядок організації суспільного життя і розробляє найбільш важливі для суспільства рішення. Поняття «політика» досить тісно пов'язане з поняттям «влада», адже немає політики без владних відносин, тобто без здатності, права і можливості одного соціального суб'єкта впливати на дії іншого, де в основі впливу буде покладено свою волю і авторитет, моральні і правові норми, звичаї і традиції, і в разі невиконання із загрозою примусу і покарання. Разом з тим, влада і політика – це не одне й теж саме, оскільки не будь-яка влада є політичною. Влада – це явище як соціальне так і політичне. Так, влада глави сім'ї над її членами, взята сама по собі, – це не публічна, а особиста, індивідуальна влада, а тому й не виступає як політика. Тому, наприклад, у додержавному суспільному устрою, тримаючи на чолі влади голову роду, була відсутня політична влада.

Публічна влада, перш за все – влада держави і політика виникають і існують тоді, коли суспільство в результаті свого розширення і ускладнення виявляється нездатним керуватися попередньо встановленими нормами та устроєм. Виникнення соціальної неоднорідності і породжує необхідність в політиці, державі, тобто в механізмах регуляції взаємин між соціальними групами з різними спрямованими інтересами. Політика об'єднує різні соціальні групи з несумісними інтересами і реалізує інтереси спільнот, знаходить певний баланс між ними найбільш безпечним для них шляхом.

Політика визначає довгострокові цілі і завдання суспільного розвитку, розподіляє владу і ресурси і мобілізує населення на виконання поставлених цілей. Окрім цього, основними завданнями політики є підтримання впорядкованості, стабільності суспільного життя, легітимація політичної влади (забезпечення прийняття населенням влади, визнають її звичаї управління і згоду їй підкорятися), політична соціалізація (засвоєння всіма учасниками

політичного процесу, політичної культури). У залежності від громадської думки визначається чи відповідають рішення поставленій меті та чи мають вони право бути прийнятими. Якщо проблема вирішується через запропоновані політичною владою методи, тоді політичний цикл завершується, якщо ж ідея потерпіла поразку, то цикл відновлюється. Інколи трапляється, що вирішення однієї проблеми створює нові, які вже будуть розглядатися в новому політичному циклі.

Отже, підсумовуючи, у найбільш загальному понятті політика – це особливий вид людської діяльності, пов'язаний з отриманням і здійсненням влади. Політика це також відносини, які виникають між групами людей з приводу влади, насамперед державної влади. Найголовнішим призначенням держави та її політики є саме досягнення врівноваження, стабільності існуючого суспільного устрою. Якщо ж суспільний устрій перестає відповідати об'єктивним потребам прогресу, то держава і її політика стає гальмом розвитку і виникає потреба в перетвореннях (політична революція). Таким чином, можемо прослідкувати наскільки суспільний розвиток залежить від політики і навпаки.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Пауфілов О. Ю.**

Сафарян Н. А.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет,
2 курс, 2 група

ВПЛИВ СІМ'Ї НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКІВ

У житті кожної людини батьки відіграють велику і відповідальну роль. Вони дають перші зразки поведінки. Дитина наслідує їх і прагне бути схожою на матір і батька. Взаємовідносини у сім'ї значно впливають на становлення людини як особистості, її світогляд, принципи, з якими вона йде по життю, на характер, на поведінку у суспільстві, на вміння адекватно реагувати на критику, на її самооцінку тощо. Особливо актуальним це є для підлітків, адже саме в підлітковому віці, коли найінтенсивніше відбувається

ся розвиток самосвідомості, батьківське ставлення набуває вирішального значення для становлення й закріплення образу «Я». Взаємини батьків і дітей є однією з найбільш вагомих проблем, бо саме у взаємодії з сім'єю особа входить в оточуючий світ, оволодіває цінностями, нормами і правилами, прийнятими в суспільстві. Так, саме у підлітковому віці закладаються основи наступного соціального життя у зрілі роки.

Слід зазначити, що важливу роль в житті людини грає стиль виховання. Авторитарний виховний стиль означає пригнічення почуття гідності, ініціативи, самостійності одними членами сім'ї в інших. Жорсткі накази, примус, свавілля батьків призводять до значних порушень у формуванні особистості дитини. Демократичний стиль сімейних стосунків передбачає батьківську підтримку й допомогу дітям у їх окремих справах, взаєморозуміння, взаємоповагу дітей і батьків, встановлення партнерських взаємин, заснованих на співчутті та співпереживанні. Ліберальний стиль виховання характеризується наданням повної самостійності дітям.

Нині в Україні спостерігається значне збільшення проблемних сімей, що призводить до соціально-психологічної та педагогічної дезадаптації дітей. Але життя сім'ї, її звичаї, захоплення, ідеали, уподобання, заняття, розваги, весь побут її життя в свою чергу є відображенням життя усього суспільства, в яких безпосередньо проходить її життя та діяльність. Рівень моральної культури батьків, їх життєві плани і прагнення, досвід соціального спілкування старших, сімейні традиції, вся атмосфера у рідному домі часто має вирішальне значення в становленні особистості дитини. Успішна реалізація виховного потенціалу сім'ї, спрямованого на формування повноцінного громадянина суспільства, який у майбутньому зможе створити повноцінну сім'ю, значною мірою залежить від її типу та рівня матеріального забезпечення, культури сімейних стосунків, педагогічної культури батьків. Сімейні взаємини мають значний вплив на вольовий розвиток у підлітковому віці. В умовах тривалих конфліктів у сім'ї морально-вольова сфера дитини травмується. Неблагополучне сімейне оточення, прорахунки у вихованні, погіршення внутрішньо сімейних стосунків призводять до збільшення кількості підлітків, чия поведінка виходить за межі моральних та правових норм, зокрема, призводить до набуття шкідливих звичок у дітей (куріння цигарок, вживання алкоголю, знайомство з наркотичними речовинами), що в результаті стає способом життя молодшої людини.

Отже, можна зробити висновок, що головним чинником формування особистості підлітків є батьки. Стиль батьківського виховання є основним

фактором впливу на формування особистості підлітків. Сім'я має великий вплив на формування особистості, формує позицію підлітка щодо світу і до самого себе, формує ціннісні орієнтації, пріоритети. Сімейні умови, включаючи соціальний стан, рід занять, матеріальний рівень і рівень освіти батьків, значною мірою визначають життєвий шлях дитини у майбутньому.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Сліпачик А. І.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 6 група

ДЕСТРУКТИВНІСТЬ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ: ПОЛІТИКО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Політична влада – це вершина управління, центр розвитку, взаємодії, комунікації між окремим індивідом, народом, суспільством в цілому з одного боку та представниками влади, політичними інститутами з іншого. Важко не погодитися з твердженням американського соціолога Е. Тоффлера, який зазначав у своїй праці «Зсув влади: знання, багатство і насилля на порозі XXI століття», що система влади пронизує сучасне суспільство наскрізь, від неї ніхто не вільний [1, с. 26]. Він також акцентував увагу на новому ракурсі розуміння влади, у якому виключно знання – могутній інструмент здійснення ефективного, легітимного, стабільного управління.

В історії розвитку людства є чимало прикладів того, як політичні лідери, отримавши доступ до влади, нівелюють здійснення своїх передвиборчих обіцянок. Натомість власні інтереси, потреби, задоволення індивідуальних амбіцій ставлять вище потреб суспільства, таким чином підривають та знецінюють рівень довіри до себе. Недовіра до влади, розчарування в її спроможності вирішити нагальні проблеми, подолати труднощі, корумпованість державної системи та прагнення до справедливості стають наслідком радикальних дій людей, коли вони керуються власними уявленнями про належний, справедливий демократичний лад.

Яскравим сучасним прикладом самостійного руйнування влади є події Революції Гідності, коли внаслідок неправового, а по суті – деструктивного для країни рішення тодішнього Президента України, була змінена вся управлінська державна система. На думку Ю. Шайгородського «Одним із надбань Майдану є сформоване у масовій свідомості уявлення про певний ефективний спосіб дії у ситуації, коли влада не виконує обіцянок, коли її дії й рішення не відповідають суспільним очікуванням і коли його (очікування) ресурс вичерпано. І президентські, і парламентські вибори у свідомості громадян – лише необхідна передумова для ефективних рішень і дій. Їх відсутність або ж хибна, з погляду суспільства, спрямованість – стане достатньою підставою для нового, з непередбачуваними наслідками, революційного сплеску» [2, с. 250]. У справжньому демократичному суспільстві мають превалювати людина, її права, а потім держава та її права. В іншому випадку це може призвести до становлення авторитарного або тоталітарного політичного режиму на чолі з жорстким диктатором або до втрати державності, її територіальної цілісності.

Одним з актуальних проявів деструкції політичної влади в Україні є явище *абсентеїзму* [3, с. 8–9]. Коли внаслідок низької ефективності та результативності діяльності політичних інститутів громадяни втрачають довіру до органів влади, у суспільстві розповсюджується політична апатія і значна частина громадян ухиляється від участі у політичних виборах. У свідомості громадян закріплюється думка, що від їхнього голосу розвиток держави не залежить та в цілому не зміниться. Небажання українських громадян реалізувати своє активне виборче право пояснюється ще й тим що, вибори у більшості випадків з інструменту забезпечення демократії перетворюються на механізм маніпуляції свідомістю громадян та просування в органи влади посередностей та брехунів, які одразу забувають про свої обіцянки виборцям і починають займатися вирішенням особистих питань.

Водночас деструкції політичної влади у функціонуванні української держави проявляються у деструктивних рішеннях влади та наслідках до яких вони призводять, а саме: порушенні структури самої влади, нестабільності існуючого в Україні конституційного ладу, гальмуванні розвитку громадянського суспільства, порушенні конституційних прав і свобод людини та громадянина, поглиблення соціальної нерівності в суспільстві. Серед способів протидії деструкції влади можна використати якісний відбір політич-

них представників; створення демократичних, реальних механізмів для обмеження авторитарності еліти (громадський контроль) [4, с. 218].

Таким чином, для подолання деструкції політичної влади та становлення демократичної держави необхідні спільні зусилля політичної влади та громадян, їх консолідація в одне єдине, неподільне ціле з визначенням напрямів, стратегій суспільного поступу, ціннісних пріоритетів розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жаровська І. М. Державна влада: правові категорії: Монографія. Л.: Вид-во Львівської комерційної академії, 2012. 195 с.
2. Шайгородський Ю. Прояви політичної деструкції в умовах демократії. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2016. № 3–4 (83–84). С. 241–255.
3. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.
4. Сахань О. М. Деструкція політичної влади як об'єкт наукового дослідження. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2009. № 1. С. 209–220.

Науковий керівник: кандидатка соціологічних наук, доцентка **Сахань О. М.**

Смольська Я. В.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 9 група

КОРУПЦІЯ ЯК ГАЛЬМІВНИЙ ЧИННИК РЕФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Сучасна Україна перебуває в стані реформування різних сфер життєдіяльності країни, починаючи зі змін системи управління, що знаходить вираження у процесі децентралізації і закінчуючи удосконаленнями медичної сфери (автоматизація медичних послуг шляхом створення електронної системи охорони здоров'я, численні реєстри в базі даних тощо) [1, с. 281].

Усе це є об'єктивним проявом стрімкого розвитку сучасного світу. Україна не стоїть осторонь процесів перетворення суспільного життя та якнайшвидшого наближення до європейських стандартів. Попри помітний прогрес у здійсненні ряду реформ в українській державі, цьому процесу заважає корупція і, в першу чергу, в сфері публічної влади. Політична корупція приймає досить різноманітні форми, все частіше її вдається важко викрити, а деякі суб'єкти взагалі залишаються не виявленими та непокараними. Однією з панівних форм цього явища є непотизм – практика отримання певними особами посади не за особисті професійні якості, здібності, заслуги, а через родинні зв'язки [2, с. 191]. Саме через свою замаскованість та гнучкість непотизм, як і інші форми корупції, здатен проникати в усі сфери суспільного життя, що актуалізує вивчення даної проблеми з метою припинення цієї негативної практики у вітчизняному соціально-політичному просторі [3, с. 479].

Ще у 2010–2011 рр. громадянами нашої країни одним із найкорумпованіших органів влади було визнано український Парламент (оцінено в 4.1 бали нарівні із тогочасною міліцією та судами) [4, с. 70]. З роками статистика та ситуація з корупцією в Вищому законодавчому органі влади не змінилася, але тепер, згідно із ЗУ «Про доступ до публічної інформації» №2939-VI від 13.01.2015 з'явилась можливість провести аналіз офіційних даних, насамперед, відомостей про народних депутатів України [5]. Приміром, у Верховній Раді VIII скликання, зафіксовано, що 53 із 422 народних депутатів серед своїх помічників мають 68 осіб, з якими пов'язані родинними зв'язками: 14 – братів; 17 – синів; 1 – чоловіка; 1 – брата чоловіка; 14 – дружин; 9 – батьків; 4 – доньки; 1 – матір; 1 – невістку та ін. Із усіх цих осіб 10 уклали строковий трудовий договір, 1 особа на постійному працевлаштуванні, останні 57 працевлаштовані на громадських засадах. Також відомо, що 34 інші депутати влаштували в якості помічників своїх рідних в інших народних представників [6, с. 169–170].

В 2020 році ВРУ внесла деякі зміни, що стосуються безпосередньо роботи помічників та консультантів народних депутатів. Постає заборона на призначення помічником родичів/друзів, отже, нібито формальний прояв протидії непотизму. Та чи змінило це ситуацію з політичною корупцією? На жаль ні! Так, кількість однофамільців в рядах помічників у ВРУ IX скликання – 16 осіб, а прізвища майже 10% помічників збігається із такими, що мають деякі народні депутати [5]. Нічого не змінилося і у чинному Парламенті. Наприклад, у народних депутатів фракції «Слуга народу» Юрія Корвяченкова помічником на громадських засадах є його дружина Тетяна,

а у Богдана Яременка – рідний брат Ярослав [7], не говорячи про десятки прикладів кумівства, непотизму, клієнтизму та інших форм корупції в найвищих державних органах влади. Однак справжню інформацію стосовно різноманіття форм корупції в структурах влади знайти дуже важко, а отже і боротися з її проявами – нелегке завдання.

Передовсім боротьба з корупцією в Україні у будь-якій галузі життя, починаючи з політичної, постійно стикається та суперечить українській ментальності. Після розпаду соціалістичного табору наша країна пішла своїм шляхом реформування життя суспільства, який дуже відрізнявся від досвіду Польщі чи Чехії, де реформування відбувалися зовсім за іншим сценарієм («шокова терапія», «оксамитові революції» тощо). Україну ж спіткали досить незграбні, неповні та вкрай недосконало продумані зміни, що сказалося і на ментальності українців. Відчувши свободу та отримавши більше можливостей для самореалізації людина відчула себе невразливою. Бажання щодо влаштування особистого життя по-новому зростало, а свавілля можновладців, більшість з яких були колишніми партократами, не зменшувалося. Так почав поширюватися дуже сприятливий ґрунт для процвітання корупції та бюрократії, що обростали все новими й новими проявами: починаючи від звичного хабарництва, закінчуючи різними формами корупції: непотизмом, фаворитизмом, кронізмом та ін.

Зрозуміло, що дані, про які повідомляють громадянам щодо фактичного стану корупції в країні зазвичай відхиляються від реальних, чим зумовлюють двостороннє сприйняття та уявлення про проблему, тим більше, що за означенням аналізують тільки штучно відібрану частку загальної сукупності корупційних угод. Відбувається заниження оцінок корупційних показників через національну гордість або завищення оцінок через конформізм [4, с. 97].

Отже, в Україні досить стійко закріпилися різні форми корупції, що підтверджують статистичні дані з офіційних джерел, аналітичні висновки різних фахівців та громадських діячів. Звісно, корупція є усюди, в будь-якій країні, й побороти її фактично неможливо, адже вона тягнеться корінням з природи самої людини, її менталітету, ціннісних орієнтацій, культури. Окремі люди, реалізуючи свої інтереси через корупційні діяння переходять рамки законності, моралі, честі та гідності. Проте своєчасне проведення якісних реформ, спрямованих на покращення життя людей та функціонування країни може значно зменшити розміри корупції та її деструктивний вплив на функціонування української держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аніщенко М. А. Основні тенденції сучасного реформування законодавства України у сфері охорони здоров'я. *Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики*. 2020. Т. 13, №2(33). С. 278–287.
2. Сахань О. М. Проблема непотизму в сучасному українському суспільстві. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: політологія. 2017. №2(33). С.189–210.
3. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.
4. Кохан Г. В. Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія. Київ: НІСД, 2013. 232 с.
5. Журавльова О. Кумівство у Верховній Раді: чи відмовляться депутати від родичів-помічників. *Made for minds*. 23.09.2020. URL: <https://p.dw.com/p/3iqQ9> (дата звернення: 08.10.2021).
6. Шишак А. Непотизм як явище політичної корупції. Дослідження його проявів в українському парламенті. *Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку*: конференція. Київ: Вид-во НАРА, 2018. С. 169–170. URL: https://www.researchgate.net/publication/340033606_Nepotizm_ak_avise_politichnoi_korupcii_Doslidzenna_jogo_proaviv_v_ukrainskomu_parlamentі (дата звернення: 08.10.2021).
7. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. Головна сторінка розділу «Портал відкритих даних». URL: <https://data.rada.gov.ua/open> (дата звернення: 08.10.2021).

Науковий керівник: кандидатка соціологічних наук, доцентка **Сахань О. М.**

Суховецький О. О.,
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 група, 2 група

КЛАСИЧНІ ПОЛІТИЧНІ ІДЕОЛОГІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Проблема політичних ідеологій викликала інтерес науковців у різні історичні періоди [1, с. 243–244]. Під час створення і розбудови держав завжди поставало питання про вибір найбільш оптимального ідеологічного під-

грунтя для їх розвитку. Протягом століть були концептуально оформлені три ідеологічні доктрини, які вважаються «класичними політичними ідеологіями». Мова йде про консерватизм, лібералізм та соціалізм. Їх науковою розробкою і подальшим дослідженням займалися такі вчені як Карл Маркс, Едмунд Берк, Фрідріх Август фон Гаєк, Людвік фон Мізес, Джон Локк, Макс Вебер та деякі інші. На наш погляд, представляє науковий інтерес порівняння основних ідей і принципів трьох класичних ідеологій, знайти між ними спільне та відмінне, і з'ясувати чому люди стають прихильниками цих ідейних систем.

Як зазначає Г. М. Куц, першим серед інших ідеологій виник консерватизм. Його ключовою ідеологеєю стає «порядок». Спираючись на усталені цінності та традиції, консерватори не тяжіють до змін у суспільстві, в тому числі культурних, політичних та економічних [2, с. 65]. Лібералізм сформувався як альтернатива консерватизму. Фундаментальною ідеєю лібералів є «свобода» (людини, соціуму, ринку тощо). Прихильники цієї ідеології надають перевагу суспільним зрушенням, які здійснюються шляхом реформ. На відміну від консерваторів, які пояснюють ті або інші події «верховною волею», світогляд лібералів базується на еволюційному раціоналізмі. Лібералізм вважає прогрес «локомотивом» розвитку громадянського суспільства. Соціалізм виник пізніше за інші класичні ідеології. Його базовою ідеологеєю обрано ідею «рівності й справедливості». Соціалісти радикально націлені на суспільні зміни, але на відміну від лібералів, надають перевагу революційному підходу. Зокрема, їм властивий такий спосіб боротьби за права трудящих, як страйк. Макс Вебер зазначав, що робітничий клас за допомогою страйків намагається захистити не тільки власні економічні права, а й особисті немайнові, такі як: честь та справедливе ставлення до себе [3].

Важливий аспект у порівнянні класичних ідеологій – це ставлення до приватної власності на засоби виробництва. Консерватори та ліберали підтримують ідею недоторканості приватної власності та ринкової економіки; проте, якщо ліберали підтримують вільний ринок без втручання держави, то консерватори вважають за доцільне зберігати елементи протекціонізму. Класичний соціалізм засуджує приватну власність і ринок, адже з цієї позиції власність має належати народу. Держави класичного соціалізму будували планову економіку, яка не давала можливості створити хоч якусь конкуренцію між товаровиробниками. Також слід зауважити, що концепція

«людиноцентризму» виникла саме в ліберальній ідеології, яка піднесла на вершину політики цінність особистості. Соціалізм же розглядає людей, як колектив із його взаємозв'язками. Карл Маркс зазначав, що суспільство не складається з індивідів, а виражає суму тих зв'язків і відносин, які пов'язують цих індивідів. У той же час консерватизм не ідеалізує феномен людини (за винятком харизматичних лідерів), і вважає, що колективом індивідів має управляти політична еліта.

Консерватори і соціалісти здебільш фанатичні чи принципові у питаннях ідеології. Вони прагнуть, за наявної можливості, нав'язати свої політичні ідеї або моральні цінності іншим; в той же час ліберали, як правило, менш ідеологічно експансивні, більш нейтральні у цих питаннях.

Постає питання: чому люди притримуються настільки різних ідеологій? Людвік фон Мізес зазначав, що прихильники соціалізму не стільки прагнуть досягнути власного добробуту, скільки стагнації інших, більш успішних членів суспільства. Економічні обмеження, що накладаються на суспільство, мають зрівняти осіб не тільки у статусі, а й в можливостях реалізації власних інтересів. Соціалісти велике значення надають соціуму, тож у випадку власних невдач вважають винними не себе, а суспільство [4, с. 19]. Консерватори, як правило, керуються морально-етичними нормами, зокрема християнськими. Р. Шуттінгер писав, що історія має божественний задум, і обов'язок людини полягає у дотриманні даних Богом незмінних моральних законів [5, с. 21]. Ліберальна ідеологія передбачає всебічний розвиток людини і суспільства; її прихильники здатні пристосуватись до нових обставин, що складаються в соціально-політичному житті. Представники цієї течії більш самокритичні, у своїх невдачах ліберал буде звинувачувати себе, а не соціум.

Історично сформовані класичні політичні ідеології знаходять своїх прихильників й до сьогодні. Ці концепції мають різне трактування соціально-політичних явищ і відмінні підходи до управління державою. Фундаментальні ідеї цих течій дещо оновились у наш час, надавши подих неоконсерватизму, неолібералізму й демосоціалізму. Отже, кожен член суспільства, згідно суб'єктивної позиції й політичної свідомості, може обрати ту ідеологію, яка йому ближче по духу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політологія: навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВНЗ I–IV рівнів акредитації / За наук. ред. д-ра політ. н. Хоми Н. М.

[В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. Львів : «Новий Світ – 2000», 2014. 779 с.

2. Куц Г. М. Класичні політичні ідеології: базові принципи та сутнісні розбіжності. *Політикус*. 2015. Вип. 2. С. 65–69.

3. Макс Вебер: Соціалізм. Промова для загальної інформації австрійських офіцерів у Відні (1918). URL: <https://www.ar25.org/article/maks-veber-socializm-promova-dlya-zagalnoyi-informaciyi-avstriyskyh-oficeriv-u-vidni-1918> (дата звернення: 11.10.2021).

4. Либерализм в классической традиции / пер. с англ. А. В. Куряева. Москва: ООО «Социум», 2001. 224 с.

5. Шуттінгер Р. Проблема ідентичності консерватизму / пер. з англ. В. Лісового. *Консерватизм: [антологія]* / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. Київ: Смолоскип, 1998. С. 20–39.

Науковий керівник: докторка соціологічних наук, професорка *Герасіна Л. М.*

Сябренко В. В.,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

Інститут прокуратури

та кримінальної юстиції,

2 курс, 3 група

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМ ПОТРЕБАМИ

Інтенсивний і динамічний розвиток інститутів суспільства вимагає все частіше піднімати питання ефективної соціалізації як найважливішого чинника повноцінного розвитку особистості. Даний процес характеризується «входженням» індивіда до соціуму, який триває все життя, та засвоєнням соціального досвіду. Фундаментальним етапом соціалізації виступає період дитинства. Однак завжди найбільшій увазі та підтримки зі сторони суспільства потребує малеча з обмеженими можливостями. Відзначимо, що останнім часом українське суспільство акцентувало свою увагу на проблемі дітей і підлітків із вадами розвитку, чим пояснюється й наш інтерес до цього питання.

Метою соціалізації будь-якої дитини є не лише підготовка до дорослого, самостійного життя, а перш за все – можливість повноцінно існувати в су-

часному світі. Як вважає О. Безпалько, людина має активно брати участь у процесі власного входження у суспільне середовище. Проте, унікальні індивідуальні потреби обмежують фізичними, психічними, сенсорними, соціальними, культурними та іншими «бар'єрами» дитину щодо рівноправних умов з іншими під час її інтеграції в суспільство.

Уявлення про дитину з особливими потребами, як про людину, котра потребує допомоги інших й багато чого не може зробити, найчастіше викликає жаль і співчуття. Але саме це заважає їй включатися у соціальні взаємовідносини. Ось чому більшість дітей з особливими потребами в Україні, перебуваючи вдома або у спеціалізованих закладах, не отримують належної освіти, необхідних знань та вмінь, які б забезпечували їм можливість здобути певну професію, сприяли саморозвитку, самореалізації і самовдосконаленню. Отже, такі підлітки виявляються невідповідними до життя у звичайному для інших людей сенсі. Згідно статистичних даних, відомо, що в Україні зростає близько 1 млн. дітей з особливими освітніми потребами. Проте, тільки 10% з них навчаються в інклюзивних школах, а решта – фактично не мають можливості пристосовуватися до життя.

Входження нашої країни до Європейського простору встановлює відповідні вимоги щодо забезпечення рівного доступу до комфортних умов життя усім групам населення; так, ст. 23 Конвенції ООН спрямована на захист прав дітей з обмеженими функціональними можливостями. Тому слід звернути увагу на забезпечення головного напрямку в покращенні розвитку таких унікальних підлітків, як інклюзія; вона передбачає розробку і застосування конкретних рішень, що дозволяють кожній людині рівноправно брати участь в академічному і суспільному житті.

Соціалізація будь-якої дитини має починатись із раннього віку. Це важливо для кожного, а не лише для становлення особистості з вадами розвитку чи унікальними потребами. Тому що з дитинства у масовій свідомості має закладатися поняття рівності учасників соціальної взаємодії, незалежно від фізичних або психологічних особливостей. Проте, введення в дію інклюзивних програм освіти чи адаптації часто стикається з неготовністю громадської думки щодо того факту, що інваліди – повноцінні учасники соціальної комунікації, як і здорові люди. Звідси, не настільки складно подолати комплекси цих дітей щодо самих себе, як страх суспільства зробити реальний крок назустріч унікальності «інших осіб», які насправді хочуть відчувати себе корисними і важливими для цього світу.

Отже, отримання дітьми з особливими потребами якісної освіти за допомогою інклюзивних програм є однією з основних умов їх ефективної соціалізації, забезпечення повноцінної участі в житті суспільства, успішної самореалізації в різних видах соціо професійної діяльності. Водночас не слід зупинятись на досягнутих результатах; зокрема, створення відповідних центрів, фондів, організацій і закладів, що надають фінансову, психологічну та фізичну допомогу, також має сприяти ефективній соціалізації цієї вразливої групи, для їхнього відчуття себе повноцінними членами суспільства.

Науковий керівник: докторка соціологічних наук, професорка *Герасіна Л. М.*

Татарінова А. В.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 3 група

ПАРАДОКСИ І КОЛІЗІЇ ДЕМОКРАТІЇ

Демократію найчастіше розуміють дещо шаблонно – як «владу народу». Але це має мало спільного із тим, як демократія реалізується у реальності. Так, за рівнем демократії в світі (рейтинг The Economist) Куба знаходиться на 144 місці, Іран – на 151, а Північна Корея – на останньому, 167; але ці держави позиціонують себе демократичними. Саме парадокси демократії дозволяють їм зберігати роками суворі режими, а за допомогою «демократичних фікцій» втілювати тотальний громадський контроль, коли народ перетворюється на єдину масу, від імені якої править тоталітарна держава. Певним чином логіка демократії ґрунтується на тотожності: тотожність правлячих і керованих, суб'єкта і об'єкту, народу і його репрезентації, держави і закону, нарешті – тотожність кількісного (чисельності більшості або одногослосності) і якісного (правильності закону). Можна сказати, що демократія – це ми з вами: живі люди, які можуть зібратися разом і обговорювати, як жити далі. Посередник, який ретранслює й інтерпретує наші бажання – це держава з її законами. В ідеалі демократія припускає прямий зв'язок між індивідом та колективною владою, але у реальності такий контакт

опосередковується через існування багатьох інститутів у вигляді політичних партій та інших громадських і неформальних організацій. Слід додати, що демократична модель передбачає і прийняття колективних рішень за участю всіх громадян, з урахуванням думки кожного щодо актуальних питань, які безпосередньо стосуються соціальних відносин та їхнього життя. Але на практиці в демократичних державах процес вирішення назрілих проблем відбувається у спеціально створених та контрольованих інститутах, а на ухвалення колективного рішення (референдум, плебісцит) виносяться лише питання особливої важливості. Тобто і демократичні держави не «зловживають» процедурами прямої демократії в соціальному житті.

Постає відповідне питання: як врахувати інтереси всіх? Політичною мовою це означає: демократична рівність критично вимагає обов'язкового вирахування нерівних; тобто, там, де існує рівність, повинна бути і нерівність. Це є сутністю парадоксу універсальності. Наприклад, в Афіській демократії до народу (демосу) відносили лише еллінів-чоловіків, що мали право голосу, на відміну від жінок і рабів; тож якщо сформувався демос, необхідно виключити з нього тих, хто не має соціально-політичного статусу. Теоретично, демократія передбачає повну прозорість, транспарентність і відсутність таємниць у здійсненні політики. Насправді ж і в сучасних демократичних державах існують та будуть існувати сфери впливу, де влада здійснюється приховано (латентно) від суспільного контролю. Водночас, слід звернути увагу на американську «модель» демократії. Як не дивно, яскравою рисою американської політичної системи є ніби то її «недемократичність» – забагато обмежень, що накладаються на волю народу і його обранців. Так, «Білль про права» – це перелік того, чого урядові не слід робити, незалежно від бажань більшості. З іншого боку, американська демократична система захищає інтереси будь-якої з меншин соціуму, але, по суті, це суперечить ідеї «чистої» демократії у владі народу (тобто більшості). Найбільш важливий суспільний клас, який забезпечує сталість і процвітання американської системи – це приватний бізнес і громадські неурядові об'єднання, тобто те, що складає основу громадянського суспільства.

Звичайно, наведені приклади парадоксів демократії не є вичерпними, адже з розвитком економіки і суспільства в цілому з'являється безліч нових проблем, які створюють нові колізії, підкріплюючи старі. Це і нерівність політичних акторів, секретність і підконтрольність тощо. Бо як зазначав Платон, демократія – це «риннок строкатих тканин» з великим різноманіттям

політичних режимів, вона – Вавилонське стовпотворіння, нерозібраний матеріал, якому необхідно надати форму.

Науковий керівник: докторка соціологічних наук, професорка *Герасіна Л. М.*

Терещенко С. Є.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
господарсько-правовий факультет,
2 курс, 2 група

ФЕНОМЕН ЛІДЕРСТВА

Всім з дитинства знайоме слово «лідер». Проте лише з часом ми починаємо більше детально замислюватися над цим терміном та його змістом. Інститут лідерства завжди хвилював суспільства, адже в деяких випадках від цього залежало їх життя. На системній основі дослідження керівництва почалося в 30–50-х роках минулого століття, а найбільш популярні праці з'явилися у 70-х роках. Тема залишається актуальною і в наші часи, так як це необхідно для формування дієвих методів управління та відбору управлінців.

Лідер (від англ. leader – провідний, керівник) – особистість, що користується визнанням та авторитетом в групі і за якою група визнає право приймати рішення про дії у важливих ситуаціях, бути організатором діяльності групи і регулювати відносини в ній. Іноді лідери призначаються офіційно, іноді набувають визнання шляхом прояву своїх найкращих якостей, таких як: гнучкість, розум, кмітливість, компетентність, організаторські здібності тощо. Проте навіть наявність цих рис характеру та навичок не означає, що саме ця людина є лідером. Саме тому з'явилася теорія лідерства, яка зазначає, що в групі лідером стає той, хто в певній ситуації має певні знання, вміння, навички, досвід для вирішення даної ситуації для даної групи. Тож лідером може стати лише та людина, яка несе в собі найбільше користі для певної групи та розділяю її цінності.

Існують різні підходи до визначення терміну «лідер»: а) індивід, який має необхідний набір якостей і вмінь для вирішення даної ситуації в даній групі; б) особа, за якою визнається право на прийняття рішення з найбільшою користю для групи.

З точки зору розміру вирішуваних проблем виокремлюють декілька типів лідерства: побутовий тип (групи в університетах, класи в школах); соціальний тип (в профспілках, на виробництві); політичний тип (державні установи, громадські діячі). В кожному з типів основними якостями є вміння швидко оцінювати ситуацію, знаходити способи її покращити чи вирішити проблему, надихати та підтримувати командний дух. Також важливим моментом є довіра до лідера, що підтверджує Дж. Вашингтон у цитаті: «Людам властиво з небажанням підкорятися тим, кого вони вважають незаслужено поставленими начальниками над собою».

Якщо ж класифікувати феномен лідерства за вченнями М. Вебера, то існують такі типи: традиційні лідери, такими зазвичай є вожді племен, монархи; раціонально-легальні лідери – це лідери, обрані демократичним шляхом; харизматичні лідери – люди, наділені певними якостями і навичками або здатністю до управління. Основою першого типу є звичай, другого – розум, третього – віра та емоції. Така класифікація та опис не є вичерпним, так як феномен лідерства є доволі широким явищем. В світі неможливо знайти єдиного рецепту для того, щоб стати лідером, але знаючи певну кількість інформації в цій сфері, можливо використовувати її із користю для себе.

Науковий керівник: докторка філософських наук, професорка **Клімова Г. П.**

Уманець Д. В.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
господарсько-правовий факультет,
2 курс, 1 група

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ В ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

У світі, який швидко змінюється, більше увага приділяється концептуалізації сучасного трансформаційного розвитку. Протягом останніх 30 років в нашій державі відбувається процес переходу від авторитарності Радянського Союзу до демократії незалежної України, це відбувається у вигляді

комплексної трансформації усіх сфер життя українського суспільства, в цьому і полягає особлива актуальність цієї проблеми в Україні, на жаль цей процес відбувається складно, суперечливо та неоднозначно, особливо в політичній сфері. Беручи до уваги вище сказане, дослідження соціально-політичної трансформації є надзвичайно важливим науковим та практичним завданням.

Проблематика названого напрямку досліджень знаходить своє втілення у: багатоманітній характеристиці понять «політична трансформація», «трансформаційний період», «трансформаційний процес»; викладенні основ теорії трансформаційних процесів, особливостей впливу політичної трансформації на розвиток суспільства і специфіки регулювання трансформаційних процесів у сучасному світі; у висвітленні ідеологічних підходів до розуміння політичної трансформації як модернізації і характеристиці основних моделей перехідного розвитку в різних країнах світу. Разом з багатьма вирішеними проблемами трансформації, наявна також велика кількість проблем, які є недостатньо розкритими для суспільства, наприклад – уточнення понять трансформації, а саме соціальної трансформації та політичної трансформації у їх взаємозв'язку, визначення місця політичної трансформації у структурі соціальних трансформацій, аналіз особливостей процесу саме політичної трансформації.

Загалом соціальні процеси можна поділити на спрямовані та не спрямовані процеси. Спрямовані процеси можуть бути поступовими (лінійними) та нелінійними. Якщо ці процеси проходять майже однакову послідовність потрібних стадій, їх можна назвати однолінійними або односпрямованими. Але якщо процеси мають кілька альтернативних траєкторій, мають одні стадії, але зупиняються на іншій або включають в себе нетипові стадії, в такому випадку їх доречно називати мультиплікаційними. Протилежністю лінійних процесів, в свою чергу є нелінійні процеси вони передбачають певні стрибки після тривалих періодів кількісного зростання.

В політичній сфері оновлення виявляється в першу чергу через визнання народу єдиним джерелом влади. Процеси перетворення відбуваються у таких напрямках: формування системи влади на правовій основі; забезпечення законодавчого, конституційного розвитку країни; вдосконалення системи виборів; створення інституту парламентаризму; реформування судової системи; формування інституту місцевого самоврядування; створення партійної системи і розвитку політичного плюралізму; функціонування незалежних засобів масової інформації; формування нової політичної еліти.

Отже, підсумовуючи хотілось би зазначити, що саме політична трансформація виступає найголовнішою ознакою завершення трансформаційних процесів в інших сферах життя суспільства, а соціальна трансформація є засобом оновлення у відповідь на зовнішній виклик, глобалізаційні процеси та єдність суспільних систем із середини. Важливо сказати, що соціальна трансформація має в своєму складі політичну, остання в свою чергу, аби стати інструментом трансформації суспільства, має оновлюватись самостійно.

Науковий керівник: докторка філософських наук, професорка **Клімова Г. П.**

Філенко Е. К.,
Харківський національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця,
факультет міжнародних відносин і
журналістики,
1 курс, група 6.01.291.010.21.1

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СВІТОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОСТІР

У сучасній системі міжнародних відносин визначилась тенденція до перерозподілу функцій між суб'єктами світової політики. Зокрема, зростає вплив недержавних (неурядових) інститутів, які ефективно функціонують як самостійні та дієві суб'єкти міжнародних відносин. Сучасні неурядові міжнародні організації (МНУО) відіграють не менш важливу роль, ніж державні чи міждержавні інституції. Неурядові структури впливають на світовий політичний процес як в глобальному, так і в регіональному вимірах; репрезентують широкі суспільні інтереси, що виходять за межі окремих держав; здійснюють безпосередній тиск на уряди; контролюють виконання міжнародних угод; забезпечують аналіз та експертну оцінку політичних проблем; сприяють ефективності та оптимізації міжнародного співробітництва [1, с. 108]. МНУО є одним з різновидів недержавних акторів, оскільки їхня діяльність не обмежена територією однієї держави. Основна ціль функціонування міжнародних неурядових організацій полягає в акумуляції та

захисті інтересів громадян у різних сферах суспільного життя. У міжнародній системі вони представлені у вигляді інституцій, які не залежать від держави та є поза бізнесом, а також здійснюють свою діяльність у різних сферах громадянського суспільства, таких як: освіта, охорона здоров'я, екологія, наука, спорт, економіка, гуманітарна допомога, захист прав людини, демографія, безпека, релігія тощо. Важливо зазначити, що МНУО досягають своїх цілей різними методами: працюють самостійно або в коаліціях; застосовують емоційні методи впливу (гучні протести і демонстрації) чи дипломатичні методи (превенція, переговори, медіація); протистоять владі чи тісно з нею співпрацюють [2, с. 121].

У світовій політиці міжнародні неурядові організації забезпечують розширення варіативності і гнучкості політики держав, пропонують такі варіанти дій і рішень, які раніше не розглядались і не аналізувались; допомагають політикам краще зрозуміти сутність і особливості тієї сфери діяльності, за яку вони несуть відповідальність, а також зрозуміти завдання, що потребують виконання із врахуванням інтересів громадськості. Крім того, неурядові інститути організують обговорення та вирішення зовнішньополітичних проблем поза межами традиційних урядових каналів, на самостійно створених «форумах неурядових міжнародних організацій». У такому випадку вони виконують функцію соціалізації нових політичних інститутів, рухів до міжнародного співтовариства, виступають агентами глобального громадянського суспільства, представляють і захищають інтереси громадян, чий права порушуються; здійснюють моніторинг діяльності урядів, формуючи в такий спосіб елементи системи політичних стримувань та противаг на глобальному рівні [2, с. 122–123].

Отже, на початку третього тисячоліття неурядові організації утвердились як глобальні та впливові учасники міжнародних відносин [3, с. 491]. Вони стали невід'ємними елементами міжнародно-правової системи і беруть безпосередню участь у глобальному управлінні. Їх кількість і міра впливу на світову політику постійно зростають, як збільшуються і сфери їхньої взаємодії з державами та іншими впливовими акторами, зокрема з міжнародними міжурядовими організаціями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбатюк С. Є. Міжнародні неурядові організації як суб'єкти забезпечення соціогуманітарної безпеки. *Вісник Нац. академії державного управління при Президентіві України. Серія: Державне управління.* 2017. №4. С. 107–114.

2. Ільницька У. Процес інституціоналізації неурядових міжнародних організацій у світовій політиці. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2013. Вип. 25. С. 119–123.

3. Требін М. П. Соціально-політичні студії : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2018. 544 с.

Науковий керівник: кандидатка соціологічних наук, доцентка **Жеребятнікова І. В.**

Цапун Ю. С.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 8 група

КОРУПЦІЯ ЯК ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО–ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ

Корупція в Україні вже давно перетворилася із соціальної аномалії в правило та звичний спосіб розв’язання життєвих проблем. Це негативне явище стало нормою функціонування влади і способом життя значної частини суспільства [1]. З розвитком і формуванням України, як самостійної і суверенної держави, питання подолання корупції, як найбільш загрозливого чинника її функціонування, не втрачає своєї актуальності. Корупція, як системне явище суспільного життя, що являє собою протиправні дії певних суб’єктів щодо вирішення власних проблем, з метою незаконного збагачення, глибоко вкоренилася в органах державної влади, судах та правоохоронних установах і розповсюдилася майже по усіх сферах суспільства [2, с. 467–469]. Одним з проявів корупції є непотизм – практика отримання посади не за особисті професійні якості, здібності, заслуги, а через родинні зв’язки [3, с. 191]. Непотичні зв’язки утворюють родинне «павутиння», яке перешкоджає демократичному суспільству здійснювати контроль за діями суб’єктів влади та зводить нанівець принципи законності та справедливості, прописані у Конституції України.

Після проголошення незалежності та прийняття Конституції України громадяни нашої країни сподівалися, що корупція почне викоринюватись

з життя суспільства. Проте українська влада й надалі не припиняє корупційну практику. Володимир Зеленський, так само, як і чотири колишні президенти нашої держави, обіцяв припинити будь-які прояви корупції в країні. Критикуючи зловживання владою своїх попередників, нинішній президент, запевняв що за його каденції «кумівства не буде», маючи на увазі найбільш вкорінені в систему органів влади форми корупції (кронізм, патрімоніалізм, клієнтизм, фаворитизм і т. п.). Але саме з друзів та бізнес-партнерів Зеленський сформував своє найближче владне оточення. До прикладу, Керівником Офісу Президента України є його кум А. Б. Єрмак. Нажаль, в умовах сучасних соціально-політичних реалій розвитку стало нормою формування влади із близького високопосадовцями кола осіб. Так, депутат Олександр Скічко оформив своїм помічником брата, народна депутатка Людмила Буймістер – свого чоловіка, а дружина Юрія Корявченкова завдяки чоловіку стала помічницею депутата на громадських засадах. І це далеко не всі родичі, які разом із депутатами «Слуг народу» отримали доступ до парламенту та владних кабінетів після того, як потрапили разом з Володимиром Зеленським до влади [4].

Державні чиновники, нехтуючи своїми функціональними обов'язками, займаються комерційною діяльністю для одержання особистого чи корпоративного прибутку. Використовуючи своє службове становище, вони організовують «перекачку» державних коштів та матеріальних цінностей у комерційні структури; надають пільги для своєї корпоративної групи із відтягненням державних ресурсів; здійснюють вплив на засоби масової інформації для здобуття особистої та корпоративної вигоди [5, с. 120].

Корупція розвивається, трансформується та пристосовується до нових реалій та законодавчих змін. Нажаль, викоринити корупцію з життя людства повністю не можливо. Проте зменшити її обсяги під силу громадянському суспільству у взаємодії з антикорупційними органами [6, с. 395–408]. Для цього необхідно, щоб державна влада проявила політичну волю і сприяла становленню незалежності судів, забезпеченню прозорості діяльності органів влади шляхом створення соціального контролю за системою державного адміністрування, постійного інформування населення про антикорупційну діяльність в країні, посилення відповідальності за будь-які прояви корупційних діянь, активізувала реалізацію програми антикорупційного виховання населення. Реалізація вище перелічених положень сприятиме підвищенню ефективності в боротьбі з корупцією та розвитку суспільства за обраним напрямком в умовах сучасних соціально-політичних реалій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Требін М. П. Феномен корупції у сучасному світі. *Взаємодія державних органів і громадськості у запобіганні та протидії корупції: матеріали наук.-практ. семінару 24 квіт. 2014 р.* / НДІ вивч. проб. злочинності ім. акад. В. В. Сташиса; редкол.: В. І. Борисов (голов. ред.) [та ін.]. Харків: НДІ вивч. проб. злочинності ім. акад. В. В. Сташиса, 2014. С. 23–25.
2. Соціологія права: енциклопедичний словник / Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов, В. Л. Погрібна та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2020. 984 с.
3. Сахань О. М. Проблема непотизму в сучасному українському суспільстві. *Вісник Національного університету «Юридична академія України» імені Ярослава Мудрого. Серія: політологія.* 2017. №2(33). С. 189–209. DOI: 10.21564/2075-7190.33.109797
4. «Сімейні цінності «слуг народу»: як, попри обіцянки Зеленського, кумівство поширилося в «зе»-команді (розслідування). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/30855987.html> (дата звернення: 20.09.2021).
5. Сахань О. М. (2015). Корупція в сучасній Україні як джерело деструктивності влади. *Вісник Національного університету «Юридична академія України» імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2015. №4(27). С. 112–129. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14588/1/Sahan_112-129.pdf (дата звернення: 20.09.2021).
6. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. 536 с.

Науковий керівник: кандидатка соціологічних наук, доцентка **Сахань О. М.**

Чередніченко Д. О.,

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,

Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,

3 курс, 18 група

ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА СУЇЦИДАЛЬНУ ПОВЕДІНКУ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

На даному етапі розвитку нашого суспільства відбувається процес переосмислення цінності та призначення людини, її винятковості та особливій ролі в розвитку суспільства, цивілізації [1, с. 7–8]. Проте, динамізм соціаль-

них процесів у період побудови громадянського суспільства в країні, кризова ситуація в багатьох сферах громадського життя неминуче призводить до збільшення соціальних відхилень, в тому числі самогубств, особливо серед молоді. Вивчення природи, причин, тенденцій суїцидів має як наукове, так і практичне значення.

Невід'ємною складовою нашого життя є засоби масової комунікації, які здатні впливати, на думку психологів, на мотиви суїцидальної поведінки молоді. Серед них – співчуття або наслідування приятелів, героїв книг, кінофільмів («ефект Вертера»). Мова йде про пряму залежність між кількістю самогубств, які демонструють телебачення та інші засоби масової інформації, і реальною кількістю самогубств серед молоді у суспільстві [2, с. 60–61]. Англійський учений К. Хоутон вивчав наслідки показу в популярному щотижневому серіалі епізоду, де герой гине в результаті передозування парацетамолом. Протягом першого тижня після показу епізоду кількість спроб самоотруєння зросла, водночас випадки самоотруєння парацетамолом простежувалися частіше, ніж випадки самоотруєння іншими речовинами. Узагальнюючи результати досліджень, К. Хоутон дійшов висновку, що повідомлення або демонстрація самогубств у ЗМІ призводять до збільшення і загальної кількості суїцидів, і кількості випадків використання окремих способів самогубства [3, с. 63]. Однак є і протилежне явище: поширення поведінкових моделей і перспектив просоціального, позитивного або обнадійливого життя, як правило, також породжує певний рівень імітації, який може мати превентивний ефект певної поведінки. Останнє відбувається у випадку так званого ефекту Папагено, суть якого полягає в тому, що висвітлення в ЗМІ історій людей, які подолали суїцидальні схильності породжує у глядачів захисний ефект. Національна рада з питань телебачення і радіомовлення в 2017 р. опублікувала Спільний акт узгодження №2 «Висвітлення засобами масової інформації теми суїциду» [4], який підписали відомі телекомпанії з метою надання суспільству повної, об'єктивної та достовірної інформації про наявність важливої суспільної проблеми, на пряму та стан її вирішення, ризику, які ця проблема створює, а також з наміром забезпечення від самогубства людей, схильних до цього.

Отже, в умовах становлення і розвитку демократичної правової держави, побудови громадянського суспільства в Україні профілактика негативних соціальних відхилень, в тому числі і самогубств, – один з основних напрямів внутрішньої політики країни. Йдеться про вплив на процеси, що мають ви-

няткове значення для майбутнього розвитку суспільства. Україна намагається вживати всіх заходів, щоб долати таке соціально небезпечне зло, як самогубство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Специфіка розвитку сучасного соціально-гуманітарного середовища: кол. моногр / Березовська-Чміль О. Б., Кучин С. П., Чернишова Т. О. та ін. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2021. 124 с.
2. Скаковська Л. А. Практичному психологу про суїцид. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. №4. С. 57–62.
3. Науменко А. Дитячий суїцид – ганьба дорослим! *Віче*. 2008. № 18. С. 58–63.
4. Спільний акт узгодження №2 Висвітлення засобами масової інформації теми суїциду. *Національна рада з питань телебачення і радіомовлення*. 06.12.2017. URL: <https://www.nrada.gov.ua/spilnyj-akt-uzgodzhennya-2-vysvitlennya-zasobamy-masovoyi-informatsiyi-temy-suyitsydu/> (дата звернення: 20.09.2021).

Науковий керівник: кандидатка філософських наук, доцентка **Воднік В. Д.**

Шановалова Є. В.,
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого,
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України,
2 курс, 5 група

ПРОБЛЕМИ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Громадянське суспільство – особлива сфера відносин між людьми в суспільстві, зона невтручання держави в цивільні справи особистості (майнові, релігійні, ринкові, моральні, сімейні). У центрі громадянського суспільства – громадянин зі своїми потребами, його відносини з іншими громадянами. Після проголошення незалежності України українські дослідники стали активно обговорювати проблему громадянського суспільства, про що свідчить невпинне зростання наукових публікацій з цієї проблематики. Держави з розвинутою демократією, визначаючи роль громадянського суспільства,

системно залучають громадян та їх об'єднання до формування та реалізації державної політики. Це дозволяє, по-перше, звільнити державу від реалізації окремих надмірно обтяжливих для неї соціальних завдань із збереженням високих соціальних стандартів для населення; по-друге, забезпечити реалізацію публічно-правових рішень, підвищити їхню якість шляхом врахування потреб населення.

Встановлення демократичного режиму не гарантує автоматичного відтворення громадянського суспільства. Між ними відсутня пряма взаємозалежність. Проте, існування громадянського суспільства завжди гарантує відтворення процесів демократизації. Авторитарний спосіб здійснення політичної влади в Україні гальмує процес розвитку громадянського суспільства, що виявляється у формуванні політичних партій під конкретну посадову особу участь у парламентських чи президентських виборах; лобіювання корпоративних інтересів або інтересів бізнесу; переорієнтація ідеології партій в залежності від ситуації в суспільстві; створення альтернативних демократичних об'єднань громадян.

До негативних тенденцій стримування розвитку громадянського суспільства в умовах незалежності можна віднести: збереження владою традицій, що існували ще за радянських часів (нав'язування суспільству системи поглядів та ідей окремої правлячої групи; втілення інтересів правлячої еліти у прийнятих нормативних актах); зміна державного курсу у національному, мовному, регіональному, зовнішньополітичному питаннях; поповнення складу державних органів колишніми партійними та комсомольськими керівниками та вихідцями з силових відомств радянських часів; існування керованих владою ЗМІ. Зазначені явища викликають недовіру до влади з боку суспільства, спричиняють правовий нігілізм. Однією з головних перешкод формування громадянського суспільства в Україні є низький рівень соціальної активності громадян. Підвищення соціальної активності громадян безпосередньо пов'язано з темпами і якістю розвитку країни.

Політика рівноправності має стати міцним підґрунтям у нашій країні для підвищення соціальної активності громадян. Рівноправність на самореалізацію, рівноправність на отримання освіти, рівноправність на отримання якісної медицини тільки це зможе допомогти в розбудові громадянського суспільства. Суспільство очікує на те, що пріоритетами національного розвитку (не тільки проголошеними, а й реальними) будуть визнані: висока

якість життя громадян України; конкурентоспроможна економіка (із сильною інтелектуальною складовою); ефективна і справедлива влада, що вимагає поваги до права і закону.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор **Панфілов О. Ю.**

Шкіра А. О.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 4 група

КРИЗИ ЛЕГІТИМНОСТІ ВЛАДИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Проблема кризи легітимності влади є доволі актуальною для нашої країни. Її розглядали свого часу М. Вебер, П. Сорокін, П. Бурд'є, О. Тоффлер, М. Фуко, Н. Луман й ін. Влада під час легітимації набуває певного впливу, від якого буде залежати успішність політичних рішень і розвитку держави. Або навпаки, коли політична влада втрачає легітимність з тих або інших причин, починаються процеси нестабільності та криз у суспільстві [1, с. 372]. Враховуючи історичні аспекти, можна сказати про існування деяких показників кризи легітимності влади: посилення опозиції та конфліктності в державі; суспільна критика рішень влади; відмова їй в якості публічної, справедливої. Крім того, криза легітимності влади та політичного режиму, як правило, пов'язана із дестабілізацією системи державного управління загалом. Слід зазначити, що кризовий стан влади може носити ситуативний характер, тобто бути викликаним перебігом певних подій, або мати тривалий, важко здоланий перебіг у часі.

Що стосується України, то події початку 1990-х років призвели до радикальної трансформації політичної сфери та технологій легітимації влади [2, с. 19–21]. Колишню «радянську модель» забезпечення легітимності політичної влади, засновану на використанні примусу й комуністичної ідеології, вже не могли використовувати в державно-політичній діяльності,

а нова модель ще не склалася. Проблема була і в тому, що персоналії при владі майже не змінилися, як і старі методи їхніх дій. Тож політичний режим часів становлення незалежності України, втративши колишню легітимність, через політико-економічну нерозвинутість дуже повільно рухався шляхом нової легітимації.

Незалежність поступово вела до зміни політичних еліт в Україні. Але цей процес загострив проблему електоральних процедур легітимації, завдяки яким нова еліта здійснювала владу. Подальша легалізація шляхом виборів дещо вирішувала це питання, бо узаконивши своє перебування при владі, правляча еліта одночасно набувала легітимність. Проте, в історичну добу 1999–2004 рр. склався хибний механізм «корупційної легітимації» влади, пов'язаний власне із зародженням української олігархії та корупційними схемами. Специфіку політичній ситуації надавало й те, що за часів президента Л. Кучми влада прагнула встановити авторитарну модель управління, за якої, як відомо, складно забезпечити демократичну легітимність.

Період 2006–2010 років призвів до широкої кризи легітимності влади, бо залишкова модель легітимації, в основу якої покладено традицію збереження відповідної структури, є найбільш слабкою та небезпечною щодо перспектив державотворення.

Зрештою, події 2013–2014 років ознаменувалися ще стрімкішим падінням рівня легітимності державної влади в Україні. Неочікувана суспільством відмова уряду і президента від євроінтеграції наблизила чергову кризу легітимності влади до критичної межі, визвала Майдан гідності й спричинила руйнацію системи малоефективної та нелегітимної державної влади. Власне, події в Україні 2014–2021 років потребують окремого дослідження щодо усвідомлення кардинально нових вимог соціуму до стану легітимності влади за умов глибокої воєнно-політичної кризи в країні.

Отже, критичний момент, що свідчить про початок делегітимації політичного режиму, для кожної держави є особливим. Так, у демократичній країні, де навіть тривалий час зберігається велике число незадоволених, легітимність режиму не ставиться під сумнів. Бо працюють різні фактори, які зберігають легітимність влади від криз: верховенство права; інституційність політики; непорушність демократичних процедур; дієві політичні «ролі» тощо. Україні для запобігання кризам легітимності влади необхідно враховувати ці фактори в публічному політичному житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політологічний енциклопедичний словник / Уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.
2. Соціально-гуманітарна сфера України в сучасних дискурсах : монографія ; за заг. ред. проф. О. Ю. Панфілова. Харків : ХІФ КНТЕУ, 2019. 284 с.

Науковий керівник: докторка соціологічних наук, професорка *Герасіна Л. М.*

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО (Д. Лученко).....	3
--	---

НАУКОВА ТРИБУНА

<i>Герасіна Л. М.</i> ДЕМОКРАТИЧНІ ПІДВАЛИНИ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОЇ ЯПОНІІ	5
<i>Клімова Г. П.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ТИПОЛОГІЮ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	7
<i>Копилов В. О.</i> ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК ТЕНДЕНЦІЯ СУЧАСНОСТІ.....	11
<i>Панфілов О. Ю., Онипченко П. М.</i> ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТА СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ	13
<i>Погрібна В. Л.</i> ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВИБУХ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ.....	16
<i>Поліщук І. О.</i> ГЕОПОЛІТИЧНІ НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	18
<i>Требін М. П.</i> МЕТОДИ КОНТРПРОПАГАНДИ В УМОВАХ «ГІБРИДНОЇ» ВІЙНИ УКРАЇНИ З РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ	19
<i>Воднік В. Д.</i> ПРОБЛЕМИ ДІТЕЙ-СИРИТ В УМОВАХ ПОБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	35
<i>Кротюк В. А.</i> УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ У БИТВІ ІСТОРИЧНИХ ПАМ'ЯТЕЙ.....	39
<i>Сахань О. М.</i> КОРУПЦІЯ ЯК НЕГАТИВНИЙ БРЕНД СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	40

<i>Семенов С. С.</i>	
ДО ПРОБЛЕМИ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ.....	45
<i>Фоміна С. В.</i>	
Е-ТЕХНОЛОГІЇ У ВИБОРАХ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ВИКЛИКИ	47
<i>Яковлев М. В.</i>	
КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТЬ І ПОНЯТІЙНІСТЬ КОНЦЕПТІВ: КАТЕГОРІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕМПІРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	51
<i>Марков А. В., Тимошенко О. В.</i>	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....	55
<i>Дубас М. О.</i>	
МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ОНЛАЙН: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.....	57
<i>Тесфайє Л. А.</i>	
РОЛЬ ЗМІ В ПРОЦЕСАХ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНІ	60

СТУДЕНТСЬКА ТРИБУНА

<i>Алієв Ф. А.</i>	
ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	64
<i>Бардінов Ю. В.</i>	
СИСТЕМА СТРИМУВАНЬ ТА ПРОТИВАГ ЯК ОДИН ІЗ КЛЮЧОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕМОКРАТІЇ	66
<i>Баржак В. В.</i>	
ГІБРИДНЕ ПРОТИСТОЯННЯ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ	68
<i>Безденежна А. А.</i>	
ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК НОВИЙ ТИП СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	70
<i>Бокатова А. А.</i>	
КОРУПЦІЯ ЯК ГОЛОВНА НЕБЕЗБЕКА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.....	72

<i>Браславець Д. М.</i>	
ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА МОЛОДІ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	74
<i>Бредун С. О.</i>	
СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ ЯК ОСНОВА СТРАТИФІКАЦІЇ	76
<i>Бучок О. Ю., Бухова Д. М.</i>	
МАРКЕРИ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	78
<i>Ваганова К. С.</i>	
ПРИЧИНИ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ	79
<i>Василець О. М.</i>	
ПРОБЛЕМИ ЦИРКУЛЯЦІЇ ЕЛІТ	81
<i>Вергелес О. О., Ковтуненко О. А.</i>	
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ	83
<i>Вільхівський В. В.</i>	
ДО ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ У СВІТІ	85
<i>Войтюк Д. В.</i>	
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	87
<i>Гергуленко Т. С.</i>	
ПРОБЛЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ	89
<i>Глубока М. В.</i>	
ДО ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНСТИТУТУ СІМ'Ї В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	91
<i>Горбань К. В.</i>	
ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	92
<i>Гроза Д. В.</i>	
СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ	94
<i>Гуляєва М. О.</i>	
ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ВИД МІЖНАРОДНОГО КОНФЛІКТУ	96
<i>Желев А. С.</i>	
РОЛЬ МЕДІАЦІЇ У ВИРІШЕННІ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ	98

<i>Желнін В. С.</i>	НЕСТАБІЛЬНІСТЬ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ ЯК РЕЗУЛЬТАТ «НІМОГО ДІАЛОГУ» ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ І НАРОДУ	99
<i>Zhytynskiy Oleksii</i>	«POLITICAL AND LEGAL DECISION»: GENESIS AND LIMITS OF USE OF THE CONCEPT	101
<i>Жук О. І.</i>	ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ПОГЛЯД СТУДЕНТІВ	103
<i>Жуковська С. В.</i>	СУТНІСТЬ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї В УКРАЇНІ.....	105
<i>Зав'ялов Є. В.</i>	ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	108
<i>Зайонц О. О.</i>	РОСІЙСЬКО-ГРУЗИНСЬКИЙ КОНФЛІКТ ЯК ПРИКЛАД «ГІБРИДНОЇ» ВІЙНИ	109
<i>Ізотова О. В.</i>	ПРИНЦИПИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК ЦИФРОВОЇ ДЕРЖАВИ	111
<i>Кабанець А. С., Скрипникова А. І.</i>	ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	113
<i>Килимник І. С.</i>	ПРОБЛЕМИ САМОГУБСТВА СЕРЕД МОЛОДІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	115
<i>Кириченко А. Д.</i>	АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	117
<i>Клочков І. Р.</i>	ГІБРИДНІ ВІЙНИ У СВІТОВОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ	119
<i>Ковтун В. В., Хоменко А. М.</i>	ДЕМОКРАТІЯ В УКРАЇНІ: PRO ET CONTRA	121
<i>Кочеткова П. С.</i>	ПРИЧИНИ АЛКОГОЛІЗМУ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНЬОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ.....	123

<i>Кряж Б. С.</i>	ПРОБЛЕМА ГУМАННОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН У В'ЯЗНИЦІ	125
<i>Курільчук Д. В., Молчанюк І. В.</i>	КРИЗА КУЛЬТУРИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	127
<i>Лікаренко А. О.</i>	ПРОБЛЕМИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ	129
<i>Ломан Б. І.</i>	НАСЛІДКИ МІГРАЦІЇ МОЛОДІ ЗА КОРДОН ДЛЯ УКРАЇНИ	130
<i>Лук'янішин О. О.</i>	НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ В УКРАЇНІ: ВІД ІСТОРІЇ ДО СУЧАСНОСТІ	132
<i>Магда Є. В., Яценко Д. С.</i>	ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ	134
<i>Малюта О. С.</i>	ДИНАМІКА СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ	137
<i>Матвієнко Є. М.</i>	НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА РОЗВИТОК МОЛОДІ	139
<i>Маціборко А. В.</i>	ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	141
<i>Мельник Д. С.</i>	ГІБРИДНА ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ	144
<i>Мирошниченко К. Р.</i>	ДО ПРОБЛЕМИ ЛЕГІТИМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ	145
<i>Мішко А. В.</i>	ПРОБЛЕМИ НАРКОМАНІЇ СЕРЕД МОЛОДІ УКРАЇНИ	147
<i>Надточий А. М.</i>	РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ	149
<i>Павленко К. В.</i>	ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	151

<i>Перепелиця К. О.</i>	НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА У ФОКУСІ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ДУМКИ	153
<i>Пишкун К. А.</i>	ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	155
<i>Рафальська А. М.</i>	ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ: ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	157
<i>Саповська І. Л.</i>	ПОЛІТИКА ЯК ІНСТИТУТ СУСПІЛЬСТВА	159
<i>Сафарян Н. А.</i>	ВПЛИВ СІМ'Ї НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКІВ	160
<i>Сліпачик А. І.</i>	ДЕСТРУКТИВНІСТЬ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ: ПОЛІТИКО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ	162
<i>Смольська Я. В.</i>	КОРУПЦІЯ ЯК ГАЛЬМІВНИЙ ЧИННИК РЕФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ В УКРАЇНІ	164
<i>Суховецький О. О.</i>	КЛАСИЧНІ ПОЛІТИЧНІ ІДЕОЛОГІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	167
<i>Сябренко В. В.</i>	ПРОБЛЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМ ПОТРЕБАМИ	170
<i>Татарінова А. В.</i>	ПАРАДОКСИ І КОЛІЗІЇ ДЕМОКРАТІЇ	172
<i>Терещенко С. Є.</i>	ФЕНОМЕН ЛІДЕРСТВА	174
<i>Уманець Д. В.</i>	СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ В ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	175
<i>Філенко Е. К.</i>	ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СВІТОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОСТІР	177

Цапун Ю. С.

КОРУПЦІЯ ЯК ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ.....	179
--	-----

Чередніченко Д. О.

ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ	181
НА СУЇЦИДАЛЬНУ ПОВЕДІНКУ МОЛОДІ В УКРАЇНІ	181

Шаповалова Є. В.

ПРОБЛЕМИ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....	183
---	-----

Шкіра А. О.

КРИЗИ ЛЕГІТИМНОСТІ ВЛАДИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ.....	185
---	-----

Наукове видання

**УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ:
СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ
АНАЛІЗ СУЧАСНОСТІ
ТА ПРОГНОЗ МАЙБУТНЬОГО**

Збірник матеріалів
XXIII Всеукраїнської наукової конференції
викладачів, молодих науковців і студентів

(м. Харків, 30 листопада 2021 р.)

Відповідальність за зміст тез несуть автори

Видається в авторській редакції

Комп'ютерна верстка *О. А. Федосєєвої*

Підписано до друку з оригінал-макета 22.11.2021.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 10,4. Ум. друк. арк. 11,4. Тираж 80 прим.
Вид. № 2901

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
вул. Чернишевська, 80-А, Харків, 61002, Україна
Тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 4219 від 01.12.2011

Виготовлено у друкарні ТОВ «ПРОМАРТ»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-28-80
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 5748 від 06.11.2017